

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПЕСТРЕЦОВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 021.1:025.5:004.77:340:316.77 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ
В ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ
ЯК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство
27 – соціальні комунікації

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій (доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ О. О. Пестрецова

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник:
кандидат історичних наук
Іванова Наталія Георгіївна

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Пестрецова О. О. Інформаційно-правове обслуговування в діяльності бібліотеки як соціально-комунікаційного центру. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій (доктор філософії) за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, 2018.

У дисертації комплексно досліджено й узагальнено процеси розвитку та вдосконалення системи інформаційно-правової діяльності бібліотек як сучасного соціально-комунікаційного центру.

Розкрито зміст, специфіку та основні сучасні тенденції розвитку, форми та напрями інформаційно-правового обслуговування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки.

Розглянуто наукові публікації, результати яких стали теоретичною базою для вивчення розвитку інформаційно-правового обслуговування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки, а також інших праць, пов'язаних з об'єктом дослідження.

Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс дослідницьких методів та підходів, застосування яких дало змогу комплексно дослідити існуючу систему бібліотечного інформаційно-правового обслуговування та визначити тенденції її подальшого розвитку.

Уточнено зміст поняття «інформаційно-правове обслуговування» як цілеспрямованої та систематичної діяльності бібліотеки або структурного підрозділу, що представляє собою сукупність напрямів та відповідно до них – форм задоволення запитів користувачів на різні види правової та суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого

комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Виділено основні напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек, а саме: традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; інформаційно-аналітична діяльність; посередницька діяльність (просвітницька робота в партнерстві з державними, громадськими, бізнес структурами та ін.).

Кожен з визначених напрямів роботи має різні форми, зокрема виділено такі як надання доступу до передплачених бібліотеками баз даних правового змісту; формування електронних бібліотек юридичного спрямування, зокрема цінних та рідкісних видань, пам'яток історії права, науково-методична допомога для наукових досліджень різних напрямів у галузі права; аналітичне забезпечення роботи владних структур; просвітницька робота та діяльність з надання доступу громадян до офіційної чи іншої правової інформації в рамках різноманітних проектів (державних, регіональних, грантових чи змішаних).

Проаналізовано та узагальнено практику інформаційно-правового обслуговування користувачів вітчизняних бібліотек. Розглянуто поширення практики консультаційної роботи поряд з безпосереднім обслуговуванням користувачів інформацією правового характеру. Успішною є участь бібліотек у масштабних проектах, спрямованих на підвищення правової культури й забезпечення прав громадян, що їх реалізують міжнародні організації та органи влади різних рівнів.

Досліджено зарубіжний досвід інформаційно-правового обслуговування користувачів університетських та публічних бібліотек США та з'ясовано основні напрями роботи.

На основі аналізу діяльності університетських юридичних бібліотек США виявлено, що основними напрямками роботи є інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм та юридичних досліджень. З'ясовано, що в процесі забезпечення наукового процесу університетськими бібліотеками затребуваними формами обслуговування є бібліотечні науково-практичні семінари з формування дослідницьких навичок та підтримка публікаційної діяльності, а саме надання програмного забезпечення для управління цитуванням, що допомагає організувати результати дослідження і полегшити написання статей.

Проаналізовано діяльність публічних юридичних бібліотек США, що має глибоку історичну традицію. Виявлено, що робота публічних юридичних бібліотек відбувається за типовим алгоритмом, і має незначні розбіжності спричинені особливостями територій їх розташування. Основною метою їх роботи є надання допомоги фізичним особам, які самостійно представляють себе в суді та у вирішенні побутових правових питань. Традиційно публічні юридичні бібліотеки пропонують безкоштовні консультації з юристами, надання певних адміністративних послуг на базі публічних юридичних бібліотек.

Проаналізовано форми кооперації юридичних бібліотек світу (асоціації та консорціуми) та визначено основні напрями їх діяльності. Досліджено ряд успішних корпоративних об'єднань зарубіжних юридичних бібліотек, особливості їх створення, регіонального охоплення, виявлення специфіки членства, задекларованої мети та здійснюваної діяльності, що дало змогу визначити загальні передумови успішної корпоративної взаємодії в галузі інформаційного супроводу правової діяльності, з'ясувати її найбільш перспективні напрями. Досліджено ефективність різних рівнів об'єднань юридичних бібліотек, а саме: локальних, регіональних та транскордонних. Розглянуто специфіку функціонування найвищого рівня кооперації – міжнародного.

Обґрунтовано, що роль корпоративних об'єднань юридичних бібліотек полягає у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, сприянні забезпеченню спеціальних потреб користувачів. Вагомим внеском корпоративних об'єднань юридичних бібліотек визначено – створення єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів.

Визначено та обґрунтовано основні перспективи розвитку інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек, зокрема:

– поєднання традиційних для бібліотек функцій з функціями галузевих інформаційних центрів, розвиваючи таким чином сучасний змістовий напрям своєї діяльності – інформаційно-правове обслуговування користувачів. Посилення їх інтеграційної ролі в обслуговуванні користувачів у режимі віддаленого доступу та активне використання для здійснення своїх функцій електронних технологій у процесі організації доступу до структурованої правової інформації, зокрема ретроспективної.

– посилення аналітичних функцій, що обумовлює розширення діяльності щодо забезпечення правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів, інформаційно-аналітичного супроводу економічних, політичних, правових та інших процесів.

– розвинення бібліотекою, як важливою складовою масової комунікації, ефективної співпраці та партнерських відносин (з громадянами, громадськими організаціями, управлінськими структурами всіх рівнів, міжнародними організаціями та ін.) в контексті поширення правових знань та навичок, підвищення ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами; розширення каналів поширення інформації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше*:

- систематизовано наукові уявлення про бібліотечну діяльність з інформаційно-правового обслуговування користувачів;
- обґрунтовано тенденції розвитку інформаційно-правової діяльності бібліотек як соціально-комунікаційного процесу;
- розкрито роль сучасної бібліотеки у забезпеченні повноцінної реалізації прав громадян на оперативне отримання інформації та організації доступу до правової інформації з оптимальним урахуванням інтересів особистості, соціальних груп і суспільства в цілому;
- систематизовано основні напрями та форми роботи вітчизняних та зарубіжних бібліотек в процесі інформаційного обслуговування користувачів правовими ресурсами;
- доведено системний характер діяльності публічних юридичних бібліотек США, виявлено та обґрунтовано перспективні напрями впровадження в діяльність вітчизняних бібліотек їх досвіду;
- виявлено форми та обґрунтовано роль корпоративної взаємодії юридичних бібліотек для налагодження й підвищення ефективності інформаційно-правового обслуговування користувачів (сприяння професійній комунікації бібліотечних фахівців у сфері правового інформування; заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують продуктивність роботи; просування власне юридичних бібліотек);
- визначено перспективи організації інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотек в умовах зростаючої затребуваності правової інформації: посилення аналітичної складової бібліотечного обслуговування; розширення діяльності, спрямованої на підвищення правової культури користувачів; використання потенціалу партнерської взаємодії в інформаційно-правовому обслуговуванні; створення спеціалізованих бібліотечних структур, орієнтованих на роботу із правовою інформацією.

– уточнено зміст поняття «інформаційно-правове обслуговування».

Практичне значення одержаних результатів дослідження пов'язане з реалізацією стратегічних завдань розвитку вітчизняної правової інформаційної сфери та зростання ролі бібліотек в соціокомунікаційних процесах сучасного суспільства. Викладені в дисертаційному дослідженні положення та висновки можуть бути використані в дослідницькій і практичній діяльності бібліотек як сучасних соціально-комунікаційних центрів у контексті визначення перспективних форм і методів внесення якісних змін в організацію інформаційно-правового обслуговування користувачів; удосконалення процесів поширення правової інформації; встановлення комунікаційних зав'язків, кооперації та координації діяльності з інформаційними структурами в цій сфері.

Наукові висновки і результати дослідження можуть використовуватися в діяльності бібліотечно-інформаційної сфери, у сфері соціальних комунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: бібліотека, інформаційно-правове обслуговування, правове інформування, правова інформація, юридична бібліотека.

ANNOTATION

Pestretsova O.O. Information and law service in the activity of the library as a social and communication center. – Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a candidate degree in social sciences (PhD) in specialty 27.00.03 – library science, bibliography. – The V. I. Vernadsky National Library of Ukraine; The V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, 2018.

The dissertation contains comprehensively researched and generalized the processes of development and improvement of the system of informational legal activity of libraries as a modern social-communication center are.

The content, specificity and main modern trends of development, forms and directions of informational legal services as a separate substantive direction of library activities are disclosed.

Scientific publications are considered, that became the theoretical basis for research of informational legal services development as a separate substantive direction of the library, as well as other works related to the object of study.

According to the purpose, subject, object and objectives of the research, its methodological basis is justified. To solve the specified tasks, a set of research methods and approaches was used, the application of which made it possible to comprehensively study the existing system of library informational legal services and to determine trends for further development.

The definition of the concept of «informational legal services» as a purposeful and systematic activity of a library or structural unit is clarified. It is a set of directions and, in accordance with them, forms of satisfying user requests for various types of legal and other related to it information by provisioning of extensive complex of library informational services using modern informational communication technologies.

During the research, the main areas of informational legal services for library users are outlined: a) traditional work to provide access to the library fund of legal and related information using modern informational communication technologies; b) informational and analytical activities; c) intermediary activities (educational work in partnership with state, public, business structures, etc.).

Each of the specific areas of work has different forms, in particular, such as providing access to prepaid legal information databases; creation of electronic law libraries, in particular valuable and rare editions, monuments of

the history of law, scientific and methodological manuals for scientific researches of different directions in the field of law; analytical support of work of enforcement structures; educational work and activities to provide citizens with access to official or other legal information through various projects (state, regional, grant or mixed).

The practice of informational legal servicing of user of domestic libraries is analysed and summarized. The practice of consulting work along with the informational legal service of users is considered. The participation of libraries is successful in large-scale projects aimed to enhance the legal culture and to ensure the rights of citizens, implemented by international organizations and authorities at various levels.

International experience of informational legal servicing of users of US university and public libraries is researched and the main directions of work are clarified.

Based on an analysis of the activities of US law libraries, it is revealed that the main areas of work are informational and advisory support for academic programs and legal researches. It has been found that the most demanded form of support of scientific process at university libraries are scientific and practical seminars on the formation of research skills and support for publication activities, namely the provision of software for citation management, which helps to organize research results and to facilitate the writing of articles.

The activity of the US public law libraries that have deep historical tradition is analysed. Public law libraries have been found to operate according to a standard algorithm and have minor differences due to the specifics of their territories. The main purpose of their work is to assist individuals to represent themselves in court and to resolve household legal issues. Traditionally, public law libraries offer free consultation with lawyers, providing certain administrative services based on public law libraries.

The forms of cooperation of law libraries of the world (associations and consortia) are analysed and the main directions of their activities are determined. A number of successful corporate associations of foreign law libraries, peculiarities of their creation, regional coverage, revealing the specifics of membership, the declared purpose and activities had been researched, which allowed to determine the general prerequisites for successful corporate interaction in the field of legal informational support, to identify the most promising ones. The effectiveness of different levels of law libraries associations, namely: local, regional and cross-border, had been researched. The specifics of functioning of the highest level of cooperation – international – were considered.

It is substantiated that the role of corporate associations of law libraries lies in the fulfilment of intermediary functions between participants of professional communication, in promoting of the special user needs. The significant contribution of corporate associations of law libraries is defined - creation of a single information space for a group of libraries, effective introduction of new technologies and new service offerings for users.

The main prospects for the development of informational legal services for library users had been identified and substantiated, in particular:

- combining of traditional library functions with the functions of branch information centres, thus developing a modern meaningful area of activity – informational legal customer service. Strengthening of their integration role in servicing of remote users and active use of electronic technology for provision of access to structured legal information, in particular to retrospective.

- strengthening of analytical functions, thus expanding activity to provision of law-making process by state power bodies on different levels, and to informational analytical support of economic, political, legal and other processes.

– development of library as an important component of mass communication to establish effective cooperation and partnerships (with citizens, public organizations, governing structures of all levels, international organizations, etc.) in the context of dissemination of legal knowledge and skills, improving the effectiveness of feedback between authorities and citizens; expansion of channels of dissemination of information.

The scientific novelty of the obtained results is that for the first time:

– scientific knowledge about for informational legal library services are systematized;

– the tendencies of development of information and legal activity of libraries as a social and communication process are substantiated;

– the role of the modern library in the process of legal information is disclosed, which consists in the possibility to fully ensure realization of the citizen rights to promptly obtain information and organize access to legal information with the optimal consideration of the interests of individuals, social groups and society as a whole;

– generalized experience of information service of legal resources of citizens by domestic and foreign libraries;

– the systematic nature of public law libraries activities in the United States has been proved, promising areas for introducing their experience into the activities of domestic libraries have been identified and justified;

– identified the forms and substantiated the role of corporate interaction of libraries to establish and improve the efficiency of information and legal services for users (promoting professional communication of library specialists in the field of legal information; promoting the strategic use of innovations that increase productivity; promoting proper law libraries);

– the prospects of organizing informational legal services in the libraries activities in the context growing demand of legal information were identified: strengthening the analytical component of library services; expansion of

activities aimed at improving the legal culture; using the partnerships potential in informational legal services; creation of specialized library structures oriented to work with legal information.

Has received further development:

– the concept of «informational legal services».

The theoretical and practical significance of the obtained results is connected with the realization of strategic tasks of the development of the domestic legal information sphere and the growing role of libraries in the socio-communication processes of modern society. The provisions and conclusions presented in the dissertation can be used in the research and practical activity of libraries as modern social-communication centers in the context of determining promising forms and methods of making qualitative changes in the organization of information-legal services for users; improving the dissemination of legal information; establishing communications, cooperation and coordination with information structures in the field.

Scientific findings and results of the research can be used in the activity of library and information sphere, in the field of social communications and information and communication technologies.

Keywords: library, information-legal services, legal informing, legal information, law library.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Пестрецова О. Бібліотечні установи як центри інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 399–405.
2. Пестрецова О. Бібліотечні центри правової інформації: досягнення і перспективи діяльності / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 540–548.
3. Пестрецова О. Роль бібліотек у процесі організації доступу до правової інформації (на прикладі діяльності Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США) / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 160–169.
4. Пестрецова О. Доступ громадян до офіційної інформації у діяльності сучасних бібліотек / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 180–188.
5. Пестрецова О. Юридичні бібліотеки в глобалізованому світі: аспекти корпоративної взаємодії / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – Вип. 43. – С. 87–96.
6. Пестрецова О. Бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами (досвід вітчизняних бібліотек) / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 240–259.

7. Пестрецова О. Відображення діяльності бібліотек із правового інформування у сучасному бібліотекознавстві / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 781–795.

8. Пестрецова О. О. Розвиток інформаційних технологій як ключовий фактор впливу на процес соціокультурних трансформацій в сучасному суспільстві / О. О. Пестрецова // Science and Education a New Dimension, Humanities and Social Sciences. – 2017. – № V(25). – Issue 147. – pp. 60–62.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Пестрецова О. Інфотворча роль бібліотек в процесі здійснення правового інформування / О. Пестрецова // Молодь. Наука. Інновації : зб. матеріалів V міжнар. наук. конф. молодих учених (15 трав. 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – С. 77–79.

10. Пестрецова О. Структура організації інформаційного забезпечення правотворення в Бібліотеці Конгресу США / О. Пестрецова // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського – Київ, 2014. – С. 251–253.

11. Пестрецова О. Міжнародна діяльність юридичних бібліотек в політико-правових комунікаціях сучасного світу / Ольга Пестрецова // Інформаційна діяльність, документознавство, бібліотекознавство: історія, сучасність, перспективи : матеріали II наук.-практ. конф. (27 квіт. 2016 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв, Нац. парлам. б-ка України. – Електрон. вид. – Київ : [НАКККіМ], 2016. – С. 59–60.

12. Пестрецова О. Роль бібліотек у забезпеченні правової культури як умови формування громадянського суспільства / О. Пестрецова // Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми інформаційної безпеки держави : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 квітня 2015 р.) / за заг. ред. Соснін О. В. – Київ, 2015. – С. 75–78.

13. Пестрецова О. О. Бібліотечні проекти з надання доступу до офіційної інформації / Ольга Олександрівна Пестрецова // Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – С. 66–69.

14. Пестрецова О. О. Корпоративні об'єднання юридичних бібліотек у сучасному науковому просторі / О. О. Пестрецова // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 10–11 верес. 2015 р. / Нац. ун-т «Львівська політехніка», Наук.-техн. б-ка ; [редколегія: О. В. Шишка, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 62–65.

15. Пестрецова О. О. Перспективні шляхи формування системи бібліотечного правового інформування / О. О. Пестрецова // Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського – Київ, 2015. – С. 98–100.

16. Пестрецова О. Університетські юридичні бібліотеки – сучасні центри інформаційного забезпечення правової діяльності / О. Пестрецова // Збірник наукових праць (за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф.

«Лабіринти реальності» (Україна – Сербія – Азербайджан – Польща – Канада; жовтень, 2016 р.). – Канада, Монреаль, 2016. – С. 265–267.

17. Пестрецова О. О. Кооперація діяльності юридичних бібліотек в контексті забезпечення правового інформування / О. О. Пестрецова // Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21 квіт. 2016 р.). / за заг. ред. О. Ю. Кондратенка – Київ, 2016. – С. 38–40.

18. Пестрецова О. О. Бібліотека в системі правового інформування / Ольга Олександрівна Пестрецова // Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир.б-ки інформ. центрів – членів МААН. – Київ, 2017. – С. 248–251.

19. Пестрецова О. О. Правові фонди та колекції сучасних бібліотек: формування, розвиток / О. О. Пестрецова // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, Вип. 2 (18). – С. 106–113.

20. Пестрецова О. Бібліотечне правове інформування: організаційно-функціональний аспект / Ольга Пестрецова // Інформація, комунікація і управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., Київ, 15 трав. 2018 р. – Київ : КНУКіМ, 2018. – С. 174–177.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	19
ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	29
1.1. Теоретичні засади та джерельна база дослідження діяльності бібліотек у сфері інформаційно-правового обслуговування.....	29
1.2. Методологічні засади дослідження діяльності бібліотек у сфері інформаційно-правового обслуговування.....	53
1.3. Трансформації бібліотек у соціально-комунікаційні центри в умовах розвитку інформаційного суспільства.....	65
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	83
РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК: НАПРЯМИ ТА ФОРМИ	87
2.1. Інформаційно-правове обслуговування користувачів у бібліотечній діяльності.....	87
2.2. Форми інформаційно-правового обслуговування в діяльності вітчизняних бібліотек.....	109
2.3. Бібліотека як інформаційний посередник у забезпеченні доступу користувачів до офіційної правової інформації.....	126
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	138
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВЕ ІНФОРМУВАННЯ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК	143
3.1. Публічні юридичні бібліотеки США.....	143
3.2. Університетські юридичні бібліотеки США.....	153

3.3. Корпоративні об'єднання юридичних бібліотек.....	171
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	189
ВИСНОВКИ.....	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	198
ДОДАТКИ.....	226

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВНЗ – вищі навчальні заклади

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

НЮБ – Національна юридична бібліотека

ОУНБ – обласні універсальні наукові бібліотеки

ПДГ – пункти доступу громадян до офіційної інформації

СІАЗ – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади

УБА – Українська бібліотечна асоціація

ЦЄІ – центри європейської інформації

ЦПІ – центри правової інформації

AALL – Американська асоціація юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries)

BIALL – Британська й ірландська асоціація юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians)

BLL – Бодлеанська Юридична бібліотека (The Bodleian Law Libraries)

CALL – Канадська асоціація юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries)

CLE – безперервна юридична освіта (Continuing Legal Education)

IALL – Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries)

JCPLL – публічна юридична бібліотека округу Джефферсон (Jefferson County Public Law Library)

L'ADIJ – Французька асоціація розвитку правової інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique)

LLMC Digital – Консорціум Юридичної бібліотеки Мікроформ (Law Library Microform Digital Consortium)

MALLCO – Середньоамериканський консорціум юридичних бібліотек
(The Mid-America Law Library Consortium)

MLIS – ступінь зі спеціалізації в області бібліотечної юридичної справи
(Master of Library and Information Science)

NELCO – Консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів
Америци, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law
Library Consortium)

OSALL – Південно-африканська організація юридичних бібліотек
(Organisation of South African Law Libraries)

SCPLL – публічна юридична бібліотека округу Сакраменто (Sacramento
County Public Law Library)

SLA – Асоціація спеціальних бібліотек (Special Libraries Association)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та інформаційного виробництва актуалізувалися проблеми правового інформування та роль у цьому процесі бібліотек. Бібліотекам як інформаційним центрам, що сприяють розвитку засобів поширення правової інформації із застосуванням сучасних електронних технологій, формуванням та раціональним використанням інформаційних ресурсів належить важлива роль у забезпеченні ефективного функціонування системи правового інформування.

Діяльність сучасної бібліотеки як інтегративного соціального інституту визначається не тільки традиційно усталеними потребами наявного соціокультурного середовища, а й процесом комунікативного впливу, пов'язаного із задоволенням інформаційно-правових потреб, що відповідають еволюції суспільства. Таким чином, вдосконалення правової інфраструктури глобалізованого світу, значно розширивши межі поставлених завдань у сфері інформаційно-правового обслуговування, спричинило зростання кількості спеціалізованих бібліотек та/або спеціалізованих підрозділів у загальному числі бібліотек.

Теоретичною основою дослідження участі бібліотек у правовому інформуванні є бібліотекознавчі праці, присвячені осмисленню трансформації ролі бібліотек на етапі становлення та розвитку інформаційного суспільства. Останнім часом також з'явилися дослідження, присвячені розгляду ролі бібліотечних установ у науковому та інформаційному супроводі політичних та правових процесів, роль бібліотечних закладів у вирішенні проблеми вдосконалення ефективності використання й розповсюдження правової інформації.

Недостатньо розробленими залишаються специфіка та основні сучасні тенденції розвитку інформаційно-правового обслуговування користувачів, як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки, форми та напрями цієї діяльності.

Розширення запитів на правову інформацію в загальносуспільному масштабі обумовило необхідність консолідації правових інформаційних ресурсів на рівні утворення професійних об'єднань, орієнтованих на корпоративну взаємодію. Така тенденція в організації бібліотечної діяльності підвищує рівень і якість інформаційного співробітництва, комунікаційних обмінів у сфері правознавства та правозастосування. В Україні в процесі розвитку демократичного суспільства зростає потреба у вивченні та освоєнні досвіду правової практики передових демократій Заходу, формування відповідних демократичному процесу практик правової комунікації, заснованих на соціальному й особистісному партнерстві. Паралельно набувають актуальності питання інтеграції вітчизняних бібліотек у сфері правового інформування в міжнародний соціально-комунікаційний простір.

Важливим фактором формування сучасної вітчизняної системи інформаційно-правового забезпечення є інтенсивний розвиток правотворення в Україні. Таким чином, сформувалася потреба в узагальненні актуальних аспектів вітчизняної практики правотворчої діяльності, акумулюванні й адаптуванні провідного зарубіжного досвіду правотворчості, розвитку законотворчої діяльності з урахуванням особливостей і перспектив суспільного розвитку з використанням потенціалу бібліотек. При нинішніх темпах суспільного розвитку така діяльність особливо потребує оперативного, кваліфікованого бібліотечно-інформаційного супроводу. Аналіз практичної роботи бібліотек на основі використання електронних інформаційних технологій підтверджує ефективність такого співробітництва з правниками. При цьому тенденція

до консолідації юридичних бібліотек та інших соціально-комунікаційних структур у створенні інформаційних порталів та ресурсів обіцяє подальше підвищення ефективності системи інформаційного забезпечення правових наук.

Отже, актуальні проблеми розбудови демократичного суспільства в Україні, формування правової держави в умовах розвитку інформаційного суспільства активізували масштабні соціальні процеси, підвищили суспільний запит на організацію та розвиток інформаційно-правового обслуговування вітчизняних бібліотек, оновлення їх діяльності на основі нових комунікаційних технологій з урахуванням необхідності реалізації стратегічних завдань суспільного розвитку, забезпечення широкого доступу громадян до сучасної правової інформації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах науково-дослідної роботи Національної юридичної бібліотеки (НЮБ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) НАН України і пов'язане з виконанням тем «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» (2013–2015 рр., 0113U000098); «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів» (2016–2018 рр., 0116U000200) та «Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства» (2019–2021 рр., 0119U000291).

Мета дослідження – визначити й розкрити зміст, специфіку та основні сучасні тенденції розвитку, форми та напрями інформаційно-правового обслуговування користувачів, як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки.

Завдання дослідження:

- з'ясувати рівень наукової розробки питання інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек;
- уточнити зміст поняття «інформаційно-правове обслуговування»;
- обґрунтувати розвиток інформаційно-правового обслуговування бібліотек у сучасному суспільстві;
- проаналізувати та узагальнити практику інформаційно-правового обслуговування користувачів вітчизняних бібліотек, визначити його напрями і форми;
- дослідити зарубіжний досвід інформаційно-правового обслуговування користувачів університетських та публічних бібліотек США, з'ясувати основні напрями роботи;
- проаналізувати форми кооперації юридичних бібліотек світу;
- визначити основні перспективи розвитку інформаційно-правового обслуговування користувачів вітчизняних бібліотек, обґрунтувати їх.

Об'єкт дослідження – інформаційно-правове обслуговування в діяльності бібліотек.

Предмет дослідження – зміст, специфіка та сучасні тенденції розвитку правового інформування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс дослідницьких методів та підходів, застосування яких дало змогу комплексно дослідити існуючу систему бібліотечного інформаційно-правового обслуговування та визначити тенденції її подальшого розвитку.

Конкретні завдання дослідження вирішувалися, зокрема, через використання методів аналізу і синтезу; узагальнення та порівняння; статистичного методу та методу контент-аналізу.

Застосування соціально-комунікаційного підходу в поєднанні із системним та інформаційним дало змогу проаналізувати особливості процесу задоволення вітчизняними та зарубіжними бібліотеками інформаційно-правових потреб користувачів, органів державної влади та суб'єктів господарської діяльності; визначити засоби забезпечення цих потреб на основі посилення інформаційно-ресурсних зв'язків бібліотек та інших інформаційних соціально-комунікаційних структур сфери правового інформування; здійснити аналіз інформаційних потоків, що циркулюють у цій сфері.

Методи узагальнення та порівняння були застосовані для визначення основних теоретичних засад обґрунтування впливу глобального інформаційного середовища та національного інформаційного простору на становлення й розвиток інформаційно-правової діяльності бібліотек, яка розглядається як системний процес, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їх специфічних запитів.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження. У дисертаційній роботі *вперше*:

- систематизовано наукові уявлення про бібліотечну діяльність з інформаційно-правового обслуговування користувачів;
- обґрунтовано тенденції розвитку інформаційно-правової діяльності бібліотек як соціально-комунікаційного процесу;
- розкрито роль сучасної бібліотеки у забезпеченні повноцінної реалізації прав громадян на оперативне отримання інформації та організації доступу до правової інформації з оптимальним урахуванням інтересів особистості, соціальних груп і суспільства в цілому;

– систематизовано основні напрями та форми роботи вітчизняних та зарубіжних бібліотек в процесі інформаційного обслуговування користувачів правовими ресурсами;

– доведено системний характер діяльності публічних юридичних бібліотек США, виявлено та обґрунтовано перспективні напрями впровадження в діяльність вітчизняних бібліотек їх досвіду;

– виявлено форми та обґрунтовано роль корпоративної взаємодії юридичних бібліотек для налагодження й підвищення ефективності інформаційно-правового обслуговування користувачів (сприяння професійній комунікації бібліотечних фахівців у сфері правового інформування; заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують продуктивність роботи; просування власне юридичних бібліотек);

– визначено перспективи організації інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотек в умовах зростаючої затребуваності правової інформації: посилення аналітичної складової бібліотечного обслуговування; розширення діяльності, спрямованої на підвищення правової культури користувачів; використання потенціалу партнерської взаємодії в інформаційно-правовому обслуговуванні; створення спеціалізованих бібліотечних структур, орієнтованих на роботу із правовою інформацією.

– уточнено зміст поняття «інформаційно-правове обслуговування».

Практичне значення отриманих результатів пов'язане з реалізацією перспективних завдань розвитку вітчизняної правової інформаційної сфери та зростання ролі бібліотек в системі інформаційно-правового обслуговування. Викладені в дисертаційному дослідженні положення та висновки можуть бути використані в науково-дослідній і практичній діяльності бібліотек як сучасних соціально-комунікаційних центрів у аспектах розвитку ефективних форм і методів організації

інформаційно-правового обслуговування користувачів. Результати дисертаційного дослідження спрямовані на удосконалення процесів поширення правової інформації; встановлення комунікаційних зв'язків, кооперації та координації в цій сфері.

Особистий внесок здобувача. Постановку і розв'язання всього комплексу завдань, наукові результати та висновки здійснено дисертантом одноосібно.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації дисертації викладено в опублікованих наукових працях та обговорено під час тринадцяти міжнародних наукових конференцій, зокрема: V Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь. Наука. Інновації» (Київ, 15 травня 2014 р.); Міжнародна наукова конференція «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (Київ, 21–23 жовтня 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотека XXI століття: Перспективи та інновації» (Київ, 23 квітня 2015 р.); Друга Міжнародна науково-практична конференція «Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми інформаційної безпеки держави» (Київ, 22 квітня 2015 р.); Шоста Міжнародна науково-практична конференція: «Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства» (Львів, 10–11 вересня 2015 р.); VI Міжнародна наукова конференція молодих учених «Роль та місце бібліотек в модернізації науково-освітнього простору» – «Молодь. Наука. Інновації» (Київ, 15 травня 2015 р.); Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 7 жовтня 2015 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Лабіринти реальності» (Україна – Сербія – Азербайджан – Польща – Канада, 19–20 жовтня 2016 р.); Третя Міжнародна науково-практична конференція «Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав»

(Київ, 21 квітня 2016 р.); II Науково-практична конференція аспірантів та студентів «Інформаційна діяльність, документознавство, бібліотекознавство: історія, сучасність, перспективи» (Київ, 27 квітня 2016 р.); Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 3–5 жовтня 2017 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи (Одеса, 20–21 червня 2017 р.); Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація і управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, 15 травня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 20 одноосібній науковій публікації, з яких 8 наукових статей у провідних фахових виданнях України та інших держав, 12 – матеріалів конференцій (Додаток А).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 257 сторінки (основна частина – 179 сторінки, (7,5 авт. арк.), додатки – 30 сторінок. Список використаних джерел містить 263 найменувань на 28 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

1.1. Теоретичні засади та джерельна база дослідження діяльності бібліотек в сфері інформаційно-правового обслуговування

Теоретичною основою дослідження участі бібліотек у правовому інформуванні є бібліотекознавчі праці, присвячені осмисленню трансформації ролі бібліотек на етапі становлення та розвитку інформаційного суспільства. У фокусі цих праць – перетворення бібліотек на інформаційні центри, акумуляція ними соціально значимих баз даних, розширення участі у соціокультурних процесів сучасності.

Ще на початку ХХІ століття в працях провідних бібліотекознавців було закладено основи обґрунтування нового, відповідного умовам часу статусу бібліотеки – як комплексного бібліотечно-інформаційного, наукового і культурно-просвітницького закладу зі статусом науково-дослідного інституту.

Пошуки нової ролі та місця в суспільстві бібліотечно-інформаційної сфери були обумовлені двома чинниками: необхідністю переходу від «епохи Гутенберга» [91], коли основний обсяг знань людства зберігався в документах на паперових носіях, до ери електронних інформаційних комунікацій; зростаючими вимогами суспільства до науково-інформаційного забезпечення його сталого розвитку. Саме ця обставина актуалізувала потребу кардинального переосмислення основ бібліотечної справи та створення нової парадигми діяльності бібліотечно-інформаційних інституцій з урахуванням реалій.

Прогнозуючи розвиток діяльності бібліотеки як багатофункціонального дослідницького центру, академік О. Онищенко серед перспективних завдань виокремлював вирішення проблем, ключових для інформатизації бібліотек України, зокрема, створення власної національної інформаційної бази, стандартизації інформаційного забезпечення... [107].

М. Слободяником було запропоновано базову модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. Її складові – системно-функціональну, при цьому виражену комунікаційну спрямованість мають елементи «функції» і «технологія». Зокрема серед сутнісних функцій бібліотеки існує комунікаційна функція. Значну комунікаційну орієнтацію мають інші функції – документальної пам'яті, інформаційна та когнітивна. Елемент технологія є забезпеченням активізації комунікаційних процесів, що відбуваються в бібліотеці. Все вищезазначене призначено для відображення загальних закономірностей функціонування бібліотеки під впливом зовнішнього середовища.

До елемента «інформаційний потенціал» основними складовими визначений фонд, каталоги та електронні бази даних. Дані елементи повинні відповідати інформаційним потребам суспільства і особистості як учасника процесу комунікації.

Елемент «інформаційна діяльність» покликаний забезпечити ефективний пошук і надання читачам бібліотеки первинних і вторинних документів, а також синтезованої та інтегрованої інформації. Результатом інформаційної діяльності розробляється система інформаційної продукції та послуг для читачів і зовнішніх користувачів бібліотеки. Даний елемент покликаний забезпечити ефективне використання інформаційного потенціалу в бібліотечній комунікаційній діяльності.

В елементі «комунікаційний процес» професор виділяє такі основні комунікаційні відносини як: бібліотекар – читач; бібліотекар –

бібліотекар; читач – бібліотекар; читач – читач; віддалений користувач – сайт бібліотеки; читач – інтернет-ресурси. В змістовному наповненні цих відносин чільне місце займають потенціал інформації та результати бібліотечної інформаційної діяльності.

До основних завдань управління виділяється моніторинг функціонування основних елементів моделі та оперативне внесення до них необхідних змін, спрямованих на підвищення їхньої ефективності. Це дозволить розробити стратегію і тактику розвитку комунікаційної діяльності бібліотеки [171].

Л. Костенко розробляючи концептуальну модель бібліотеки суспільства знань, важливе місце у відводить стратегічному напрямку розвитку бібліотечної сфери – створенню та розвитку інтелектуальних інформаційних технологій комп'ютерної обробки документальних масивів і виділення зі сховищ даних нових знань. Цей напрям передбачав їх відродження бібліотек в якості комплексних інституцій (науково-інформаційних, науково-дослідних, інформаційно-аналітичних, навчальних, культурологічних), що займуть чільне місце в суспільстві знань, стануть визначальними елементами цього суспільства, катализаторами прогресу цивілізації [83].

Важливою для нашого дослідження видається теза сучасних теоретиків бібліотекознавства про те, що констатована тенденція до об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек та інших інформаційних структур обіцяє нові можливості поряд із вдосконаленням технологій інформаційного виробництва для розвитку соціальних структур українського суспільства.

Відповідно, важливим аспектом організаційної перебудови обслуговування користувачів на основі впровадження електронних інформаційних технологій. У стислому вигляді його можна викласти як рішучий етап переходу від експериментального використання нових

технологій в інформаційному обслуговуванні при задоволенні запитів основної маси читачів інформацією на традиційних носіях до переорієнтації у сфері комплектування, організації використання фондів (включаючи оцифрування) на електронну інформацію, використання її як основного ресурсу задоволення запитів користувачів під час введення комп'ютерних технологій у традиційне обслуговування, оптимізацію його таким чином як важливого напряму бібліотечного обслуговування читачів видань на паперових носіях [50, с. 19–20].

Не менш важливим є наукове осмислення трансформації бібліотечного виробництва, запропоноване І. Давидовою. Розглядаючи засади бібліотечно-інформаційного виробництва, дослідниця обґрунтує доцільність використання маркетингового підходу до його управління. Перспективним видається обґрунтування інтелектуалізації професійної діяльності у бібліотечно-інформаційному середовищі: продукти та послуги бібліотечного виробництва розглядаються в контексті інтеграції бібліотек до інформаційного простору.

Теоретичне обґрунтування правового інформування в бібліотеках базується на ідеї про те, що для вдосконалення інформаційного обслуговування електронними ресурсами необхідно активізувати також впровадження в бібліотеках сервісних послуг, що сприяють орієнтації користувачів у електронному середовищі – створення інтернет-навігаторів, онлайн-путівників по довідково-бібліографічних і повнотекстових ресурсах інформаційних мереж, а також створення в бібліотеках власних інформаційних ресурсів.

Виходячи з тези І. Давидової про особливу увагу, яка повинна приділятися проектуванню й дизайну бібліотечних сайтів, які є водночас і самостійним інформаційним ресурсом, і засобом інформаційного пошуку, наші дослідження значним чином базуються на аналізі бібліотечних

сайтів як джерельній базі вивчення правового інформування [39, с. 93–94].

Зростаюче значення інформаційних центрів збереження напрацьованої минулими поколіннями інформації, знання, що витримало перевірку практикою, центрів, що акумулюють сьогодні необхідну суспільству для його розвитку інформацію, яка продукується в Україні та за кордоном обґрунтовується в дослідженнях В. Горового. Такі центри в процесі інформатизації дедалі більшою мірою відіграють роль своєрідних «банківських установ системи суспільного інформаційного обігу» [31].

За твердженням автора, проблеми розвитку соціальних інформаційних комунікацій, підвищення ефективності їх функціонування в загальносуспільному вимірі набули особливого значення протягом останніх десятиріч.

Це обумовлюється зростаючими впливами загальноцивілізаційних тенденцій до світової інтеграції, формуванням загальноцивілізаційних механізмів вирішення глобальних проблем, що постають перед людством, по-перше. І, по-друге, – ускладненням соціальної структури суспільства в процесі його еволюції, що зумовлює як розвиток самої структури соціальних комунікацій, необхідних для обов'язкових при цьому внутрісуспільних обмінів, у тому числі і насамперед – інформаційних, так і їх якісного вдосконалення.

Швидкість, точність, вичерпність в інформаційних обмінах і якісні параметри цих обмінів стають дедалі більш важливими показниками життєздатності суспільства на сучасному етапі його розвитку [31].

Одна з таких трансформацій – розширення діяльності бібліотек, зокрема активізація інформаційного забезпечення суспільних, політичних, правових процесів. Ці зміни знайшли як практичне відображення, наприклад, поява у структурі бібліотек спеціальних

підрозділів, орієнтованих на забезпечення відповідних запитів, так і на рівні теоретичного осмислення [117].

Відповідні напрацювання у бібліотекознавчих дослідженнях дозволяють виділити ормування як напрямок роботи бібліотек та поставити завдання аналізу у систематизації цих досліджень.

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується, серед іншого, зростаючою потребою в наданні достовірної, повної та своєчасної правової інформації.

Поряд з причинами загального характеру (зміцнення правових і демократичних засад держави, підвищення рівня законності, правової культури суспільства тощо) така необхідність диктується водночас і станом законодавства: по-перше, постійно з'являються нові суспільні зв'язки і відносини, які, відповідно, потребують правового регулювання, а отже, появи принципово нових галузей права. По-друге, глобалізаційні процеси актуалізують розвиток як міжнаціональних, так і наднаціональних правових відносин [134].

Очевидно, що ці тенденції є викликом для системи правового інформування та бібліотек як її важливого елементу. З огляду на це сучасні бібліотеки активізують діяльність у сфері політико-правових інформаційних обмінів, зокрема, формуючи бази даних та інших інформаційних ресурсів правового характеру, здійснюючи наукові дослідження та інформаційно-аналітичну роботу з питань політико-правової проблематики; надаючи юридично-консультативну допомогу; проводячи правову просвітницьку діяльність.

Науковцем обґрунтовано необхідність здійснення постійного моніторингу змін у структурі читацької аудиторії та урахування одержаних результатів у процесі формування стратегії комплектування бібліотек новою інформацією, а також розробки методик активної роботи з метою ефективного забезпечення наявними інформаційними ресурсами

користувачів, введення актуальної суспільно значущої інформації в обіг, що сприяє інформатизації суспільства [29].

На перспективах бібліотек зосереджується А. Чачко, наголошуючи на тому, що розкриває перспективи майбутнього бібліотеки в традиційному і віртуальному варіантах із залученням сучасних теорій і даних педагогіки, психології, соціології, культурології, інформаціології. Розглядаючи процеси трансформації, модифікації, адаптації бібліотеки в суспільстві, що змінюється, дослідниця виходить із базових цінностей бібліотеки – як межі можливих змін. Також вона обґрунтовує актуальність бібліотечної професії, розширення її компетенції і умов інформатизації [189].

І. Давидова пов'язує вивчення бібліотеки як комунікаційної системи з розглядом її можливостей у реалізації спільних завдань та аналізом тих областей, які визначають специфіку передачі культурно-значущої інформації. Важливим є твердження дослідниці про те, що будучи одним з таких комунікаційних каналів, бібліотека в системі документно-комунікаційних установ суспільства нині претендує на вирішення проблем, які традиційно адресувалися іншим соціокультурним інститутам.

Активна трансформація бібліотечної діяльності змушує переосмислювати її функції, розглядати нові можливості бібліотек, в тому числі і в мережевому середовищі, шукати шляхи здійснення своєї місії. У цьому зв'язку особливо важливо виокремити основні складові процесу комунікації в бібліотеці, визначити ті сфери бібліотечної діяльності, в яких він реалізується, охарактеризувати набір інструментів, які обумовлюють специфіку комунікаційних процесів. Структурування системи комунікацій в бібліотеці відкриє можливості для виділення загальних принципів розвитку сучасної бібліотеки як соціокомунікативної системи [38].

У дослідженнях М. Вилегжаніної порушувалося питання джерелознавчого, організаційного та технологічного аспектів правового інформування населення в контексті діяльності бібліотек України та Росії [16, с. 4–5].

Питання пріоритетних напрямів розвитку діяльності бібліотек у системі політичної комунікації, і зокрема, правового інформування на рівні громадянського суспільства досліджувала Т. Гранчак [34, с. 481].

З'ясовано, що дослідники, зокрема Т. Гранчак [34], Т. Ярошенко [198], Т. Костирко [84], Ю. Половинчак [138], Н. Іванова [63], Ю. Пасмор [113], О. Васюк [15], О. Мар'їна [93] акцентують увагу на проблемах розширення діяльності бібліотек, зокрема активізації інформаційного забезпечення суспільних, політичних, правових та освітніх процесів. Порушувалися питання особливостей роботи зарубіжних бібліотек у забезпеченні доступу до якісної правової інформації з різних джерел. Питання корпоративної взаємодії бібліотек розглядалися в роботах В. Попика [142], В. Пашкової [114], Г. Швецової-Водки [191].

Останнім часом з'явилися дослідження, присвячені розгляду ролі бібліотечних установ у науковому та інформаційному супроводі політичних та правових процесів. У цьому контексті для з'ясування перспективних напрямів роботи бібліотек у налагодженні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу суспільно-політичних процесів актуальним видається осмислення досвіду зарубіжних бібліотек у представленні досягнень національної правової думки [139].

У монографіях Т. Гранчак досліджує специфіку функціонування бібліотек як інформаційної бази, каналу та суб'єкта політичної комунікації [33, 34]. Науковець наголошує на тому, що бібліотеки завжди виступали як системи з організації найцінніших для суспільства знань. Аналіз досвіду функціонування бібліотек дає підстави дослідниці для висновку, що їх місія реалізується в конкретних соціальних умовах, отже,

трансформація суспільно-політичного та економічного контексту відповідно спричинює трансформацію соціальних функцій бібліотеки, які є узагальненим переліком її обов'язків перед суспільством, що диктуються ним, необхідні йому, прямо або побічно впливають на нього і відповідають суті бібліотеки як соціального інституту.

Важливим видається висновок про те, що бібліотеки сьогодні починають функціонувати не лише як канали політичної комунікації, а й як її співджерела, виступати не просто посередником у передачі інформації, а й, по суті, співкомунікатором, причому для всіх видів суб'єктів політичної комунікації.

Цінні наукові висновки стосовно діяльності бібліотечних установ і розвитку бібліотечної справи з впровадженням нових інформаційних технологій зроблені в працях К. Лобузіню, зокрема, щодо технологій організацій, комплексних бібліотечних юридичних інформаційних ресурсів [89].

Проблеми реалізації та організації бібліотеками інформування в правовій сфері піднято в роботах Н. Іванової [59] та Ю. Пасмор [113].

У дослідженнях Н. Іванової розглядається розвиток системи розповсюдження правової інформації, роль бібліотечних закладів у вирішенні проблеми вдосконалення ефективності використання й розповсюдження правової інформації. Наголошується на необхідності поширення традиційної ролі бібліотек та створенні центрів правової інформації в наукових бібліотеках. Порушуються проблеми розробки нової концепції електронного розповсюдження правової інформації. У цьому плані бібліотеки мають усі можливості стати надійними й конкурентоспроможними постачальниками інформації.

Можливе створення спеціалізованих мереж, які повинні організовуватись за галузевою ознакою. Наприклад, автоматизована мережа правової інформації може формуватись загальними зусиллями

бібліотек, що входять до різних відомств. Безумовно, державна підтримка – невід’ємний фактор реалізації бібліотек у новій ролі [61].

Питання оперативного й ефективного бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні, як наголошує Ю. Пасмор, зростає в умовах сучасного глобального комунікаційного простору. На думку автора, умовою вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні є реалізація таких напрямів консолідації як системно-організаційного, який полягає в посиленні системних зв’язків між правовими бібліотеками; кооперації та координації їх діяльності з іншими інформаційно-комунікаційними структурами; установленні взаємодії між усіма інформаційними структурами системи правової науки; об’єднанні зусиль науковців у сфері права, бібліотекознавства, інформатики, документознавства [113].

У публікаціях Ю. Половинчак та Н. Іванової порушувалися питання особливостей роботи зарубіжних бібліотек у забезпеченні доступу до якісної правової інформації з різних джерел [62; 64, с. 238; 60; 139], зокрема на прикладі бібліотек Європейського Союзу, розглядається досвід з акумуляції та представлення бібліотеками інформації правового характеру.

Абсолютно правомірним є поставлене Р. Мотульським питання про необхідність бібліотекам «проводити активну політику щодо розширення спектра своїх послуг як у сфері інформації, так і у сфері дозвілля з наданням користувачам доступу до сучасних видів документів» [98, с. 205].

Виходячи із обґрунтованих у названих працях змін концепції розвитку бібліотек, актуалізується питання нових підходів до роботи бібліотек з інформацією. У цьому контексті плідною видається розроблена в працях В. Горового концепція соціальних інформаційних баз як інформаційної основи національного інформаційного простору.

З розвитком сучасного інформаційного суспільства розширюється спеціалізація цих баз за тематикою вміщених ресурсів; характерними рисами соціальних інформаційних баз є певним чином згуртовані (потрібні), відповідно організовані і використовувані масиви інформації. При цьому мова йде про свідомо виготовлену й організовану інформацію за принципом доцільності [30, с. 64–68].

В низці праць проаналізовано бібліотечну інформаційно-аналітичну діяльність як інструмент інтеграції та кооперації зусиль наукової бібліотеки, влади та бізнесу. Вагомою видається теза про те, що інформаційно-аналітична діяльність бібліотек в їхній традиційній формі своєю метою має розкриття наявних фондів, щоб ефективно обслуговувати різні категорії читачів.

Зокрема, в своїх працях, О. Кобелев досліджував питання інформаційної аналітики, теоретичного обґрунтування інформаційної аналітики в структурі діяльності бібліотек в Україні за умов інтелектуалізації соціокомунікаційних відносин в суспільстві [76, 77].

Наукова гіпотеза нашого дослідження про значення корпоративних об'єднань юридичних бібліотек базувалася на висновку дослідників НБУВ [138] про наявність чіткої тенденції до корпоративної взаємодії бібліотек під час створення електронних ресурсів та успішних прикладах інтеграції у різних секторах інформаційної сфери. Однак теоретичні основи міжсекторальної інтеграції, зокрема, у питаннях правового інформування на сьогодні розроблені недостатньо.

В роботі Т. Вилегжаніної «Кооперація бібліотек: проблеми і переваги», бібліотека сьогодення – поліфункціональний заклад. Вона є не тільки інформаційною, а й освітньою, культурно-просвітницькою, дозвіллевою установою.

Ці функції притаманні всім бібліотекам, незалежно від статусу, форм власності, територіальної приналежності. Бібліотеки можуть ефективно

виконувати свої функції тільки на основі кооперації, а інтенсивний розвиток технологій останніх років дає можливість кооперації ресурсів і обслуговування в небачених масштабах. Вона може здійснюватися, зокрема, за такими напрямками: розвиток фондів; збереження документних ресурсів; надання доступу до документних ресурсів; бібліографічне обслуговування; корпоративна каталогізація. Прикладом ще одного об'єднання може бути створення віртуальної довідкової служби.

Світовий досвід визначив тенденції розвитку бібліотек: від ізольованості – до кооперації, від кооперації – до консорціумів. Більш того, бібліотеки там одночасно є членами декількох консорціумів [18, с. 4].

Бібліотекам відведена суттєва роль у сучасній міжнародній інформаційній взаємодії, спрямованій на сприяння міжнародному співробітництву в комунікаційній сфері, і зокрема, в правовій комунікації, заохочення до міжнародного обміну інформацією незалежно від кордонів і рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках, використання глобальної економічної інтеграції на основі міжнародної інфоінфраструктури в національних інтересах, об'єднання інтелектуальних ресурсів різних країн для прогресивного розвитку цивілізації [134].

Дослідження щодо основних стратегічних напрямків міжбібліотечної взаємодії у питаннях забезпечення доступу до актуальної, повної, якісної правової інформації підтверджують зроблений науковцями висновок про те, що кооперації слід віднести:

- створення об'єднаних електронних інформаційних ресурсів і розробка засобів забезпечення вільного доступу до них через різні інформаційно-бібліотечні мережі;

– розвиток міждержавних, національних або регіональних інформаційних інфраструктур з урахуванням різних аспектів процесу глобалізації [71].

Участь бібліотек у суспільно-правових процесах держави в контексті соціально-політичної трансформації суспільства досліджує Н. Іванова.

Виходячи із зростання ролі мас-медіа в правовому комунікаційному просторі, з одного боку, як активного посередника, з іншого – як повноправного учасника процесу політичної комунікації, дослідниця зупиняється на питанні доступності до правової інформації широкого кола користувачів, досягнутої завдяки динамічному розвитку інформаційно-правових послуг бібліотек. В контексті розширення кола послуг у сфері правового інформування, розглядається участь наукових бібліотек у забезпеченні ефективної комунікації з учасниками правових процесів. Автор констатує, що бібліотека набуває багатьох ознак суб'єкта правової комунікації.

Посередницька інформаційна функція бібліотеки як сучасного інформаційного центру в процесі правової комунікації зосереджена на висвітленні та аналізі як правових норм, такі правовідносин, як цінностей, так і правосвідомості, як правових текстів, так і діяльності щодо їхньої інтерпретації та реалізації.

Дослідження приходить до висновку, що участь сучасних бібліотек у правових комунікаціях має комплексний характер і виявляється, по-перше, у вираженні значущих соціально-економічних, політичних, культурних та інших інтересів, цінностей та потреб суспільства. По-друге, бібліотечна діяльність у сфері правового інформування – основного виду здійснення комунікації бібліотекою – опосередковує та організовує процеси формування громадської думки про правотворення.

Важливою є наступна теза, що випливає із зроблених висновків: за рахунок еволюціонування в бібліотеках напрямів діяльності та

трансформацій інформаційних запитів суспільства сьогодні активно розвиваються сучасні соціальні інститути нового типу –юридичні бібліотеки, що поєднують традиційні функції бібліотеки з функціями галузевих інформаційних центрів. Інформативно-комунікативна діяльність юридичних бібліотек дає змогу виявити джерела, передумови і чинники ефективності функціонуючих на інформаційному ринку правових ідей [60].

Питання поширення бібліотечними установами правової інформації та їх участі в процесі формування правової культури українського суспільства розглядаються дослідницею в контексті та формуванні демократичної правової культури суспільства.

Поширення правових знань бібліотечними установами розглядається як системний процес, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їх специфічних запитів [62].

Об'єктом розгляду в дослідженнях Н. Іванової виступає інформатизація правотворчої та правореалізаційної діяльності, а також правове забезпечення процесів інформатизації. Предметом є вдосконалення системи електронних джерел правової інформації у напрямі досягнення відповідності інформаційним потребам основних категорій споживачів. Інтенсивність використання правової інформації обумовлюється динамікою суспільних процесів, темп яких надзвичайно високий. Унаслідок цього різко зростає кількість та періодичність її вироблення, передачі, оновлення, аналізу та синтезу.

На рівні сучасних вимог, цілей і завдань можливість оперативного отримання експертно-правової інформації – найважливіша умова підтримки діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів. Це сприяє здійсненню належної інформаційної взаємодії в правовій сфері державних органів, юридичних і фізичних осіб для забезпечення

ефективної управлінської, правотворчої і правозастосовчої діяльності. У цьому контексті бібліотеки з їх колосальним досвідом задоволення інформаційних потреб соціуму мають координувати прагнення користувачів отримати необхідну інформацію. Висока результативність у цій сфері може бути досягнута за умови використання кращих прикладів іноземного досвіду, залучення нових людей, ініціатив, кадрів та нових технологій [63].

В умовах розвитку глобальних інформаційних процесів, які безупинно прискорюються у зв'язку з дедалі вагомішими здобутками науково-технічного прогресу, формується якісно нове розуміння суверенітету в інформаційній сфері. Уявлення про нього все більше відходить від традиційних підходів до визначення змісту і особливостей суверенітету, що ґрунтується, зокрема, на територіальних засадах. Оскільки бібліотечні установи завдяки електронним інформаційним технологіям сьогодні активно вмонтовуються в систему сучасних соціальних інформаційних комунікацій, освоюють як джерело комплектування ресурси глобального інформаційного простору, як активні суб'єкти включаються у розвиток вітчизняного і зарубіжного ринків інформації, дане питання окрім своєї теоретичної значущості набуває ще й цілком конкретного практичного значення [28].

Для розкриття значення інформаційно-правового обслуговування бібліотек, а також функціонування юридичних бібліотек в західному світі базовими стали висновки зроблені в працях зарубіжних авторів присвячених юридичній бібліотечній справі, а саме Е. Айкок [207], Р. Баллесте [208], Л. Селвун [253], М. Гармон [228], Л. Адамс [204], Е. Кроскі [233] та ін. Звернення до результатів їх розробок, дало змогу зробити висновки стосовно масштабності цієї діяльності, історичного підґрунтя та сучасних форм роботи.

Зокрема, Л. Адамс та Р. Сміт в роботі «Еволюція публічних юридичних бібліотек» (The Evolution of Public Law Libraries) розкривають процес еволюції юридичних бібліотек, які відігравали важливу роль у суспільстві та бібліотечному співробітництві, формуючи погляди про служіння громадськості в США. Е. Ейкок в своїй роботі приділяє увагу викликам юридичної довідкової роботи.

Поряд із теоретичними напрацюваннями, що формують методологічні основи дослідження участі бібліотек у правовому інформуванні, прикладну частину історіографію проблеми формують публікації в яких автори виходять на теоретичні узагальнення існуючого досвіду.

Висвітлення проблеми здійснюється, головним чином на рівні осмислення існуючого досвіду, напрацьованого на практиці реалізації конкретних проектів. Ідеться про роботи, спрямовані на узагальнення досвіду, методичні матеріали для учасників проектів, звітні матеріали щодо конкретних програм.

Процес інформування з питань права може здійснюватися різними засобами: бібліотечними, комп'ютерними, за допомогою різноманітних інформаційних правових систем (правових запитів населення, юридичної діяльності, освіти).

Аналізуючи наявний зарубіжний і вітчизняний досвід, можна стверджувати, що бібліотеки почали активізувати роботу із забезпечення; докладають зусилля для того, щоб стати місцем законотворчих дискусій громадян і суспільних об'єднань, своєрідними творчими майстернями з розвитку законодавчої бази регіонів, спроможними здійснити серйозний вплив на підвищення правової культури населення.

Серед напрямків практичної роботи бібліотек з правового інформування, що знаходить своє відображення в історіографії – є наукове осмислення формування науково-допоміжної бібліографії

держави і права, як поточної, так і ретроспективної, а також створення відповідних баз даних, що покликані забезпечувати користувачів інформацією про нові нормативні акти і закони за галузями права, а також про матеріали, що коментують акти [2].

Затребуваність цього виду інформаційного супроводу процесів правотворення та, відповідно, його наукового осмислення, визначається зростаючим потоком продукування та оприлюднення нормативних актів тематичної літератури.

Підрозділи бібліотек, покликані здійснювати довідково-бібліографічне обслуговування, видають покажчики нормативно-правового забезпечення за галузями, в яких подаються відомості про прийняті закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, що стосуються певної галузі: універсальні зведені збірки законодавчих актів; збірники матеріалів окремих сесій Верховної Ради України; загальні довідники з законодавства; тематичні збірники державних документів. Різні інформаційні центри України і зарубіжних країн, які розробляють і постійно поповнюють та розвивають комп'ютерні повнотекстові системи баз даних.

Відповідний досвід узагальнено в низці робіт М. Іванової «Комплексні онлайн-юридичні інформаційні ресурси Національної юридичної бібліотеки» висвітлюються питання створення інформаційних ресурсів Національної юридичної бібліотеки, вказуються джерела формування таких ресурсів.

Наголошується на необхідності збереження рідкісних юридичних видань шляхом формування електронної бібліотеки. Зазначається, що онлайн-ресурси є однією з форм забезпечення інформаційної безпеки бібліотечних фондів юридичного напрямку [58, с. 236]. Розглядається інформаційні продукти і послуги, методики складання проблемно-

тематичних показників літератури, дайджестів, досьє, формування БД [13].

Досить детально описано спеціальній літературі російський досвід [16, 4, 162, 186] реалізації програми «Створення загальноросійської мережі публічних центрів правової інформації на базі загальнодоступних бібліотек» (ПЦПІ). Йдеться про надання користувачам офіційних електронних видань органів державної влади, а також про збирання і систематизацію регіональних та муніципальних офіційних правових документів, переведення їх в електронну форму на основі єдиного програмного забезпечення й передачі створених баз даних до бібліотек. Описаний досвід вирішення проблеми доступу до місцевої нормативно-правової інформації і міжрегіонального і міжмуніципального обмінів правовою інформацією, може бути використано у відповідних українських процесах [134].

Цінним може бути обґрунтування ідеї створення корпоративного бібліотечного інформаційно-правового центра, створення багатофункціональної збалансованої системи інформаційно-правового забезпечення населення, що діє на базі загальнодоступних бібліотек і освітніх закладів і заснованої на використанні універсального інформаційно-правового продукту [71].

В контексті правової регіоналістики цікавим може бути узагальнений досвід Публічних центрів правової інформації в контексті формування краєзнавчих фондів відомостями про структуру та функції органів місцевої влади, про місцеві нормативні акти, які зачіпають права і інтереси.

Заслуговує на увагу досвід вироблення критеріїв відбору неопублікованих документів, що надаються в якості обов'язкового примірника [169].

Дослідження розглядає електронну юридичну бібліотеку як

перспективний засіб організації інформаційних ресурсів та надання інформаційних послуг користувачам.

Автор обґрунтовує тезу про те, що процеси інтеграції інформаційних ресурсів країни в єдине загальнодоступне інформаційне поле, формування проблемно-орієнтованих інформаційних просторів сприяють досягненню якісно нового рівня інформаційного обслуговування споживачів. Саме електронні бібліотеки можуть стати інтеграторами, концентраторами та, певною мірою, навігаторами в інформаційному середовищі, забезпечувати технологічні умови для керування електронними ресурсами з метою вдосконалення бібліотечно-інформаційних сервісів та інтеграції країни у світову інформаційну інфраструктуру [58, с. 236].

У статті І. Шульги досліджено історію та сучасний етап розвитку репозитаріїв і часописів відкритого доступу з правничої тематики. Подано інформацію стосовно довідників, що містять дані щодо відкритих наукових електронних ресурсів, а саме: Electronic Journals Library, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Registry of Open Access Repositories (ROAR), Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR). Окрему увагу приділено юридичній науковій періодиці України [194].

У історіографії питання практичної участі бібліотек у інформаційно-правовому супроводі суспільних процесів, важливе місце займає комплекс публікацій, що висвітлюють питання залучення бібліотек до процесів електронного урядування.

Ця проблема осмислюється як на теоретичному рівні – з точки зору інформаційного потенціалу е-урядування і особливостей впровадження та функціонування системи електронного урядування в Україні, а також формування й доступу громадян до масиву інформаційних ресурсів у межах цієї системи, що забезпечує активну комунікацію влади й суспільства з актуальних питань державного управління [25].

Т. Гранчак детально зупиняється на питанні участі бібліотек в процесі забезпечення вільного доступу до державних інформаційних ресурсів і продуктів, наголошується, що забезпечення вільного доступу до державних інформаційних ресурсів у першу чергу має відбуватися за рахунок вирішення питань технічного і гуманітарного характеру – створення системи національних електронних ресурсів та підвищення інформаційної компетентності громадян.

Важливим видається спостереження дослідниці про те, що найбільший дефіцит інформації існує не на рівні центральних органів управління, а на рівні регіональних органів управління, оскільки створення основних інформаційних ресурсів і керування ними здійснюється з центру [34].

Водночас напрацьовуються методичні посібники [21, 10] в яких узагальнюється досвід реалізованих проєктів та розроблюються рекомендації впровадження систем е-урядування у роботу бібліотек.

Наприклад, реалізовується проєкт «Бібліотеки як складова електронного діалогу громади і влади» за підтримки програми «Бібліоміст».

Метою проєкту, в основу якого покладено багаторічну роботу бібліотеки по забезпеченню відкритості та прозорості діяльності органів влади та організації доступу мешканців міста до офіційної інформації, є узагальнення та поширення кращих практик бібліотек України та зарубіжжя з організації доступу для населення до електронного урядування.

Цінністю таких методичних посібників є не лише узагальнення, що сприяє виробленню відповідної терміносистеми; кращих практик бібліотек зарубіжних країн та робота бібліотек України в галузі е-урядування, а й створення глосаріїв термінів і понять у сфері е-урядування: акумуляція аналітичних, оглядових, практичних матеріалів,

наданих бібліотечними інституціями та взяті з відкритих джерел в Інтернеті, а також тематичні доповіді провідних фахівців, які не публікувались.

Розглянуто, зокрема, наукову складову процесу підготовки інформаційно-аналітичного продукту: розкрито сутність понять «інформаційна потреба», «інформаційний цикл», «інформаційно-аналітична діяльність» [144].

В статті І. Вишневської простежено тенденції розвитку бібліотечного обслуговування в напрямі подальшого збільшення частки інформаційно-аналітичних продуктів і послуг у бібліотечному виробництві. Проаналізовано види та форми кінцевого інформаційного продукту, розглянуто питання їх класифікації.

Обґрунтовано необхідність урізноманітнення інформаційно-аналітичної продукції з метою визначення тих її видів, які найбільшою мірою відповідають потребам, можливостям і звичкам споживача інформації, що сприяє удосконаленню бібліотечного обслуговування [19].

В дослідженні науковця Т. Гранчак «Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності» розкрито можливості інтернет-видань у підвищенні ефективності використання інформації з метою вдосконалення рівня управління розвитком суспільно-політичної, економічної та гуманітарної сфер, повнішого задоволення інформаційних потреб замовників [35, 36].

В. Пальчук досліджує бібліотеку як суб'єкт процесу інформаційного забезпечення управлінської діяльності, в тому числі – організаційні особливості вдосконалення інформаційно-аналітичної роботи сучасної бібліотеки та участь бібліотек в процесі розбудови інформаційної інфраструктури електронного урядування та електронної демократії [112].

В дослідженнях Т. Вилегжаніної та М. Вилегжаніної [16, 17] обґрунтовується поняття «правова свідомість» та «правова культура», досліджується соціальна структура правового інформування населення, його джерелознавчий, організаційний і технологічний аспекти, включаючи використання електронних інформаційних систем.

Сьогодні при виконанні практично всіх запитів користувачів бібліотек використовуються електронні ресурси: каталоги, довідково-правові системи, бази даних на оптичних компакт-дисках, веб-сайти державних органів і установ, онлайн-ресурси, де представлені урядові сайти, національне та міжнародне законодавство, коментарі до нього тощо.

Також були опрацьовані документи, статuti та веб-сайти бібліотек, спеціальних підрозділів, консорціумів та асоціацій, освітніх закладів в контексті здійснення правового інформування, зокрема Національної Бібліотеки Конгресу Сполучених Штатів Америки (англ. Library of Congress, LOC), у складі якої функціонує Юридична бібліотека (Law Library of Congress); Американської асоціації юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries, AALL); Французька асоціація розвитку правової інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique, L'ADIJ), Британської й ірландської асоціації юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians, BIALL), Канадської асоціації юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries, CALL), Південно-африканської організації юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries, OSALL), Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries, IALL); Асоціації спеціальних бібліотек (Special Libraries Association, SLA); Консорціуму юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium, NELLCO);

Середньоамериканського консорціуму юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium, MALLCO) та ін.

Важливим елементом джерельної бази дослідження стали сайти вітчизняних бібліотек та інших інформаційних структур, зокрема бібліотек, що мають статус загальнодержавного значення, а саме Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [102] та її структурного підрозділу Національної юридичної бібліотеки [104], а також Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого [103]. Обласних універсальних наукових бібліотек: Вінницької [20], Волинської [22], Дніпропетровської [44], Закарпатської [53], Івано-Франківської [65], Кіровоградської [74].

Також були досліджені сайти бібліотек вищих навчальних закладів України, зокрема Наукової бібліотеки Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого [101] та Наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» (НУ ОЮА) [100].

Отже, історіографія проблем участі бібліотек у правовій комунікації може розглядатись як система праць і досліджень, що можуть бути об'єднані в два блоки: теоретичне напрацювання та узагальнення практичного досвіду.

Перша група досліджень формує концептуальну основу – обґрунтування зміни ролі бібліотек у сучасному світі, перетворення їх на інформаційні центри, суб'єкти формування соціальних інформаційних баз як передмови національного та в ширшому аспекті – глобального розвитку.

Другий блок у теоретичних напрацюваннях – дослідження, що конкретизують завдання бібліотечних трансформацій та зупиняються на аспекті їх участі у політико-правових комунікаціях.

Друга група – узагальнення практичного досвіду участі бібліотек у правовій комунікації:

- забезпечення якісною інформацією через інформаційно-аналітичну діяльність;
- доступ громадян до правової інформації;
- правове виховання;
- е-урядування.

1.2. Методологічні засади дослідження діяльності бібліотек в сфері інформаційно-правового обслуговування

Методологічна основа дослідження обрана з урахуванням специфіки її тематики та ґрунтується на загальновизнаних положеннях в сфері методології бібліотекознавства, зокрема висновках з цього питання, зроблених в працях таких провідних науковців у галузі бібліотекознавства, як Л. Дубровіна [48], Ю. Столяров [180], О. Воскобойнікова-Гузєва [24], В. Ільганаєва [56] та ін., а також дослідників теорії соціальних комунікацій, зокрема М. Маклюэна [92, 91], В. Різуна [167], Г. Почепцова [143], О. Холода [187] та ін.

Ю. Столяров розглядаючи специфічні та загальні методи в документально-комунікаційних науках, зауважує, що концепція бібліотеки як чотирьох елементної системи побудована на методології системного підходу, але ця теоретична концепція є вихідним пунктом міркувань для багатьох інших бібліотекознавчих досліджень, тобто виконує методологічну функцію [180].

Таким чином, характер розвитку бібліотеки як соціального інституту в умовах інформатизації ставить актуальні завдання обумовлені як потребами практики, так і соціально-комунікаційною парадигмою бібліотеки, що обумовило доцільність поєднання в цьому дослідженні не лише методів бібліотекознавства, а й соціальних комунікацій та інформаційних технологій, оскільки інформаційне забезпечення науки, державного управління, освіти, культури та інших сфер життєдіяльності, сьогодні, можливо лише за допомогою ефективного використання сучасних електронних інформаційних технологій.

Л. Дубровіна розглядаючи базові принципи та поняття методології й методики історичних досліджень в бібліотекознавстві та документознавстві, зазначає, що отримання вірогідного результату є

складною процедурою, яка вимагає використання комплексу загальнонаукових, спеціально-історичних методів та методів суміжних наук, як допоміжних, методик, прийомів упродовж усього послідовного та системного вивчення об'єкта дослідження та предмета [48].

Розглядаючи базові підходи та методики, які застосовуються в бібліотекознавчих дослідженнях, О. Воскобойнікова-Гузева зазначає, що «залучаються як загальнонаукові і притаманні суміжним галузям знання, так і спеціальні підходи та методи, які ґрунтуються на принципах історизму та наукової об'єктивності, актуалізму та розвитку». Так, вчений говорить про те, що широко використовуються у бібліотекознавчих дослідженнях і методи вивчення документів, зокрема інформаційний та джерелознавчий аналіз, контент-аналіз тощо. О. Воскобойнікова-Гузева також наголошує на надзвичайній важливості термінологічної складової та зазначає, що кожне бібліотекознавче дослідження базується на застосуванні методів термінологічного аналізу та операціоналізації понять [24, с. 6–7].

Таким чином, можна говорити про те, що застосування різних методологічних підходів в дослідженні системи інформаційно-правового обслуговування бібліотек зумовлене багатогранною сутністю цієї діяльності, важливим аспектом якої є активізація участі бібліотек у суспільних процесах.

Дослідження проблеми організації системи інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотеки, як органічної частини національної та глобальної інформаційної системи обумовило базовим соціально-комунікаційний підхід. Як зазначає В. Різун, організація наукових досліджень у галузі соціальних комунікацій спирається на ідею проектування та конструювання соціальних мереж в системі соціального інжинірингу в частині, яка стосується комунікаційної взаємодії як виду соціального зв'язку. Це означає, що методологія нашої наукової галузі

вибудовується на такій сукупності понять, тверджень, принципів, способів, які стосуються прямо чи опосередковано «об'єднання» соціуму за допомогою спілкування [168].

В. Різун запропонував визначення соціально-комунікаційного підходу – це підхід, який передбачає аналіз явищ в контексті суспільної взаємодії соціальних інститутів, засобів, соціальних ролей. Переосмислення звичних явищ з точки зору соціальних комунікацій – це включення їх в систему інформаційної соціальної взаємодії: як журналістика впливає на соціум, як бібліотеки формують суспільство і т. д.

Автор наголошує на тому, що соціально-комунікаційна парадигма принципів дослідження явищ обов'язково включає: вивчення явища в контексті суспільної взаємодії суб'єктів спілкування; визначення функціонального статусу явища в цьому контексті взаємодії; визначення залежності явища від мети, завдань і характеру суспільної взаємодії.

В. Різун зазначає, що соціально-комунікаційний підхід у науці висуває вимогу щодо опису соціально-комунікаційний методів досліджень, а саме, в першу чергу загальнонаукових методів, пристосованих до умов нової наукової галузі; по-друге, спеціальних методів, які базуються на розумінні соціальної взаємодії між суб'єктами спілкування. До таких спеціальних методів автор відносить інформаційний метод дослідження, який є не просто методом, а є особливим методологічним підходом до вивчення соціальних комунікацій [167].

Соціально-комунікаційний підхід дозволяє проаналізувати інформаційно-правові потреби сучасного суспільства та рівень їх задоволення, показником чого в структурі соціальних комунікацій є бібліотеки, що постійно розвивають інформаційну складову відповідно до

соціокультурного середовища в якому існують, з одного боку та з урахуванням глобальних інформаційних впливів з іншого.

Інформаційно-правове обслуговування бібліотек використовуючи соціально-комунікаційний підхід розглядається у процесі дослідження як інструмент комунікації, який обумовлює функціонування бібліотеки не лише як установи, а і як соціально-комунікаційного центру.

Застосування соціально-комунікаційного підходу в поєднанні з системним та інформаційним дає змогу проаналізувати особливості процесу задоволення вітчизняними та зарубіжними бібліотеками інформаційно-правових потреб користувачів, органів державної влади та суб'єктів господарської діяльності; визначити засоби забезпечення цих потреб на основі посилення інформаційно-ресурсних зв'язків бібліотек та інших інформаційних соціально-комунікаційних структур сфери правового інформування; здійснити аналіз інформаційних потоків, що циркулюють в цій сфері. Успішне використання даного методологічного підходу для дослідження процесу правового інформування в сьогоденні підтверджується певними даними в публікаціях як зарубіжних, так і українських дослідників

Положення і принципи структурно-функціонального підходу, були застосовані при вивченні трансформації діяльності бібліотек в процесі здійснення інформаційно-правового обслуговування та її функціонування в сучасному суспільстві.

Методи узагальнення та порівняння були застосовані для виділення основних теоретичних засад обґрунтування специфіки впливу глобального інформаційного середовища та національного інформаційного простору на становлення та розвиток інформаційно-правової діяльності бібліотек, яка розглядається як системний процес, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та

аналітичного обслуговування користувачів орієнтованих відповідно до їх запитів.

Так, шляхом порівняння досвіду здійснення інформаційно-правового обслуговування провідних зарубіжних та українських бібліотек було визначено особливості форм цієї діяльності та відмінності в процесі реалізації різноманітних проектів, здійсненні інформаційно-аналітичної роботи, надання доступу до правових ресурсів та ін.

Простежено еволюцію інформаційного супроводу правової освіти та практики на прикладі університетських юридичних бібліотек, як наукових центрів з давньою історією та діяльністю, що відповідає найсучаснішим інформаційним потребам. Розглянуто особливості функціонування найбільш авторитетних юридичних бібліотек американських юридичних ВНЗ, чия робота виходить за межі забезпечення освітнього процесу: Юридична бібліотека Берклі Каліфорнійського університету (Berkeley Law Library, University of California); Юридична бібліотека університету Вісконсин (Wisconsin University Law Library); Юридична бібліотека Мічиганського університету (University of Michigan Law Library); бібліотека юридичного факультету Міннесотського університету (U. of Minnesota Law School Library – UMN Law Library); бібліотека юридичного факультету Гарвардського Університету (Harvard Law School Library) та ін.

Проведено аналіз організаційно-практичного досвіду роботи сучасних корпоративних об'єднань юридичних бібліотек – переважно у формі асоціацій чи консорціумів, які представлені зокрема такими організаціями як Французька асоціація розвитку правової інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique) [205], Британська й ірландська асоціація юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians) [200], Канадська асоціація юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries) [215], Південно-

африканська організація юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries) [246], Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries) [220] та ін. [124].

Проаналізовано діяльність спеціальних підрозділів бібліотек, що створені з метою розширення можливостей вільного доступу громадян до інформації правового характеру, зокрема у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва; у Центрі правової інформації у Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого та ін.

Виявлено форми діяльності бібліотек в напрямі забезпечення користувачів якісною та актуальною інформацією, зокрема: надання доступу до передплачених бібліотеками баз даних правового змісту; акумуляція корисних ресурсів; тематичне формування правових ресурсів для цільового використання; навігація в стрімко зростаючих обсягах електронних інформаційних ресурсів та ін., які можуть вдало поєднуватися із посиленням в бібліотечній діяльності аналітичної складової, а саме інформаційно-аналітичного забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, цільових комплексних науково-дослідних програм з проблем формування правової системи.

У результаті вивчення досвіду в сфері інформаційно-правового обслуговування корпоративних об'єднань юридичних бібліотек, було визначено їх завдання, зокрема: підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях; сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек; заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують продуктивність роботи та просування власне юридичних бібліотек.

Важливу роль у визначенні основних напрямів розвитку бібліотечної діяльності у сфері інформаційно-правового обслуговування бібліотек, вивченні специфіки функціонування і завдань бібліотечних підрозділів, які забезпечують правове інформування в процесі реалізації

комунікаційної функції бібліотек, відіграло використання методу аналізу документів.

За допомогою методу аналізу документів здійснювався аналіз правових документів, що регламентують діяльність бібліотек у форматі їхніх комунікаційних зв'язків (наприклад, конституції, статути, регламентні документи та ін.).

Вивчення статутів та положень зарубіжних та вітчизняних консорціумів та асоціацій, юридичних бібліотек освітніх закладів та провідних бібліотек в контексті правового інформування, а саме: Американської асоціації юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries) [199], Консорціуму юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium) [112], Середньоамериканського консорціуму юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium) [214], Французької асоціації корпоративних юристів (Association Française des Juristes d'Entreprise, AFJE) [256], Канадської асоціації юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries) [215], Української бібліотечної асоціації» [45], Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [179], Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва [178], Наукової бібліотеки Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого [140] дали змогу сформувати уявлення про загальні положення, мету, завдання, напрями діяльності, управління, членство, повноваження діяльності корпоративних об'єднань та бібліотек.

Так, досліджуючи статут AALL [213], виявлено, що мета діяльності полягає у заохоченні та підвищенні цінності юридичних бібліотек для громадськості, юридичної спільноти та усього світу, розвитку професії юридичного фахівця і забезпеченні лідерства в сфері правової інформації

та інформаційної політики, визнаючи, що доступність правової інформації для всіх верст населення є необхідною вимогою для демократичного суспільства.

Опрацювання статуту Української бібліотечної асоціації (УБА) [45] дало змогу з'ясувати мету діяльності, яка полягає у всебічному сприянні розвитку бібліотечної справи і забезпеченні права читачів та споживачів інформації на якісне і своєчасне бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування, а також захисту соціальних та інших спільних інтересів членів асоціації. Серед основних завдань, серед яких варто виділити: сприяння формуванню у суспільстві усвідомлення пріоритету бібліотеки як центру інформації та осередку культури; інформування громадськості з проблем галузі та шляхів їх вирішення; та види діяльності, зокрема: розповсюдження інформації і проведення популяризації своїх ідей і цілей; організація громадського обговорення актуальних проблем бібліотечної справи; стимулювання теоретичних досліджень та прикладних розробок у галузі бібліотечної справи, бібліографічної та інформаційної діяльності; відокремлені підрозділи, відділення, основною метою діяльності яких є всебічне сприяння розвитку бібліотечної справи на території визначеної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечення прав користувачів бібліотек на якісне і своєчасне бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування, а також захист соціальних та інших спільних інтересів членів відокремленого підрозділу, відділення УБА [130].

Також було проаналізовано місії консорціумів, асоціацій та бібліотек, а саме, Юридичної бібліотеки Берклі Каліфорнійського університету (Berkeley Law Library, University of California) [244], Юридичної бібліотеки університету Вісконсин (Wisconsin University Law Library) [243], бібліотека юридичного факультету Гарвардського університету (Harvard Law School Library) [229], Французької асоціації

корпоративних юристів AFJE (Association Française des Juristes d'Entreprise) [249], Юридичної бібліотеки Мічиганського університету (University of Michigan Law Library) [239], Української бібліотечної асоціації [55] та ін.

Наприклад, місією УБА є забезпечення лідерства з метою розвитку, лобіювання та удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування. Для реалізації своєї місії УБА розвиває партнерські стосунки із владою, громадянським суспільством, спорідненими установами (архівами, музеями, навчальними закладами тощо), іншими професійними об'єднаннями, фондами і благодійними організаціями. Громадські рухи, спільноти, групи, спілки залучатимуться для вирішення актуальних проблем розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення [55].

Місія MALLCO полягає в тому, щоб акумулювати спільні зусилля бібліотек і юридичних вузів з метою розширення дослідницьких і освітніх можливостей установ [230].

Водночас, місією Юридичної бібліотеки Берклі Каліфорнійського університету (Berkeley Law Library, University of California) є просування викладацької діяльності, яка надає студентам знання з теорії права та практики; наукових досліджень, які підтримують викладачів, розширюючи правову і міждисциплінарну думку, одночасно залучаючи студентів в академічну і інтелектуальну роботу та обслуговування університету [244].

Сприяння діяльності юридичної бібліотеки та доступу до правової інформації є місією Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries) [220].

Вивчення конституцій зарубіжних асоціацій та консорціумів, зокрема: Південно-африканської організації юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries) [246], Британської й

ірландської асоціації юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians) [200], Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries) [220] дозволили визначити цілі, а саме: координацію діяльності юридичних бібліотек та правових колекцій за допомогою співробітництва між юридичними бібліотеками та працівниками юридичної галузі; сприяння обміну бібліографічною інформацією, що стосується юридичних бібліотек та правових колекцій; сприяння до об'єднання, обміну ідеями щодо вирішення спільних питань для юридичних бібліотек та правових колекцій; організацію і проведення зустрічей, дискусій, курсів, візитів і використання інших форм спілкування з метою подальшого розвитку цілей організації; сприяння вивченню та застосуванню інструментів управління бібліотекою та методів підвищення ефективності використання правової інформації; підвищення статусу осіб, які займаються юридичною бібліотекою та підвищують кваліфікацію бібліотекарів.

Дослідження стратегій AALL [199], УБА [181] надали можливість виявити цінності, стратегічні напрями, ресурсне забезпечення, які націлені на всебічну підтримку розвитку бібліотечно-інформаційної справи. Одним з головних пріоритетів стратегій – є вдосконалення систем внутрішньої та зовнішньої комунікації, включеність членів у діяльність організації на всіх рівнях.

Цікавим виявилось дослідження юридичних звітів Юридичної бібліотеки Національної Бібліотеки Конгресу США (Law Library of Congress), які надали уявлення щодо роботи бібліотеки в напрямі інформаційно-правового обслуговування. На офіційному сайті бібліотеки представлені звіти про правові дослідження за тематикою, які містять коментарі та рекомендовані ресурси [219].

Також було проаналізовано практичне керівництво з правових досліджень Юридичної бібліотеки Національної Бібліотеки Конгресу США (Law Library of Congress), яке може допомогти розпочати юридичний дослідний проект, пропонуючи швидкі методи і вибір юридичних ресурсів та інструментів [237]. Варто зазначити, що кожний документ підготовлений юристом з Юридичної бібліотеки Конгресу США.

Наприклад, практичне керівництво з адміністративного права містить методи і ресурси, які можуть допомогти розпочати роботу в цій галузі права; керівництво для початківців з правових досліджень, яке надає великий вибір трактатів, випадків, положень і правил може допомогти розпочати дослідний проект; керівництво по іноземному і міжнародному праву; вивчення судових рішень та ін. дали змогу визначити основні сучасні тенденції розвитку інформаційно-правового обслуговування юридичних бібліотек.

Для вирішення завдання щодо уточнення змісту поняття «інформаційно-правове обслуговування», яке поєднує в собі як функціональну основу діяльності бібліотек, так і безпосередньо мету та зміст зазначеного галузевого напрямку діяльності, було використано методи термінологічного аналізу й операціоналізації понять.

Зокрема, проаналізувавши наукові підходи, поняття правового інформування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки, було запропоновано визначення «інформаційно-правового обслуговування» цілеспрямованої та систематичної діяльності бібліотеки або структурного підрозділу, що представляє собою сукупність напрямів та відповідно до них форм задоволення запитів користувачів на різні види правової та суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Застосування статистичного методу та методу контент-аналізу забезпечили визначення якісних та кількісних характеристик електронних правових та суміжних за змістом ресурсів бібліотек, як соціальних комунікаторів, що виступають активними учасниками галузевого інформаційного обміну; аналізу та інтерпретації одержаних результатів вивчення специфіки роботи спеціалізованих юридичних бібліотек сучасності та їх корпоративної взаємодії.

Аналіз представлення інформаційно-правової роботи на веб-сайтах цих бібліотек дав змогу виявити основні напрями та форми роботи з бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами кожної з бібліотек, а також виявити і описати участь у системних (державних, регіональних, грантових чи змішаних) проектах, що об'єднують діяльність багатьох бібліотек та органів влади, громадських та міжвідомчих організацій.

Важливу роль у визначенні основних напрямів розвитку бібліотечної діяльності відіграло використання елементів контент-аналізу при дослідженні змісту інформаційно-аналітичних продуктів, що виробляються бібліотечними структурами для забезпечення відповідного інформаційного супроводу суспільно-політичних, інформаційно-правових процесів.

Використання системи підходів і методів та застосування різноманітних джерел та літератури надали можливість отримати результати, що забезпечили вирішення завдань дисертаційного дослідження.

1.3. Трансформації бібліотек у соціально-комунікаційні центри в умовах розвитку інформаційного суспільства

Соціокультурні трансформації на нинішньому етапі розвитку людства визначаються, значним чином, розвитком технологій, у першу чергу – інформаційних, і, відтак, розширенням технічних можливостей суспільства за рахунок їх впровадження. При цьому технологічні фактори набувають нового онтологічного статусу, перетворюючись на механізми соціальних змін – формування на базі інформаційно-комунікаційних технологій нового типу суспільної організації. Складність цих процесів сучасної соціальної трансформації демонструє варіативність концепцій, що застосовуються науковцями до опису нового суспільства, факт переходу до якого дослідники визнають практично одностайно, не демонструючи, втім, при цьому одностайності у розмаїтті оцінок і прогнозів щодо вказаних процесів.

Отже, суспільство нового типу називають інформаційним Й. Масуда [242, 96], мережевим М. Кастельс [216, 217], постеконічним Г. Кан [232], В. Іноземцев [69, 57, 67, 68], суспільством постмодерну А. Етціоні [195, 206, 224] або радикализованого (високого) модерну Е. Гіденс [225, 27], посткапіталістичним П. Дракер [46] та Р. Дарендорф [41], постцивілізаційним К. Боулдінг [12, 211, 210] тощо. При цьому жоден із філософів, який писав про означену проблему, не сумнівався в радикальному оновленні всього життя людства в рамках цього нового устрою. Науковці можуть вказувати перелік характеристик, які відрізняють цей тип суспільства від усіх інших, або ж визначати структурно-функціональні зміни, розглядаючи його як стадію в історичному розвитку людства. [170, с. 4].

Інтеграція цих підходів та аналіз міжнародних документів, присвячених проблемі, дозволяє говорити про інформаційне суспільство,

як етап історії людства, що характеризується високим рівнем розвитку і використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, розвиненою інфраструктурою, що забезпечує виробництво, обробку, зберігання, поширення, використання інформаційних ресурсів та можливість доступу до інформації, що змінюють всі сфери життєдіяльності людини, розширюючи можливості реалізації особистісного і загальнолюдського потенціалу [136, 106, 51]. Критеріїв переходу до інформаційного етапу розвитку досить багато, головні з них – експонентне зростання обсягу знань, збільшення кількості людей, зайнятих у сфері послуг, підвищення якості освіти та її удосконалення протягом усього життя, вільний доступ до суспільної інформації та ін.

В майбутньому прогнозується формування глобального інформаційного суспільства (Global Information Society), обриси якого окреслено у Окінавській хартії Глобального інформаційного суспільства 2002 р. У Хартії закріплені найважливіші принципи формування глобального інформаційного суспільства: забезпечення кожному членові суспільства можливості доступу до будь-якої інформації і спілкування з будь-яким іншим членом цього суспільства, індивідуально та колективно; принцип інформаційного суверенітету; принцип рівності кожного члена суспільства, народу, нації. У досягненні мети особливу роль Хартія відводить інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), які є найважливішим фактором, який впливає на формування суспільства ХХІ ст. й забезпечує можливість більш ефективно і творчо вирішувати економічні і соціальні проблеми усім приватним особам, фірмам і співтовариствам.

Концепція глобального інформаційного суспільства включає низку важливих компонентів: інформаційні і комунікаційні технології, Інтернет; інформаційну інтелектуальну власність; електронні інформаційні центри; банки і бази даних, та інші. Вони виявляються в усіх секторах економіки,

під їх впливом змінюються пріоритети світового господарства, обмін продукцією та інформацією. Загалом, як стверджував Д. Белл, в новому столітті вирішальне значення для економічного і соціального життя, способів виробництва знання, а також характеру трудової діяльності людини набуває становлення нового соціального устрою, що ґрунтується на телекомунікації [3 с. 128].

Отже, технологічною основою процесів, що обумовлюють формування інформаційного суспільства стало впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communication Technologies) як сукупності способів та методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання та передачі даних (первинної інформації) для отримання інформації нової якості (інформаційного продукту).

Інформаційні технології, таким чином, охоплюють ресурси, необхідні для управління інформацією, комп'ютери та програмне забезпечення, засоби автоматизованого доступу й мережі, за допомогою яких будь-який індивід, група осіб, організації в будь-якій частині країни, у будь-який час за певну плату або безкоштовно можуть одержати від спеціальних інформаційних систем будь-яку інформацію або знання, необхідні їм для життєдіяльності, розв'язання особистих, соціально значимих і професійних завдань [47, с. 31–32]. Інформаційні технології як елемент продуктивних сил виявляються, власне кажучи, у поєднанні науки і технології: теоретизації технології, з одного боку, і технологізації розвитку та впровадження науки – з іншого [183].

Інтеграція сучасних телекомунікаційних мереж з інформаційними технологіями формують інфокомунікації, що означає нерозривний зв'язок інформаційних і телекомунікаційних елементів інформаційного обміну, які розвиваються в процесі конвергенції. Інфокомунікації й інфокомунікаційні технології утворюють інфокомунікаційну

інфраструктуру суспільства [97], що набуває глобального і тотального характеру, охоплюючи практично все світове співтовариство інформаційно-комп'ютерними мережами й створюючи світовий інформаційний простір, важливою складовою якого є Інтернет – глобальна комп'ютерна мережа з її практично необмеженими можливостями збирання та збереження інформації, передавання її індивідуально кожному користувачеві. В результаті значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї, обмін інформацією набув миттєвого та глобального характеру, відстані й державні кордони вже не є суттєвою перешкодою для руху інформаційних потоків.

Відбувається становлення основних економічних галузей виробництва й розподілу інформації; розширення номенклатури інформаційних послуг для інших галузей промисловості й для уряду; створення широкої мережі інформаційних засобів на споживацькому рівні; інформаційний компонент починає домінувати в будь-якому виробництві й бізнесі [40]. Внаслідок розширення сфери інформаційних послуг і діяльності, пов'язаної з ними, трансформуються соціальна структура суспільства.

Таким чином, розвиненість інформаційного компонента стає одночасно фактором, індикатором і результатом розвитку економіки, політики, держави, суспільства, соціальної свідомості та громадянина [26, с. 92; 110, с. 3].

Сукупність процесів і заходів цілеспрямованої політики впровадження інформаційних технологій на всіх рівнях (локальному, національному, регіональному, глобальному) та економічні, правові, політичні, соціальні зміни, пов'язані з ними, формують феномен інформатизації. Інформатизація суспільства, таким чином, є сукупністю взаємозалежних організаційних, правових, політичних, соціально-

економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення умов для задоволення потреби в інформації громадян і суспільства на підставі розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів і інформаційних технологій [135, с. 577].

При цьому основний показник ефективності інформатизації визначається як ступінь відповідності поточного рівня розвитку цих процесів тому рівню, при якому система оптимальним чином здійснює реалізацію своїх потенційних можливостей в частині досягнення поставлених цілей.

Інформатизація – це не стільки кількість комп'ютерної техніки і нових інформаційних технологій (ІТ), скільки ступінь їх проникнення до соціальної та економічної сфери діяльності суспільства [23, с. 4]. Термін інформатизація все наполегливіше витісняє широко використовуваний до недавнього часу термін «комп'ютеризація суспільства».

«Комп'ютеризація – процес розвитку індустрії комп'ютерних продуктів і послуг та їх широкого використання в суспільстві; оснащення підприємств, установ і навчальних закладів країни обчислювальною технікою і підвищення освітнього рівня населення в області її застосування». При цьому при зовнішній схожості понять «комп'ютеризація суспільства» і «інформатизація суспільства» вони мають істотну відмінність: при комп'ютеризації основна увага приділяється розвитку і впровадженню технічної бази, що забезпечує оперативне отримання результатів переробки інформації і її накопичення; при інформатизації основна увага приділяється комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх видах людської діяльності.

Таким чином, «інформатизація суспільства» є не просто більш широким поняттям, ніж «комп'ютеризація суспільства», а характеризує не стільки розвиток інформаційно-комунікаційних процесів на основі

новітньої телекомунікаційної та комп'ютерної техніки, скільки якісне вдосконалення пізнавальних соціальних процесів і структур. Невід'ємною частиною всього процесу повинна бути інтелектуалізація населення, в значній мірі сприяє підвищенню творчого потенціалу не тільки особистості, а й середовища її знань. Інформатизація суспільства забезпечує активне використання інтелектуального потенціалу, що постійно розширюється, сконцентованого в друкованому фонді, науковому, виробничому та іншому видах діяльності його членів; інтеграцію інформаційних технологій з науковим, виробничим, ініціюючим розвитком усіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності; високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію представленої інформації, правдивість використаних даних [9].

Власне, при виборі стратегії інформатизації суспільства на перше місце висуваються інтереси соціальні, що цілком природно витікає із необхідності розв'язання усіх виникаючих проблем з урахуванням мети, потреб і можливостей особистості. Виявлено, що в процесі інформатизації суспільства відбувається формування особливої інформаційної культури, що виступає як система матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності і гармонії у взаємовідносинах людини, суспільства та інформаційного середовища. Являючись поки що показником не загальної, а швидше, професійної культури людини, інформаційна культура з часом може стати важливим фактором розвитку кожної особистості [183].

Інформатизація є одночасно причиною й наслідком розвитку мережної структури суспільства, у якому інформаційне виробництво поступово охоплює на різних умовах і при різних стартових позиціях усе більше число автономних виробників товарів і інформації. Результатом

інформатизації є формування інформаційної економіки як електронної економічної діяльності, в якій переважає господарська діяльність у сфері інформаційних послуг, їх виробництва та обміну, основними ресурсами є інформація та знання [137]. У деяких джерелах таку економіку називають мережною (тому що її структура формується з окремих сегментів-мереж), цифровою або новою. В інформаційній економіці превалюють е-бізнес, е-комерція, електронні ринки.

Важливим елементом та результатом інформатизації є впровадження електронного урядування [105], введення систем електронного документообігу в управлінській сфері – автоматизації процесу надання державних послуг та електронної демократії – форми суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій [157]. Електронний уряд як інноваційна форма державного управління, дає можливість взаємодії владних структур, громадських організацій, підприємств бізнесу й громадян у процесі керування суспільством на базі наявних у суспільстві інформаційних структур і ефективно діє в умовах інформаційного суспільства [75].

Особливе місце у концепції електронного урядування займає інформаційної системи «Е-уряд», що підтримує принципи й процедури електронного урядування. Вона повинна включати інформаційні системи та ресурси всіх органів влади, взаємодія яких відбувається за допомогою електронного документообігу (з використанням цифрового підпису). Доступ до інформації й послуг органів влади має забезпечуватися через Єдиний портал органів влади (єдине вікно). В інформаційному просторі найважливіші ресурси мають зберігатися в національній депозитарії електронних інформаційних ресурсів, до складу яких повинні входити

бази даних, реєстри та кадастри державних органів, електронні бібліотечні фонди, електронні копії та зображення музейних фондів, друкованих засобів інформації, цифрові архіви телевізійних та радіопрограм, інтернет-сайти тощо. У пріоритетному порядку необхідно формувати та вести державний інформаційний реєстр, що містить відомості про утримувачів державних, недержавних і змішаних інформаційних ресурсів, а також види інформаційної продукції і послуг [105].

Інформатизація торкається всіх підсистем суспільства, у тому числі соціальних та культурних інститутів, формуючи такі його складові, як:

– «електронна охорона здоров'я» (e-health) – економічно ефективну й надійну форму використання інформаційно-комунікаційних технологій в інтересах охорони здоров'я та пов'язаних з нею галузей, у тому числі служби медико-санітарної допомоги, медичного нагляду, медичної літератури, медичної освіти, знань і наукових досліджень у галузі охорони здоров'я [250];

– е-освіта – різновид освітньої системи, відкритих та доступних освітніх послуг, що надаються широким верствам населення за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, котре базується на дистанційних технологіях навчання (мультимедійних, мережних, телекомунікаційних, кейс-технологіях, гіпертекстових, ТВ-технологіях тощо) [80, с. 20; 9, с. 98];

– електронна (цифрова) культура (Digital Culture, або E-culture) пов'язана зі створенням та розповсюдженням електронних версій закладів колективної пам'яті та об'єктів культури та культурної спадщини – електронних бібліотек, віртуальних музеїв, мультимедійних реконструкцій пам'ятників, «семантичної мережі» в середовищі Інтернет, що акумулюють, зберігають та надають доступ до систематизованих та

каталогізованих фактів культурології, археології, етнографії, мистецтвознавства, історіографії та ін. [72];

– форма культури, що передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [157].

Таким чином сьогодні варто оцінювати інформацію як фактор, що інтегрує соціальні, технологічні, економічні, політичні та культурні механізми. Отже, інформатизація охоплює коло поточних і перспективних проблем – економічних, організаційних, соціальних, розвиток культури та освіти, діяльності всіх ланок соціального управління, кожної ланки господарювання. Цей процес сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукоємних виробництв та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства.

Протягом останніх десятиліть багато країн світу здійснюють послідовне і стійке формування і розвиток інформаційного суспільства. Розуміння інформатизації як рушійної сили і умови розвитку країни бере початок ще у 60-тих роках минулого століття, коли японські учені теоретично спрогнозувати перспективи створення інформаційного суспільства. Практичні заходи, спрямовані на розвиток національної інформаційної інфраструктури (National Information Infrastructure, NII) розвинених країн датуються початком 90-х років минулого століття.

У світовій практиці сформувалося кілька різних підходів до інформатизації, що визначаються національними особливостями, політичними, економічними та соціальними чинниками. США виходять з існування національної інформаційної інфраструктури та побудови цифрової економіки. Одним із пріоритетних напрямків визнано

інформаційне обслуговування громадян, результатом стало виникнення електронного уряду. Для цього, в першу чергу, були уніфіковані на рівні всіх урядових установ процеси збору та надання інформації, придбання і використання інформаційних технологій, а також (що є основоположним) створена уніфікована і ефективна державна інфраструктура управління всіма інформаційними процесами.

Було переглянуто норми основних законів, пов'язаних з участю владних структур у даному процесі: Закон «Про свободу інформації» (The Freedom of Information Act) [258] в якому докладно розписані обов'язки державних установ з надання громадянам інформації засобами інтернету; Закон «Про зниження паперового документообігу» (Paperwork Reduction Act of 1995) [248], і Закон Клінджера-Коена «Про реформу використання інформаційних технологій» (Information Technology Management Reform Act of 1996) [260]. Найважливішим кроком в галузі реформування діяльності центрального уряду і всіх федеральних державних установ стало створення в рамках Адміністративно-бюджетного управління (Office of Management and Budget) Управління у справах інформації та регулювання (Office of Information and Regulatory Affairs) для безпосереднього здійснення політики по керівництву усіма процесами збору, обробки, захисту та поширення інформації, а також питань, пов'язаних з політикою закупівлі і використання інформаційних технологій.

Уніфікація політики і практики дозволили американському уряду реалізувати такі грандіозні за масштабами та складністю проекти, як створення федеральної інфраструктури публічних ключів (Federal Public Key Infrastructure, FPKI) та системи авторизації доступу (Area Cooperative Educational Services, ACES), загальноурядовий системи федеральних форм (Federal Forms, FedForms), системи пошуку документів з усіх урядовим установам (Global Information Locator Service, GILS),

федеральної системи держзакупівель (Federal Business Opportunities, FedBizOpps) та ін.

Європейські фахівці як перспективу розглядають інформаційне співтовариство (Information Society, IS), а в якості головних факторів, що визначають умови розвитку інформаційного суспільства виділяють поточний стан національної інфраструктури, рівень інтеграції суміжних галузей економіки, реально існуючі потреби суспільства і фактичний рівень конкуренції. У 1994 р. було створено європейське бюро з проектів інформаційного суспільства (Information Society Project Office, ISPO) і з'явилися документи, що містили пропозиції з розвитку інфраструктури телекомунікацій і підтримки відповідних європейських проектів [259].

На нараді міністрів з питань інформаційного суспільства (Брюссель, 1995 р.) Європейська комісія, спільно з членами G7 визначили напрямки міжнародного співробітництва, що передбачали аналіз інформації про великі національні і міжнародні проекти і дослідження, що мають відношення до просування та розвитку глобального інформаційного суспільства, оцінку соціальних, економічних і культурних факторів, що впливають на його розвиток; формування глобальної інтеперабельності для широкосмугових мереж; забезпечення крос-культурної освіти та професійної підготовки; формування електронних бібліотек, музеїв та галерей – великих розподілених віртуальних колекцій, доступних для громадськості з використанням мереж. Передбачалося також створення проектів для глобального управління надзвичайними ситуаціями та раціонального використання природних ресурсів; електронного урядування; формування глобального ринку для середніх і малих підприємств; застосування глобальних інформаційно-комунікаційних технологій в галузі охорони здоров'я [226, р. 60–61].

У 2000 р. ЄС схвалив програму «Електронна Європа», покликану вирішити завдання створення інформаційно-комунікаційної

інфраструктури та рівного доступу до неї всіх постачальників послуг – швидкого, дешевого і безпечного Інтернету і доступу до нього; чіткого законодавчого оформлення таких сфер, як мультимедійні комунікації та електронна комерція, більш високий рівень захисту угод і послуг; принципово нове, високоякісне наповнення нових інтерактивних послуг та ефективне електронний уряд; глобальне покриття мережами всій території ЄС; загальна участь в економіці, заснованій на знанні та розвиток електронної комерції; електронний уряд; здоров'я онлайн; створення цифрового наповнення для Всесвітньої мережі. Крім цього, в програмі закладено можливості для вирішення основної базової проблеми – прискорення появи доступних телекомунікаційних послуг усіх типів і призначення.

Поряд із загальноєвропейською ініціативою є національні програми у Великобританії, Франції та багатьох інших країн Європи та світу. ключова мета програм західних країн полягає в досягненні лідируючих позицій в економіці і соціальному розвитку суспільства.

Відмітна особливість більшості європейських програм і стратегій їх реалізації полягає в тому, що всі використовувані онлайніві технології – електронну комерцію, електронний уряд, електронний бізнес і т. д. – вони розглядають не як самостійні ізольовані сфери діяльності, а як інтегроване середовище, що представляє собою єдиний фундамент для переходу до цифрової економіки та інформаційного суспільства, орієнтуючись на формування загальноєвропейського інформаційного суспільства.

Зарубіжний досвід дозволяє зробити висновок про те, що важливою передумовою успішної інформатизації є розвинуті державні й комерційні інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в обсягах, необхідних для підтримки науково-технологічного й соціально-історичного прогресу; здатність суспільства

виробляти всю необхідну для життєдіяльності інформацію, у першу чергу – наукову.

В Україні ухвалено і діє ряд базових «інформаційних» законів [151], водночас що інформаційне законодавство належить до комплексного законодавства, коли предметом регулювання є інформаційна сфера суспільних відносин, що включає правове регулювання в сфері засобів масової інформації; питання авторського права; організаційно-правове, фінансово-економічне забезпечення інформації. Вітчизняне інформаційне законодавство потребує впорядкування нормативного матеріалу, що пов'язаний з інформаційною сферою суспільних відносин, перегляду норм, які мають місце в законах та інших нормативних актах, скасування тих, що втратили актуальність, вироблення нових, усунення прогалин, розбіжностей та протиріч, їх узгодження. Вирішити визначені проблеми можна тільки у разі здійснення систематизації інформаційного законодавства шляхом вироблення єдиного, зведеного, юридично і логічно цілісного, узгодженого інформаційного кодексу.

Процес інформатизації в Україні здійснюється згідно з Національною програмою інформатизації (1998 р., чинна редакція від 02.12.2012 р.), що визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення [154].

Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань визначено в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [155] та Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013 р.) [157], а саме:

- створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля;
- використання ІКТ для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, забезпечення відкритості інформації про діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування;
- становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, надання можливості безпосередньої участі як інститутів громадянського суспільства, так і громадян у процесах підготовки і проведення експертизи проектів актів законодавства, здійснення контролю за результативністю і ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- розвиток електронної економіки, державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо);
- забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності громадян насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості, та забезпечення неперервності навчання;
- розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;
- державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації;
- збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування;

- досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив;
- захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»;
- вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин;
- покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ.

Таким чином, у процесі інформатизації суспільства ключовим є забезпечення використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх видах людської діяльності, створення відповідного інформаційного середовища, що охоплюватиме послуги, соціальну сферу, матеріальне виробництво. Йдеться про створення інформаційних технологій і техніки, здатних забезпечити обробку, виробництво і розповсюдження знання; розробку інфраструктури, здатної забезпечити розвиток і застосування процесів і засобів поліпшення оволодіння знанням; виробництво інформації, її продуктів.

Рух інформації, що забезпечується технологіями, починає носити не «вертикальний характер», властивий традиційному суспільству, а «горизонтальний», що включає в себе найрізноманітніші вузли, що перебувають у горизонтальних площинах соціальних структур.

В контексті розвитку системи правового інформування інформатизація є ключовим елементом пошуку нових відповідей на виклики, що ставлять глобалізаційні процеси, ускладнюючи, зокрема, розвиток як міжнаціональних, так і наднаціональних правових відносин. Таким чином, Україна стоїть перед вирішенням завдань, підхід до яких

має бути комплексним, науково обґрунтованим, здійсненим з державницьких позицій.

Домінанта цього процесу – вироблення державної політики, орієнтованої на формування єдиного інформаційного і культурного простору країни, створення умов для розвитку громадянського суспільства, подолання інформаційного, в тому числі цифрового нерівності між регіонами країни, різними шарами населення, галузями економіки, інтеграції в світовий інформаційний простір.

Таким чином, бібліотека сьогодні виступає елементом глобального інформаційного простору як інформаційний посередник між інформацією та споживачем [81].

Зростання кількості інформації та ускладнення її структури, показово спостерігається на прикладі правової інформації: зростає кількість документів, з'являються нові галузі та ін. Глобалізація здійснює відчутний вплив на зв'язок між національними та зарубіжними правовими системами. Це актуалізує надання доступу до правових ресурсів, їх аналіз, поширення правової інформації у суспільстві. Крім того, система інформаційно-правового забезпечення пов'язана із збільшенням аудиторії користувачів. Підвищується значення інформованості суспільства, що природньо відбулося в процесі інформатизації. В результаті регулювання суспільних відносин та формування правосвідомості здійснюється з використанням сучасних інформаційних інструментів.

Структурні, функціональні, організаційні особливості бібліотек, що містять в своїй назві вказівку на юридичний профіль, різняться, але спільною рисою для них є бібліотечна діяльність у сфері правового інформування.

Треба зазначити, що зростання кількості підрозділів бібліотек, що здійснюють правове інформування і є реалізацією однієї з обов'язкових

ознак демократичного суспільства: правове інформування в бібліотеці сприяє відкритості діяльності органів влади забезпечує зворотний зв'язок з населенням за допомогою інформаційно-аналітичних служб бібліотек.

Україна сьогодні знаходиться на етапі формування громадянського суспільства як сфери недержавних суспільних інститутів та відносин. На законодавчому рівні визнано важливість утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави. Саме таку норму містить Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України» [147], ухвалений у 2010 р. Важливою складовою цих процесів є формування і розвиток, зокрема, і за сприяння правового інформування бібліотек, правової культури.

Громадянське суспільство як явище, що охоплює суспільні комунікації, соціальні зв'язки, інститути і цінності, спілкування, взаємодії, спонтанну самоорганізацію і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, є сферою наукових досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців [37, 164].

В силу того, що одним з основних показників дієвості громадянського суспільства є гарантоване ним забезпечення прав і свобод людини, що визнані як загальнолюдська цінність, актуалізується проблема правового інформування громадян та, як наголошувалось вище, формування правової культури як різновиду загальної культури, що становить систему цінностей, сформованих людством у галузі права і стосується правової реальності суспільства.

Правова культура, як складне і багатоаспектне явище включає культуру правосвідомості, правової поведінки, культуру юридичної практики, і не може функціонувати без системи якісного, доступного, широкого правового інформування. У цьому контексті серед інших установ заслуговують на увагу у якості джерел інформації бібліотеки. Виступаючи як інформаційні центри, орієнтовані на пошук, акумуляцію,

зберігання, організацію та поширення суспільно корисних знань, зокрема і правових, бібліотеки надають доступ до ресурсів на безоплатній основі, що при цьому не знижує їх якості, актуальності, достовірності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Аналіз бібліотекознавчої літератури з проблем розвитку бібліотеки інформаційного суспільства як сучасного соціально-комунікаційного центру засвідчило відсутність праць, в яких питання інформаційно-правового обслуговування було б спеціальним предметом дослідження.

Здійснено огляд теоретичних бібліотекознавчих праць, присвячених осмисленню трансформації ролі бібліотек на етапі становлення та розвитку інформаційного суспільства. У фокусі цих праць – перетворення бібліотек на інформаційні центри, акумуляція ними соціально значимих баз даних, розширення участі у соціокультурних процесах сучасності.

Загальні теоретичні питання діяльності бібліотек, зокрема в контексті розвитку соціальних інформаційних комунікацій, підвищення ефективності їх функціонування в загальносуспільному вимірі знайшли своє відображення в роботах таких вітчизняних науковців як О. Онищенко, Л. Дубровіна, В. Горовий, М. Слободяник, І. Давидова, Т. Вилегжаніна, Г. Шемаєва, А. Чачко та ін., які пов'язують інформатизацію українського суспільства та розвиток в цьому контексті діяльності системи бібліотечних установ України з посиленням представлення національного інформаційного потенціалу в глобальному інформаційному просторі.

З'ясовано, що дослідники, зокрема Т. Гранчак, Т. Ярошенко, Т. Костирко, Ю. Половинчак, Н. Іванова, Ю. Пасмор, О. Васюк, О. Мар'їна акцентують увагу на проблемах розширення діяльності бібліотек, зокрема активізації інформаційного забезпечення суспільних, політичних, правових та освітніх процесів. порушувалися питання особливостей роботи зарубіжних бібліотек у забезпеченні доступу до якісної правової інформації з різних джерел. Питання корпоративної

взаємодії бібліотек розглядалися в роботах В. Попика, В. Пашкової, Г. Швецової-Водки.

Перспектива об'єднання бібліотечних установ – сучасних інформаційних центрів, що може стати загальнонаціональною інформаційною базою, платформою для інформаційних обмінів у середовищі глобального інформаційного простору визначена В. Горовим у монографії «Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс», у монографічному дослідженні «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства» та в ряді інших робіт, підготовлених на базі досліджень, здійснених творчим колективом наукових працівників НБУВ під керівництвом академіка О. С. Онищенка. Дана точка зору була підтверджена аналізом практичного досвіду роботи НЮБ та ін. галузевих бібліотечних об'єднань. В сучасних умовах існує об'єктивна потреба в оперуванні потужними обсягами правової інформації, що пов'язано з розвитком суспільної активності, що обумовила розгляд корпоративної взаємодії юридичних бібліотек в глобалізованому світі.

На основі аналізу наукової літератури визначено, що тенденції до розширення сфери правового інформування пов'язані з переходом до сучасної стадії розвитку суспільства, що характеризується стрімким поширенням технологій та соціальних інновацій, які вивели на новий рівень вирішення проблем взаємодії держави, суспільства з активним використанням засобів масової комунікацій. В той же час, у науковому доробку вітчизняних науковців питання розвитку інформаційно-правової діяльності в якості окремого змістовного напрямку роботи бібліотеки як соціально-комунікаційного центру не були предметом комплексного дисертаційного дослідження та згадувались лише в контексті інших бібліотекознавчих проблем. Проте, практика бібліотечної роботи сьогодення обумовлює необхідність виділення правового інформування

як окремого специфічного напрямку роботи бібліотек, що у відповідності із запитами суспільної еволюції перебуває в процесі розвитку, потребує аналізу змін, що в цьому процесі відбуваються, визначення оптимальних шляхів подальшого його оновлення.

Досліджено та проаналізовано широкий масив джерел, серед яких можна виділити: закони, постанови, укази, розпорядження, що стосуються розвитку інформаційної сфери та бібліотечної діяльності, прийняті Верховною Радою, Президентом та Кабінетом Міністрів України; документи та матеріали Української бібліотечної асоціації; внутрішньобібліотечні документи нормативно-правового характеру, що визначають структуру, напрями діяльності, функції та завдання бібліотек – статuti, стратегічні плани, звіти; наукові та інформаційно-аналітичні видання бібліотек; веб-сайти провідних бібліотек світу та вітчизняних бібліотечних структур.

Обґрунтовано використання методологічних інструментів з'ясування тенденцій розвитку правового інформування в бібліотечних установах.

У дослідженні використані взаємодоповнюючі загальнонаукові та спеціальні методи в контексті соціально-комунікаційного підходу, застосування яких дозволило комплексно дослідити існуючу систему бібліотечного інформаційно-правового обслуговування та визначити тенденції її подальшого розвитку.

Конкретні завдання дослідження вирішувалися, зокрема, через використання методів аналізу і синтезу; узагальнення; статистичного методу та методу контент-аналізу, що забезпечив визначення якісних та кількісних характеристик електронних правових та суміжних за змістом ресурсів бібліотек.

У роботі зазначається, що застосування соціально-комунікаційного підходу в поєднанні з системним та інформаційним дає змогу проаналізувати особливості процесу задоволення вітчизняними та

зарубіжними бібліотеками інформаційно-правових потреб користувачів, органів державної влади та суб'єктів господарської діяльності; визначити засоби забезпечення цих потреб на основі посилення інформаційно-ресурсних зв'язків бібліотек та інших інформаційних соціально-комунікаційних структур сфери правового інформування; здійснити аналіз інформаційних потоків, що циркулюють в цій сфері. Успішне використання даного методологічного підходу для дослідження процесу правового інформування в сьогоденні підтверджується певними даними в публікаціях як зарубіжних, так і українських дослідників, зокрема В. Різуна, Г. Почепцова, Н. Моїсєєвої та ін.

Методи узагальнення та порівняння були застосовані для виділення основних теоретичних засад обґрунтування специфіки впливу глобального інформаційного середовища та національного інформаційного простору на становлення та розвиток інформаційно-правової діяльності бібліотек, яка розглядається як системний процес, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів орієнтованих відповідно до їх специфічних запитів.

Застосування статистичного методу та методу контент-аналізу забезпечили визначення якісних та кількісних характеристик електронних правових та суміжних за змістом ресурсів бібліотек, як соціальних комунікаторів, що виступають активними учасниками галузевого інформаційного обміну; аналізу й інтерпретації одержаних результатів вивчення специфіки роботи спеціалізованих юридичних бібліотек сучасності та їх корпоративної взаємодії.

У першому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел: [115], [117], [120], [127], [130], [134].

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК: НАПРЯМИ ТА ФОРМИ

2.1. Інформаційно-правове обслуговування користувачів в бібліотечній діяльності

В межах виконання своїх основних функцій, серед яких, в контексті даного дослідження, варто виділити освітню та комунікаційну, бібліотеки традиційно проводять діяльність щодо виховання правової культури та просвіти. Проте, становлення інформаційного суспільства, бурхливий розвиток соціальних комунікацій та суспільні трансформації загалом, за останні десятиліття, здійснили значний вплив на бібліотечну діяльність в цій царині. Для розуміння змісту сучасного інформаційно-правового обслуговування варто звернутися до визначення його складових в законодавстві.

Стаття перша Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>) визначає, що головним завданням бібліотеки, як інформаційного, культурного, освітнього закладу (установи, організації) або структурного підрозділу є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки. Та сама стаття визначає, що бібліотечна послуга – результат діяльності бібліотеки із задоволення зазначених потреб користувачів.

Логічно говорити про те, що метою інформаційно-правового обслуговування є задоволення потреб користувачів у правовій інформації, яку Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>) визначає як будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти,

правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Основу інформаційно-правового обслуговування становить безпосередньо правове інформування, яке є процесом в результаті здійснення якого користувачі різних категорій отримують запитувану інформацію правового змісту. Ефективність цього процесу залежить від вивчення та аналізу інформаційно-правових потреб користувачів та якості ресурсного забезпечення, тобто змістовного та видового складу фондів, інформаційних послуг та продуктів бібліотеки.

Таким чином, **інформаційно-правове обслуговування користувачів** – це цілеспрямована та систематична діяльність бібліотеки або структурного підрозділу, що представляє собою сукупність напрямів та відповідно до них форм задоволення запитів користувачів на різні види правової та суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Один з аспектів практичного досвіду бібліотечної діяльності, спрямованої на задоволення політико-правових запитів користувачів, – аналіз шляхів надання доступу до актуальних та якісних правових знань. Йдеться про різні форми й напрями бібліотечної роботи. На основі вивчення досвіду роботи юридичних бібліотек або спеціальних/структурних підрозділів бібліотек, що здійснюють правове інформування можна виділити основні напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек:

– традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

– інформаційно-аналітична діяльність (в результаті чого може бути вироблено власний інформаційний продукт);

– посередницька діяльність (просвітницька робота в партнерстві з державними, громадськими, бізнес структурами та ін.).

Традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації передбачає у першу чергу відбір, систематизацію, зберігання та надання в користування літератури громадсько-правової тематики. На удосконалення обслуговування користувачів бібліотеки спрямовані дослідження для вивчення читацьких інтересів з питань права – анкетування, інтерв'ювання, опитування, аналіз запитів та стану представлення у фондах бібліотек відповідної інформації. Наступним кроком є доукомплектування бібліотечних фондів документами правової тематики, як на традиційних, так і на електронних носіях, формування дієвої бази для правового інформування користувачів бібліотек і соціально активної частини суспільства [121].

Важливим аспектом правового інформування є забезпечення навігації бібліотечними фондами, що містять правову інформацію, зокрема, вдосконалення довідково-бібліографічного апарату. З огляду на актуальність і затребуваність правової інформації ефективним є постійне розміщення періодичних видань на сайті бібліотек.

З метою розкриття фондів правової та суміжної тематики використовуються наочні форми популяризації літератури: тематичні викладки, книжкові виставки, віртуальні та реальні екскурсії; бібліографічна мозаїка – форма представлення бібліографічних матеріалів (покажчиків, путівників, списків, нарисів, оглядів, дайджестів тощо) у паперовій або електронній формах із метою популяризації їх як джерел ефективного пошуку інформації для користувачів бібліотеки.

В сучасному світі основними характеристиками політико-правової інформаційної взаємодії є масштабність та зростаюча інтенсивність інформаційних потоків. Важливим учасником цього процесу є бібліотеки, що активізують діяльність у сфері акумуляції правових документів, як

історико-теоретичного наповнення, так і інструментального характеру – інформації, одержуваної в процесі правотворчості та правореалізації, а також інших інформаційних ресурсів суміжного змісту.

Наприклад, Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в силу основної функції – забезпечення навчального і наукового процесу юридичного профілю має фонд, що нараховує понад 1 млн 437 тис. примірників видань із права та суміжних дисциплін та надає доступ до сучасної колекції книг, яка сформована у рамках європейських проектів та програм з порівняльного правознавства, законодавства країн Європейського Союзу, міжнародної судової практики тощо. Значна увага у формуванні і представленні фонду приділяється історії вітчизняної та світової правової думки: систематизоване зібрання історико-правової тематики бібліотеки налічує понад 42 тис. одиниць зберігання. Поряд із навчальним процесом, бібліотека здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, цільових комплексних науково-дослідницьких програм з проблем формування національної правової системи України, правових механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, правового регулювання інноваційного розвитку України, місця України в системі сучасного міжнародного правопорядку та ін.

У цьому контексті уваги заслуговує діяльність НЮБ НБУВ як наукового підрозділу, покликаного здійснювати акумуляцію та сприяти ефективному використанню правових інформаційних ресурсів, а також ресурсів, суміжних за своєю змістовною основою з правовими. Національна юридична бібліотека НБУВ забезпечує представлення ресурсів, що містять правову інформацію (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела,

реалізацію, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними тощо), і доступ до них.

Реагуючи на вимоги часу, НЮБ постійно акумулює документально-інформаційні ресурси на всіх видах носіїв, здійснює їх систематизацію та обробку для ефективного використання та вироблення нових, потрібних суспільству та державі знань. Також шляхом представлення Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського масиву законодавства в історичному та сучасному контексті; професійних коментарів та роз'яснень до міжнародного законодавства та законодавства України; статистичної та іншої інформації правового характеру; навчальної та монографічної юридичної літератури, систематизованої за галузями права; фахової наукової періодики та науково-практичної літератури, матеріалів судової практики тощо відбувається популяризація правових знань.

Згадані джерела інформації представлені в розділі «Право» систематичного карткового та електронного каталогу НБУВ; матеріалах фонду ООН та інших спеціалізованих фондах, базах оцифрованих ресурсів юридичного напрямку; електронній базі авторефератів дисертацій наукового напрямку «Юридичні науки» та реферативній базі даних розділу «Держава і Право. Юридичні науки». Реалізуючи навігаційну функцію фондами правової інформації НБУВ, підрозділи юридичної бібліотеки працюють над забезпеченням ефективного доступу до наукового та документного, інформаційно-аналітичного ресурсу, необхідного в реалізації правових відносин, суміжної інформації у межах НБУВ: доведення до користувачів, у тому числі й фахівців-юристів, інформації про зміст правових ресурсів у фондах бібліотеки, оцифрування та представлення історичних документів правового характеру.

За допомогою зручного та багатофункціонального сервісу для аналізу інтернет-сайтів та додатків, що дає змогу перевірити стан

індексування та оптимізувати видимість своїх веб-сайтів – Google Analytics від компанії Google є можливість проаналізувати статистику відвідувань рубрики «Юридичні науки» електронного каталогу НБУВ (http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID). Мова йде про можливість простежити – кількість користувачів (також нових користувачів), сеансів, відсоток сеансів із розрахунку на 1 користувача; огляд аудиторії, перегляди сторінок (унікальні), середній час перебування на сторінці; продивитись за часом (наприклад – за годину, день, тиждень, місяць, рік) тощо.

Рубрика «Юридичні науки» електронного каталогу НБУВ була створена на офіційному сайті НБУВ в липні 2016 року.

З 1 липня 2016 року – по 31 грудня 2017 року (за півтора року) – було 309 955 тисяч переглядів сторінок; унікальних переглядів – 226 656 тисяч (рис. 2.1).

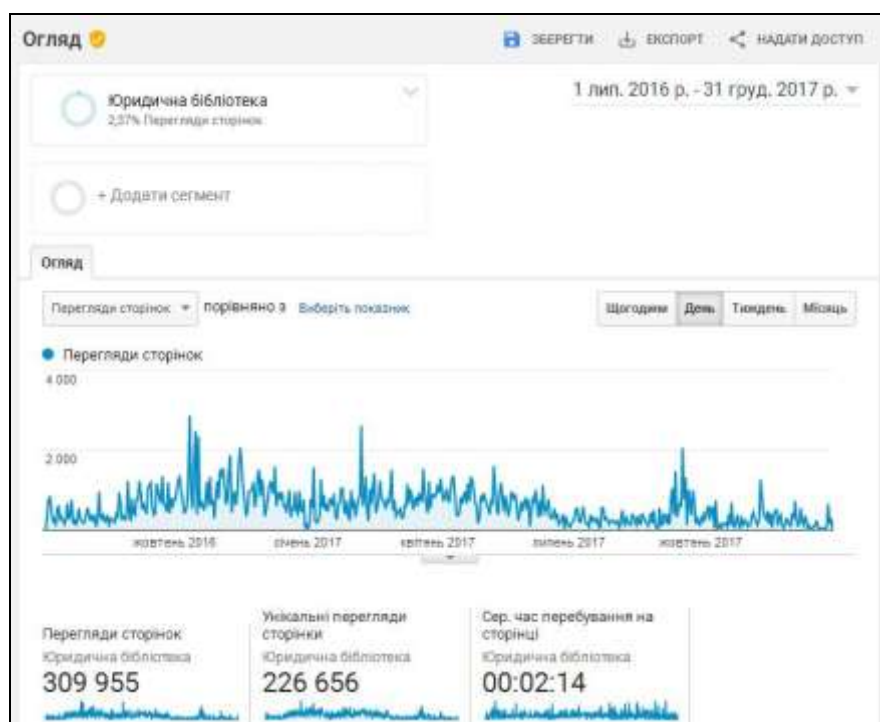

Рис. 2.1. Перегляди сторінок бази даних «Юридична бібліотека» з 1 липня 2016 року – по 31 грудня 2017 року за допомогою сервісу Google Analytics

Також цікавим може видатись функція огляду аудиторії на кількість нових користувачів, наприклад: при кількості заходів (тобто сеансів в 112 282 тисячі є 86 184 користувачів, із них нових – 62 581 тисяча (рис. 2.2). Також є дані про кількість сеансів на користувача – 1,30.

Також є графік, який відображає кількість нових відвідувачів (користувачів) – це 67,2%, а також постійних користувачів – це 37,2%.

Рис. 2.2. Огляд аудиторії бази даних «Юридична бібліотека» з 1 липня 2016 року – по 31 грудня 2017 року за допомогою сервісу Google Analytics

Аналізуючи дані майже за рік (з 1 січня 2018 року – по 10 грудня 2018 року), можна побачити – користувачів юридичної бібліотеки – 3678, із них нових – 2128; сеансів – 4758, кількість сеансів на користувача –

1,29; переглядів сторінок – 32035, і сторінок за проведенний сеанс – 6,73 (рис. 2. 3).

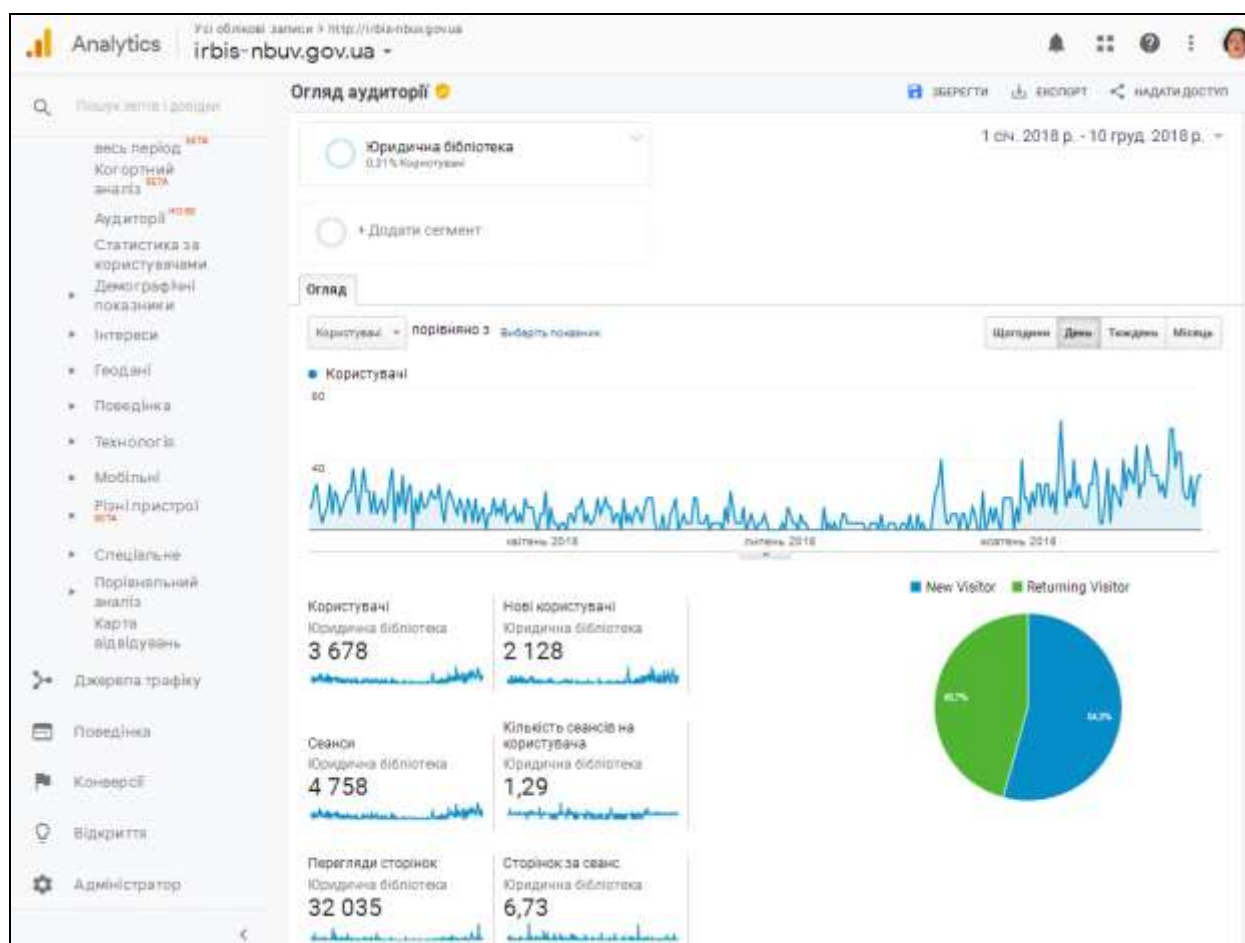

Рис. 2.3. Статистика відвідувань бази даних «Юридична бібліотека» з 1 січня 2018 року – по 10 грудня 2018 року за допомогою сервісу Google Analytics

Іншими формами роботи, спрямованими на представлення правової інформації у фондах може бути бібліотечне бієнале – фестиваль бібліографічних та інформаційних ресурсів (традиційних та/або електронних), продукції та послуг бібліотеки, що проводиться один раз на два роки); бібліокараван – цикл виїзних заходів, виставок, оглядів тощо, зазвичай об'єднаних певною темою, що організуються з метою представлення в різних організаціях і установах. Водночас для більш

адресного обслуговування користувачів бібліотеки пропонують індивідуальну інформацію за окремими темами.

В напрямі інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек або їх спеціалізованих підрозділів розглянемо діяльність Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США та НЮБ НБУВ [131, 132].

Юридична бібліотека Бібліотеки Конгресу США є яскравим прикладом участі бібліотек в процесі розв'язання багатьох глобальних, економічних, політичних, екологічних та інших проблем. Основоположним принципом роботи даної бібліотеки є надання точної, достовірної й авторитетної правової інформації. Також її діяльність базується на важливості та усвідомленні того, що загальний доступ і розуміння права відіграє важливу роль у сприянні миру і демократії. Завдяки науковим підходам, відтак високій якості роботи і здатності адаптуватися до вимог сучасності, використовуючи нові технології, Юридична бібліотека Конгресу США відіграє ключову роль в аналітичному забезпеченні владних структур, юристів-практиків та наукових досліджень та акумулює досвід правотворення для збереження і використання цінної спадщини для майбутнього. Колекція бібліотеки з понад 2,6 млн томів зробила Юридичну бібліотеку Конгресу США життєво важливим центром досліджень та науки. У контексті запровадження нових технологій зростає кількість цифрових ресурсів, доступних на сайті без обмежень на їх використання.

Різноманітні звіти, електронні експонати та інформаційні бюлетені за темами правового змісту структуровані для національної і міжнародної аудиторії. Юридична бібліотека Конгресу США акумулює документи національного права США (федеральних та законодавчих штатів) і законодавство їхніх усіх країн і правових систем світу, зберігаючи на паперових й електронних носіях. Збереження ресурсів передбачає

систематизацію, а також підготовку матеріалів для переведення в електронний формат та надання документів на запити користувачів.

Зокрема, на сайті Юридичної бібліотеки Конгресу США у вільному доступі представлені аналітичні огляди, що стосуються актуальних юридичних тем (Current Legal Topics), юридичних новин і подій у всьому світі (Global Legal Monitor), поповнюваних інформацією з Глобальної мережі правової інформації (Global Legal Information Network) – міжнародно-правової бази даних з офіційними повнотекстовими документами, опублікованими мовою оригіналу. Бібліотека задля задоволення потреб громадськості в інформаційно-аналітичних матеріалах юридичного характеру надає онлайн-доступ до історичних юридичних документів у рубриці «Століття законотворення для нової нації» (Century of Lawmaking for a New Nation).

Також, враховуючи величезні обсяги глобальної правової інформації та виходячи з необхідності забезпечення наукових досліджень різних напрямів у галузі права, Юридична бібліотека Конгресу США надає науково-методичну допомогу. Зокрема, її фахівцями було розроблено загальне керівництво до Глобальної мережі правових досліджень (Global Legal Information Network, GLIN), метою якого є забезпечення додаткової ідентифікуючої інформації щодо публікацій з конкретної правової тематики: містить посилання на джерела, збірники, цитати, періодичні видання (індекси і бази даних), словники, інтернет-ресурси, безкоштовні громадські веб-сайти тощо.

Юридична бібліотека Конгресу США надає правову інформацію та коментарі рекомендованих ресурсів з юридично значущих питань і подій. Крім того, Юридична бібліотека Конгресу США продовжує оцифровувати правові та законодавчі матеріали, щоб допомогти користувачам отримати онлайн-доступ до важливих історичних документів у рубриці «Століття законотворчості», що містить

повнотекстові версії законів, законопроектів і резолюцій, договорів, дебатів і журналів перших 43 з'їздів; «Слухання у Конгресі США» – повнотекстовий доступ до історичних слухань Конгресу з різних тем; «Юридичні блоги», доступ до веб-архівів з більше ніж 100 юридичними блогами. Також електронне зібрання містить рідкісні матеріали про А. Лінкольна, Д. Адамса та ін. [218].

В організаційній структурі Бібліотека Конгресу США (The Library of Congress) передбачено Дослідницьку службу Конгресу, що забезпечує законодавчий процес вичерпними, достовірними, об'єктивними, авторитетними і конфіденційними, за необхідності, дослідженнями; надає інформаційне забезпечення виконавчій владі і судовій системі, виконує функції агентства з авторських прав США. Прикладом участі бібліотек у політико-правовому інформуванні можна вважати й організацію інституційних бібліотек ECEUROLIB – спеціалізованих бібліотек, створених для обслуговування органів об'єднаної Європи [139, с. 171–175].

Важливим елементом аналітичної роботи Юридичної бібліотеки Конгресу є надання інформаційних послуг із порівняльного права на національному та глобальному рівні через своїх фахівців іноземного права. Це група адвокатів, що компетентні в питаннях юрисдикції: Аргентини, Австралії, Бразилії, Канади, Китаю, країн Європейського Союзу, зокрема Франції, Німеччини, Великої Британії, Греції, а також Індії, Ірану, Ізраїлю, Японії, Лівану, Мексики, Нікарагуа, Росії. Для створення інформаційних продуктів щодо специфіки правових систем інших країн залучають іноземних правників, які працюють за окремим договором [223].

Інформаційно-аналітичну складову роботи Національної юридичної бібліотеки НБУВ серед іншого, можна спостерігати по реалізації з 2012 по 2014 рр. розробки та здійснення спільного проекту «Бібліотека

“Конституційна Асамблея”» – інформаційного ресурсу, створеного для накопичення, зберігання й ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів, що відображають конституційне законодавство України та зарубіжних країн, конституційний процес в Україні та зарубіжних країнах; конституційне право України; діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, наукового та експертного середовища та осіб, які пов’язані з реалізацією ідеї модернізації Конституції України.

З метою задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників, експертів та громадян «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» здійснювала акумуляцію інформаційних матеріалів та створення необхідних умов для користування ними через доступ із сайту НБУВ. Акумульовані документи проходили наукове опрацювання, результатом якого було створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату. У результаті була сформована система електронних інформаційних ресурсів, зокрема, повнотекстова, бібліографічна та фактографічна бази даних. На сайті в режимі постійного поповнення були представлені матеріали, що висвітлювали як історію конституційного процесу у світі, так і національну конституційну традицію; історичні тексти та чинні конституції країн світу; актуальні проблеми реформування Основного закону [116].

Бібліографічна база була представлена даними про газетні публікації (2009–2012 рр.), що висвітлювали проблематику обговорення необхідності конституційних змін та конституційний процес в Україні; наукові дослідження в цій царині представляли через бібліографії колекцій авторефератів вітчизняного та російського дисертаційного фонду, бібліографічні покажчики зарубіжних та українських досліджень за темою Конституційне (державне) право зарубіжних країн.

Водночас через сайт «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» здійснювалось інформування про систему електронних інформаційних ресурсів органів державної влади України, напрацювань членів Конституційної Асамблеї, новин ЗМІ стосовно діяльності Асамблеї.

На сьогодні, інформаційний супровід системи конституційного реформування здійснюється шляхом видання бюлетеня інформаційно-аналітичних матеріалів «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності», який виходить один раз на місяць і орієнтований на задоволення інформаційних запитів суддів Конституційного Суду, законодавців, органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів.

На сторінках видання «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності» представлені позиції юристів-конституціоналістів, політиків, громадських організацій та експертів, чії відгуки, висновки та рекомендації презентуються в режимі постійного моніторингу. Також запропоновано до уваги матеріали фахівців аналітичних підрозділів Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) та НЮБ. Бюлетень є інформаційним майданчиком для громадського обговорення.

Тематика проблем, висвітлюваних у бюлетені, досить різноманітна й охоплює аналіз основних питань конституційного реформування. Розглянуто, зокрема, доктрину конституційної перебудови, її завдання і напрями, проблеми вдосконалення основ конституційного ладу в Україні, перспективи впровадження інституту світової юстиції, напрями вдосконалення конституційного регулювання системно-структурної організації місцевого самоврядування в Україні, ключові проблеми правосуддя тощо.

Цінними є матеріали, що узагальнюють зарубіжний досвід – як процедури конституційного реформування, так і окремих питань

правотворення. Актуальні питання зарубіжного досвіду висвітлюються в оперативному режимі – науковість та повнота викладу досягаються за рахунок надання документів мовою оригіналу та, паралельно, оглядів українською [122].

Таким чином, діяльність НЮБ НБУВ спрямована на інформаційно-аналітичне забезпечення конституційного реформування, є одним із напрямів інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства. Інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотеки систематизують експертні оцінки, здійснюють моніторинг громадської думки щодо конституційної реформи, забезпечують інформаційний майданчик для обговорення як фахівцями-конституціоналістами, так і представниками громадськості, проблем удосконалення Основного закону. Робота над моніторингом та аналізом правових інформаційних ресурсів була спрямована на забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до офіційної правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації. Ця діяльність забезпечує вдосконалення процесу ефективного використання фондів правової інформації, а також електронних інформаційних потоків, використовуваних в інтересах розвитку вітчизняної правової системи. З метою реалізації навігаторської функції в масивах правової інформації, представленої в різних фондах НБУВ, активно задіюється принцип синтезу інформаційних ресурсів, забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів якісних та актуальних баз даних.

Фахівці НЮБ здійснюють моніторинг та аналіз громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції, законодавчі ініціативи політичних партій та громадських організацій; дослідження правових процесів зарубіжних країн, узагальнення їхнього досвіду та представлення відповідно до запитів суб'єктів правотворчої діяльності в

Україні.

Поступова реалізація зазначених вище завдань здійснюється шляхом підготовки й оперативної передачі замовникам з використанням електронних технологій ряду спеціалізованих тематичних бюлетенів, зокрема «Громадська думка про правотворення», що висвітлює експертну оцінку вітчизняних і зарубіжних фахівців правових процесів в Україні, відображає загальні тенденції та реакції на процеси правотворення й застосування норм права в блогосфері, представляє аналітичні статті, записки, висновки, підготовлені безпосередньо співробітниками НЮБ та залученими експертами, що розкривають правові аспекти розв'язання кризових питань, перспективи та прогнози тощо.

Важливою ланкою в діяльності НЮБ є підготовка ряду тематичних інформаційно-аналітичних бюлетенів, що висвітлюють нагальні проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності: актуальні новини системи корпоративної безпеки, ефективність кодифікування норм податкового, трудового та ін. законодавства, питання інформаційної безпеки підприємництва в Україні, проблеми рейдерства, інтелектуальної власності тощо.

Відбувається формування тематичних електронних баз даних, що демонструє про перехід на якісно новий рівень створення документальних масивів електронних бібліотек, успішно реалізується підготовка програм щодо розширення фондів правової інформації, зокрема в електронному вигляді через оцифрування історичних джерел української національної правової думки, різноманітних колекцій літератури з правових наук та періодики зазначеного напрямку та надання подальшого доступу до них.

Таким чином, НЮБ у правових комунікаціях представлена насамперед діяльністю щодо зберігання та надання доступу до правової інформації; вивченням інформаційних потреб фахівців правової сфери і

суміжних напрямів діяльності; організацією доступу до вітчизняних і зарубіжних інформаційних правових ресурсів; інформаційно-правовим забезпеченням правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів; здійсненням інформаційно-аналітичної діяльності.

Варто зауважити, що в Національній юридичній бібліотеці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського також проводиться робота щодо формування електронної бібліотеки рідкісних і цінних юридичних видань. Реалізація цього проекту дасть змогу «забезпечити збереження та водночас увести в науковий обіг унікальні документи, що становлять історичну й культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти» [58].

Таким чином, порівнюючи діяльність обох бібліотек у сфері правового інформування, можна говорити про такі спільні риси, як активне використання в своїй діяльності електронних технологій і платформи веб-сайту; інформаційно-аналітичну діяльність в сфері забезпечення органів державної влади; надання доступу до баз сучасної та ретроспективної правової інформації.

Посередницька діяльність як окремий напрям інформаційно-правового обслуговування має чимало різних форм, зокрема варто виділити просвітницьку роботу та діяльність з надання доступу громадян до офіційної чи іншої правової інформації в рамках різноманітних проектів. Так, проект «Бібліоміст» – це партнерська робота Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (International Research & Exchanges Board, IREX), Агентства США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development, USAID), Міністерства культури України та УБА, розширює доступ до інформації та сучасних технологій шляхом обладнання публічних бібліотек комп'ютерною технікою; навчання бібліотекарів роботі з новітніми технологіями на базі тренінгових центрів та підвищення рівня комп'ютерної грамотності

населення по всій країні; надання підтримки бібліотекам у здійсненні адвокаційної діяльності та залученні додаткових ресурсів.

Варто звернути увагу на проект зі створення пунктів доступу громадян до інформації (ПДГ) органів державної влади в бібліотеках започаткований УБА у червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), який є прикладом ефективної діяльності бібліотек у контексті розвитку громадянського суспільства.

Ідеться про отримання доступу до інформації органів влади будь-якого рівня, з відповідними інструкціями-порадами щодо здійснення пошуку інформації, навігаційними ресурсами, бібліографічними списками тощо, який користувачі можуть самостійно або за допомогою бібліотекаря. Мета проекту – сприяння розбудові правового суспільства, створення умов доступності та прозорості рішень влади для громадськості шляхом розбудови Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації у бібліотеках України [117, с. 399–405].

Завдяки проекту громадяни мають можливість отримати інформацію про діяльність органів державної влади (у т. ч. з електронних джерел) та дізнатись, яким чином можна долучитись до процесу законотворення та впливати на процес прийняття державних рішень.

Також видається цікавим проект «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців конституційних прав», який розпочала Українська бібліотечна асоціація та проводився за фінансової підтримки Посольства США в Україні у вересні 2014 р. – березні 2015 р. [159].

Завдяки данному проекту УБА допомагає бібліотекарям запровадити нову послугу: інформування та просвіта виборця-громадянина. Так метою проекту є залучення бібліотеки до формування у виборців-користувачів бібліотек розуміння виборчого процесу як реалізації прав і свобод

людини, надання їм інформації про механізм реалізації та захисту своїх прав шляхом проведення просвітницької кампанії.

Проект був спрямований на 2 цільові аудиторії:

1) тренери регіональних тренінгових центрів з усіх обласних міст України, які отримали професійні знання, навички, навчально-методичні матеріали та консультації щодо змісту та методики проведення циклу вебінарів;

2) 3000 виборців-користувачів бібліотек з усіх областей України, у віковому діапазоні від 18 до 75 років, які були залучені до просвітницької кампанії та отримали знання про механізм реалізації своїх конституційних прав під час виборів. У подальшому бібліотеки-учасники здійснюють таку просвітницьку діяльність на регулярній основі.

Для інформування потенційних користувачів про нову бібліотечну послугу – вебінар та реалізацію даного проекту у жовтні 2014 р. було розроблено спеціальне рекламне відео, яке розміщене на каналі YouTube і використовувалось учасниками проекту:
<https://www.youtube.com/watch?v=OJhDsc8I8KU>

З жовтня по грудень 2014 р. у 22-х областях України учасниками проекту за попередньо розробленим графіком було проведено цикл вебінарів для користувачів їхньої області. По завершенню вебінарів УБА зібрав інформацію від усіх учасників та узагальнив результати проекту [11].

Варто звернути увагу також на проект УБА «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» [163], що був реалізований з липня 2013 – по листопад 2013 рр., який також є частиною Національного плану дій у рамках «Партнерства “Відкритий уряд”», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р.

Українська бібліотечна асоціація провела спеціалізоване навчання для працівників 29 бібліотек Київської області, з тим щоб вони були

готові допомагати менш досвідченим інтернет-користувачам працювати з онлайн-інструментами та новими електронними ресурсами. В межах даного проекту УБА проводилися тренінги з е-урядування для представників бізнесу, громадських організацій, пенсіонерів та студентів.

Проект було спрямовано на підвищення рівня використання сільськими головами, представниками різних груп територіальних громад наявних е-послуг та інструментів електронного урядування шляхом отримання нових знань і проведення потужної інформаційної кампанії про їх переваги.

Під час реалізації проекту було проведено низку тренінгів з питань опанування механізмів електронного урядування, надання адміністративних послуг у новому форматі для ефективного спілкування з громадою, що дозволить оперативніше вирішувати життєво важливі питання мешканців краю. Було проведено навчання з освоєння та використання цифрового підпису та подачі електронної податкової звітності за участю спеціалістів територіальних органів Міндоходів. До участі також них запрошувались бібліотекарі сільських комп'ютеризованих бібліотек, які зможуть в подальшому консультувати односельців щодо задачі податкової звітності з цифровим підписом. Навчання проходило на базі сучасно оснащених центральних районних бібліотек [165].

В діяльності бібліотек на шляху гуманізації суспільства важливу роль відіграє робота як з дорослими, так і з молоддю та дітьми. Тут актуальними є застосування різних форм популяризації і просування правових знань у формі активного діалогу, дискусій, рольових ігор та інтерактивних форм, що їх можна виносити за межі бібліотеки: в школи, ліцеї, коледжі, профтехколежі та інші навчальні заклади, забезпечує ефективність відповідного напрямку бібліотечної діяльності.

Прикладом такої бібліотечної форми роботи можна назвати бібліоквест¹ (від англ. quest – пошук, пошук пригод) – гру, яка поєднує спортивне орієнтування та розв’язання інтелектуальних завдань тощо. Основою гри зазвичай є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, які є на території міста, селища, району. Цікавий досвід роботи з питань права набутий в діяльності клубів за інтересами, на засіданнях яких проводяться читацькі дискусії, ділові ігри, круглі столи, де з учнівською молоддю та батьками спілкуються психологи, юристи, правоохоронці [118].

Останнім часом в напрямі посередницької діяльності затребуваною є така форма роботи як консультативна, до якої бібліотеки долучають працівників правоохоронних органів, прокуратури, адвокатури, нотаріату, незалежних юристів. За участі запрошених експертів проводяться правові читання, бесіди, діалоги з правознавцями, працівниками військкомату, години з податковим інспектором, правоохоронцями, юридичні лекторії. Логічним є висновок про продуктивність лекцій, бесід, правознавчих діалогів у випадку їх системної організації. До кожного заходу доцільно оформляти книжкові виставки, чи викладки літератури. Слід також використовувати довідково-бібліографічний фонд: словники, довідники, енциклопедії, каталоги, картотеки з відкритими рубриками по темі.

На базі бібліотек діють громадські приймальні, часто створені завдяки співпраці з міськими управліннями юстиції, працівники яких надають безкоштовну консультативну допомогу всім верствам населення.

Важливим аспектом правового інформування є врахування регіонального і локального чинника, так на базі обласних публічних бібліотек діють регіональні інформаційні корпоративні портали «Публічні центри регіональної інформації при бібліотеках», завданням

¹ Розрізняють традиційний квест та веб-квест. Веб-квест – гра або завдання, для виконання якого використовують інформаційні ресурси Інтернету.

яких, з врахуванням економічних та соціальних переваг нових цифрових технологій, є розробка та реалізація моделі забезпечення громадськості інформацією через співпрацю основних учасників інформаційного поля регіону. Йдеться про збір, зберігання та надання в користування читачам документів – Законів України, які були опубліковані у періодичних виданнях, постанов, рішень районної ради, сільських та селищних рад, розпоряджень райдержадміністрації щодо соціального забезпечення, земельного законодавства тощо.

Ефективним є створення у бібліотеках «інформаційно-правового досьє» (міста, селища, району), де користувач бібліотеки міг би знайти дані про правоохоронні органи і телефони керівників, адреси правоохоронних установ, місцезнаходження, прізвища відповідальних осіб. Бібліотеки координують діяльність з правоосвітньої роботи із закладами та установами інших систем і відомств: громадськими організаціями – гендерними, екологічними, правозахисними, благодійними; тісно співпрацюють з місцевими органами влади.

У цьому контексті заслуговує на увагу діяльність Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення, утвореної для забезпечення взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних закладів та закладів культури, наукових установ, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації у сфері правової освіти населення, а також надання відповідної методичної допомоги.

Підсумовуючи, можна говорити про те, що партнерська діяльність бібліотек в інформаційно правовій сфері сприяє налагодженню співпраці з органами влади та громадськими структурами в контексті поширення правових знань та навичок (щодо захисту своїх прав, освоєння механізмів електронного урядування та ін.); налагодженню та підвищенню

ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами;
розширення каналів поширення інформації за рахунок партнерства.

2.2. Форми інформаційно-правового обслуговування в діяльності вітчизняних бібліотек

Посилення уваги до правових аспектів суспільного розвитку, спричинене процесами державотворення та демократичного переходу в Україні, позначилось як на змінах в інформаційних потребах, актуалізувавши запити на інформацію політико-правового характеру, так і на діяльності бібліотечно-інформаційних установ, у якій виразно окреслюється напрям правового інформування та надання доступу до правової інформації. Останнє знайшло свій прояв у виокремленні в структурі бібліотек відповідних підрозділів і розширенні спектра бібліотечно-інформаційних послуг. Трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності, пов'язані з процесом розвитку правової сфери, потребують нині теоретичного осмислення й узагальнення. Відповідний напрям досліджень у вітчизняному бібліотекознавстві представлений поодинокими публікаціями, головним чином у контексті осмислення практичної реалізації бібліотечних проектів.

Напрацьований бібліотеками досвід участі у правових соціальних комунікаціях дає змогу говорити про нагальність узагальнення відповідних практик, зокрема процесу здійснення бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами на прикладі бібліотек, вибір яких зумовлений як активністю їхньої роботи, так і системністю представлення їх у інформаційному просторі та актуальністю інформаційного наповнення сайтів.

Для дослідження було відібрано 10 українських бібліотек, які представлені в мережі через веб-сайти. У вибірку було включено бібліотеки, що мають статус загальнодержавного значення, зокрема Національну юридичну бібліотеку – структурний підрозділ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [104] та Національну бібліотеку

України ім. Ярослава Мудрого [колишня Національна парламентська бібліотека України (1994–2016)] [103]; шість обласних універсальних наукових бібліотек: Вінницьку [20], Волинську [22], Дніпропетровську [44], Закарпатську [53], Івано-Франківську [65], Кіровоградську [74]; дві бібліотеки вищих навчальних закладів – Наукову бібліотеку Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого [101] та Наукову бібліотеку Національного університету «Одеська юридична академія» (НУ ОЮА) [100] (на етапі аналізу матеріалів веб-сайтів було виявлено, що інтернет-представництво останньої бібліотеки оновлюється не активно, багато рубрик на сайті перебуває на етапі розробки) [119].

Аналіз представлення інформаційно-правової роботи на веб-сайтах цих бібліотек дав змогу виявити основні напрями та форми роботи з бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами кожної з бібліотек, а також виявити і описати участь у системних (державних, регіональних, грантових чи змішаних) проектах, що об'єднують діяльність багатьох бібліотек та органів влади, громадських та міжвідомчих організацій.

Наукова бібліотека Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого в силу основної функції – забезпечення навчального та наукового процесу юридичного профілю – має фонд, що нараховує майже 1,5 млн видань із права та суміжних дисциплін і надає доступ до сучасної колекції книг, яка сформована в рамках європейських проектів та програм з порівняльного правознавства, законодавства країн Європейського Союзу, міжнародної судової практики тощо. Значна увага у формуванні та представленні фонду приділяється історії вітчизняної і світової правової думки: систематизоване зібрання історико-правової тематики бібліотеки налічує понад 42 тис. од. зберігання (http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=11&Itemid=118).

Поряд із забезпеченням навчального процесу бібліотека здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, цільових комплексних науково-дослідницьких програм з проблем формування національної правової системи України, правових механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, правового регулювання інноваційного розвитку України, місця України в системі сучасного міжнародного правопорядку тощо. Відповідно, важливим елементом віртуального освітнього інформаційного середовища вишу є доступ до комплексних електронних ресурсів: стандартизованих електронних навчально-методичних комплексів СЕНМК (електронний ресурс, що надає інформацію про забезпечення навчально-методичною літературою навчальних дисциплін відповідно до стандартів підготовки фахівців з права: повнотекстові підручники, навчально-методичні посібники та списки рекомендованої літератури з навчальних дисциплін, що викладаються); проблемно-орієнтованих предметних банків знань (http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=56&Itemid=151); університетського електронного репозитарію eNULAUIR; бібліотеки електронних копій раритетних видань; електронної колекції рідкісних видань з права eLEGALIUM (повнотекстові праці представників харківської правової школи XIX – початку XX ст., видань середини XX ст.) (http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=270&Itemid=126).

Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» надає користувачам доступ до веб-каталогу «Бібліотека сучасної правової думки України» (<http://bspm.onua.edu.ua>), що дає змогу здійснювати пошук серед зібрань праць сучасних учених-правознавців: монографій і збірників, дисертацій та авторефератів, навчальних та

методичних посібників, електронних документів та ресурсів. Пошук у веб-каталозі починається з вибору однієї з численних рубрик дворівневого рубрикатора, заснованого на україномовному еталонному виданні УДК з розділами 34 («Право. Юриспруденція») і 35 («Державне адміністративне управління»). Пошуковий дворівневий рубрикатор надає читачеві ієрархію правових знань, оформлену у вигляді списку рубрик. Кожній рубриці відповідає прихований від читача запит на пошук по відповідному індексу УДК. Одночасно надається можливість пошуку в зазначеному масиві документів і по інших полях бібліографічного опису.

Іншим прикладом є Національна юридична бібліотека, інформаційна база якої складається з розподіленого ресурсу у фондах НБУВ, а також електронних ресурсів, якими комплектується бібліотека, та обсягів інформації, акумульованих інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ і опублікованих на сайті Центру досліджень соціальних комунікацій. Цей сайт, що є однією з інформаційних платформ аналітичних підрозділів НБУВ, зокрема й Національної юридичної бібліотеки, крім акумульованих ресурсів правового характеру, представляє онлайн-доступ до монографічної літератури правової та суміжної тематики та інформаційно-аналітичної продукції НЮБ. Надає доступ до електронного каталогу НБУВ з питань юридичних наук, повнотекстової колекції літератури юридичної тематики (кодекси, наукові видання, монографії, довідники, енциклопедії, словники, підручники, методичні посібники), реферативної бази даних; бази авторефератів дисертацій з юридичних дисциплін; анотованого тематичного навігатора «Українськими ресурсами Інтернету для юристів»; електронної колекції повнотекстової літератури правового змісту.

Поряд із зберіганням і наданням доступу до правової інформації бібліотеки займаються популяризацією колекцій чи додатковим

інформуванням з окремих тем і питань. Реалізації цього завдання сприяє створення і представлення віртуальних виставок. Наповнення таких ресурсів на сайтах бібліотек дає змогу виявити певні тенденції. Це, по-перше, історичний принцип вибору тематики: значна увага приділена знаменним датам, ювілеям, визначним подіям з відчутним акцентом на тематику державотворення та національної правової традиції. По-друге, блок віртуальних виставок, що розкривають актуальні питання правотворення та правозастосування, наприклад «Безоплатна правова допомога: стандарти Ради Європи та українська практика», «Місцева демократія – орієнтири на європейські стандарти», «Інформаційна безпека в глобальному світі», «Цивільне право в системі права України», «Державна мова: правовий статус», «Децентралізація влади – шлях до народовладдя» тощо.

Окрім представлення та надання онлайн-доступу до власних фондів, бібліотеки виступають агрегаторами якісної та актуальної інформації правового характеру, орієнтуючи через веб-портал користувачів у її масивах. У цьому випадку може йтися про акумуляцію на сайті корисних ресурсів, складання та уточнення рекомендаційних списків, навігацію різноманітними базами даних і електронними бібліотеками. Так, на сайтах багатьох досліджених бібліотек представлено банери офіційних сайтів, зокрема Президента України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради, Комітету економічних реформ, Національного комітету Міжнародної торгової палати, Національної академії державного управління, Торгово-промислової палати України, посольств, громадських організацій, вищих навчальних закладів тощо.

Важливою складовою діяльності з надання доступу до якісної та актуальної інформації є передплачені бібліотеками бази даних: «Ліга. Закон», «Законодавство України» чи інших інформаційних баз. Наприклад, Наукова бібліотека Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого надає передплачений доступ до інформаційних баз: до е-журналів, зокрема Law&SocietyReview, юридичного журналу «Право України»; офлайн-баз даних, серед яких: Професійна правова система МЕГА НАУ – найпотужніша правова офлайн-система України, що гарантує користувачам постійний доступ до інформації, а також забезпечує надійний зв'язок між нормативно-правовою базою і базою судових рішень.

Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» надає доступ до ресурсів Oxford University Press, зокрема бази відкритого доступу матеріалів із проблематики біженців та реалізації їхніх прав, створеної Oxford University Press у відповідь на міграційну кризу та з метою підвищення обізнаності пересічних громадян, а також для інформування вчених щодо правового статусу біженців і мігрантів. Ресурс, що містить розділи книг, журнальні статті, інший контент, що стосується проблеми для надання правової допомоги тим, хто працює з біженцями, розташовано на порталі Oxford University Press. Також Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» отримала ексклюзивний доступ до нової академічної платформи Cambridge Core, яка була започаткована у 2015 р. і містить понад 30 тис. книжок та 360 наукових журналів різних сфер, зокрема доступні журнали з правових і соціальних наук. У рамках наданого доступу Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» бере участь у вдосконаленні платформи та тестуванні її можливостей. Також у бібліотеки є тестовий доступ до колекцій Social Science Research Network (SSRN), що є одним з продуктів компанії Elsevier. Метою SSRN є поширення в усьому світі соціальних досліджень. Ресурс складається з ряду спеціалізованих науково-дослідних мереж у кожній із соціальних наук (<http://library.onua.edu.ua/archives/9222>).

Ще одним напрямом бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є здійснення бібліотеками інформаційно-аналітичного забезпечення наукових структур, органів державної влади, регіональних органів управління та громадського сектору. Відповідний інформаційний супровід, спрямований на сприяння вдосконаленню правотворчої діяльності в Україні, вивчення громадської думки про ефективність правотворення та суспільних потреб у його вдосконаленні, здійснюється Національною юридичною бібліотекою НБУВ. Підготовлені НЮБ інформаційно-аналітичні продукти надаються користувачам, у тому числі корпоративним, як у вигляді вибіркового документного розповсюдження, так і у форматі інформаційно-аналітичних видань, доступ до яких забезпечується через веб-сторінки Центру досліджень соціальних комунікацій. До уваги користувачів запропоновано інформаційно-аналітичні бюлетені «Громадська думка про правотворення», «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти» та ряд інших спеціальних видань. Крім того, ведеться робота щодо забезпечення ефективного доступу до документного, наукового, інформаційно-аналітичного ресурсу правової та необхідної в правових відносинах суміжної з нею іншої інформації й реалізації національно-освітніх та науково-популярних програм у сфері правового забезпечення розвитку суспільства.

Окремої уваги в контексті дослідження процесу здійснення бібліотеками бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами заслуговують різноманітні проекти, що реалізуються як за ініціативою самих бібліотечних установ, так і ті, що є ініціативою регіональних або центральних органів влади. До таких проектів, зокрема, належать і ті, що реалізуються за участі міжнародних організацій, найчастіше – на грантовій основі. Зазвичай проекти спрямовані на орієнтацію користувачів у тих ресурсах, що задовольняють їхні

громадянські права на інформацію, наприклад допомога в комунікації влада – громадяни, влада – бізнес тощо; захист прав; допомогу мало захищеним категоріям населення. Виділяються також проекти щодо надання спеціального доступу до наукової інформації.

Щодо реалізації бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами, то залежно від його масштабів, зумовлених статусом бібліотеки, завданнями, визначеними для неї, спостерігається два підходи: бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами як напрям загального бібліотечно-інформаційного обслуговування, яке реалізується всіма підрозділами бібліотеки. Другий підхід полягає у створенні спеціалізованих підрозділів, що можуть мати статус відділів, інститутів, служб, секторів, центрів, урешті-решт юридичних бібліотек як структурних підрозділів, для яких такий вид обслуговування є безпосереднім завданням і призначенням. Наприклад, НЮБ у складі НБУВ. За тим же принципом функціонує Юридична бібліотека (Law Library) у Бібліотеці Конгресу США. Отже, дослідження напрямів роботи щодо здійснення бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами актуалізує питання особливостей створення та функціонування спеціальних підрозділів у структурі бібліотек.

З метою розширення можливостей вільного доступу громадян до інформації правового характеру та вдосконалення процесів обслуговування користувачів правовими ресурсами на основі використання як традиційних, так і нових бібліотечно-інформаційних технологій у Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого функціонує Центр правової інформації. Серед його завдань, зокрема, кваліфікована допомога користувачам бібліотеки та загалом усім верствам населення у використанні правових інформаційних ресурсів.

У цьому контексті на увагу також заслуговує Вінницька обласна

універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва, яка здійснює правове інформування в рамках роботи Сектору правової інформації – це структурний підрозділ бібліотеки, робота якого спрямована на розширення можливостей вільного доступу громадян до правової інформації з використанням сучасних інформаційних технологій. Цей підрозділ обслуговує користувачів правовою літературою (фонд загальним обсягом – 31 тис. документів: довідкові та енциклопедичні видання юридичного характеру; кодекси законів, збірники офіційних документів України, коментарі до них; збірники документів міжнародного й зарубіжного права; періодичні видання; інформаційні матеріали на CD-ROM; популярна література з питань права) (<http://www.library.vn.ua/structure/pravo.html>).

Спеціалізованими підрозділами бібліотек є також створені в багатьох вітчизняних бібліотечних установах ПДГ до інформації органів державної влади – інформаційні центри, де громадяни мають можливість отримувати необхідну інформацію про діяльність органів державної влади (з електронних джерел у тому числі) та дізнатись, яким чином можна долучитись до процесу законотворення та впливати на процес прийняття державних рішень. ПДГ функціонують у багатьох українських бібліотеках, наприклад у Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Ф. Потушняка, Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка, Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва, Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого, Волинській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Олени Пчілки. (<https://ula.org.ua/255-programi-proekti/302-proekt-merezha-punktiv-dostupu-gromadyan-do-oficiynoyi-informaciyi>).

Поряд з безпосереднім обслуговуванням користувачів інформацією правового характеру важливим напрямом роботи бібліотек у рамках бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є

реалізація консультативної діяльності, коли бібліотека виступає платформою, а відповідний її підрозділ – організатором і куратором проектів зі створення та функціонування громадських юридичних приймалень на базі бібліотек, де консультування здійснюють професійні юристи на громадських засадах.

Як правило, до правового інформування активно долучаються територіальні органи Міністерства юстиції, наприклад центри правової інформації при обласних, районних, міських адміністраціях. Доволі часто такі центри для надання правової допомоги громадянам використовують інформаційні потужності бібліотек. Утім, спектр організацій, що співпрацюють з бібліотеками, значно ширший. Так, у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці (ОУНБ) на базі сектору правової інформації працюють громадська юридична приймальня; молодіжний юридичний лекторій «Феміда», основна мета якого – виховання правосвідомих громадян; Гендерний клуб «Я + Ти = Ми», головна мета якого – поширення просвітницької культури громадян щодо забезпечення рівних прав чоловіків і жінок, сприяння вихованню толерантності в суспільстві з метою розвитку його демократичності та прозорості (<http://www.library.vn.ua/structure/pravo.html>).

Просвітницьку роботу з питань гендерної рівності здійснює також Обласний інформаційно-консультативний гендерний центр (ОГЦ) Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського (gender.org.ua/index.php; <http://krona.org.ua/pro-nas.htm>).

Його мета – проведення інформаційнопросвітницької роботи з питань ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі, подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві; популяризація політики рівних можливостей у соціальному, економічному, політичному та культурному житті України; інформаційна підтримка громадських організацій міста з гендерного спрямування.

Інший вид консультаційних юридичних послуг – безкоштовні консультації патентних повірених України та патентознавців з питань інтелектуальної власності, правової охорони винаходів, промислових зразків, знаків для товарів та послуг пропонує мешканцям міста Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (ДОУНБ). Такі консультації надаються в рамках діяльності патентно-технічного відділу установи.

При Центрі правової інформації Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого для надання безоплатної юридичної допомоги населенню відкрита громадська приймальня спільно зі Всеукраїнською спеціальною колегією з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Перспективним форматом у рамках бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є підрозділ «Юридична клініка», основним завданням якої є надання безкоштовної консультаційної юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення, насамперед малозабезпеченим, людям з фізичними обмеженнями, багатодітним і неповним родинам. Такий формат обрала, наприклад, Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. До популяризації «Юридичної клініки» бібліотека залучає ЗМІ, організовує зустрічі представників Головного управління юстиції та студентів і курсантів юридичних ВНЗ з журналістами місцевого телебачення.

Успішною є участь бібліотек у масштабних проектах, спрямованих на підвищення правової культури й забезпечення прав громадян, що їх реалізують міжнародні організації та органи влади різних рівнів. Ця діяльність бібліотек є одним з напрямів роботи, який залучає позабюджетні джерела фінансування, надає додаткові можливості збільшення інформаційних і матеріальних ресурсів. Наприклад, проект «Організація

дистанційної безоплатної первинної правової допомоги для жителів віддалених громад з використанням інформаційних технологій», ініційований благодійною організацією «Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги», яка запровадила масштабну правозахисну ініціативу на території восьми областей (http://tcentrlutsk.blogspot.com/p/blog-page_5.html).

Мета проекту – забезпечення реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу», покращення можливості доступу до безкоштовних правових послуг для жителів малих громад і віддалених районів областей-учасниць проекту. Проект передбачав створення на базі бібліотек (ОУНБ та центральних районних, міських бібліотек) центрів з надання дистанційної безоплатної правової допомоги при виїзній громадській приймальні Головного управління юстиції. Дистанційний пункт доступу до безоплатної правової допомоги – це точка доступу до безоплатної правової допомоги, що функціонує на постійній основі за визначеним графіком у приміщенні установи, організації, закладу для громадян, які мають потребу в безоплатній правовій допомозі, але з різних причин (географічна віддаленість, відсутність вільного часу тощо) не мають можливості оперативно звернутися до місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Наприклад, у Волинській області на базі ОУНБ ім. Олени Пчілки створено центр з надання дистанційної безоплатної правової допомоги при виїзній громадській приймальні Головного управління юстиції у Волинській області та відповідних пунктів у центральних районних (міських) бібліотеках області [22].

Надання безоплатної правової допомоги в рамках цього проекту здійснюється працівниками органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівцями в галузі права в режимі онлайн громадянам, які проживають у віддалених селах і містах, з використанням сучасних засобів зв'язку (скайп-зв'язок) та технічного оснащення бібліотек. Скайп-

сеанси прийому громадян із надання фахових консультацій юристами здійснюються відповідно до тематики та графіка, затверджених керівниками проекту [графік передбачає визначення дати, даних фахівця (з посадою та контактним телефоном)] та тематичної спрямованості правової допомоги. Теми консультацій найрізноманітніші: визнання правочинів недійсними; законодавство про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; право на безоплатну вторинну правову допомогу; питання захисту прав людини; права одиноких матерів та батьків; вчинення нотаріальних дій; захист прав релігійних організацій; питання реєстрації права власності; питання виконання судових рішень; відповідальність за невиконання вимог законів України «Про звернення громадян» [150] «Про доступ до публічної інформації» [146].

Загальнонаціональний проект «Бібліотеки як центри підтримки громад в умовах воєнної загрози: особливості та потреби організації надання послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО)», ініційований Міністерством культури України за участі Української бібліотечної асоціації, передбачає надання бібліотеками послуг з надання інформації гарячих урядових ліній з питань працевлаштування, житла, правового захисту, медичних послуг і безкоштовного доступу до Інтернету людям, які прибули з Донецької, Луганської областей та АР Крим.

Корисним видається досвід бібліотек, що долучилися до проекту «Моя нова поліція: громадська підтримка реформи Національної поліції» (<http://patrol.police.gov.ua/ru/project/moya-nova-politsiya-gromadska-pidtrymka/>). Зазначений проект, до участі у якому запрошені публічні бібліотеки, реалізовувався 2015–2016 рр. Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів у партнерстві з Міністерством внутрішніх справ України, Міжнародною організацією з розвитку права (International Development Law Organization, IDLO) за фінансової підтримки Бюро з

міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності Департаменту США (The Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, INL). Бібліотеки як сучасні інформаційні центри, які кваліфіковано надають інформацію громадам, було залучено до інформаційної кампанії, поширення достовірної інформації та організації заходів для безпосередньої комунікації громадян та місцевої поліції. Проектом було передбачено забезпечення бібліотек ресурсами для проведення інформаційно-освітніх заходів і налагодження контактів між місцевими ЗМІ та поліцейськими прес-службами.

У кожній з областей, де стартувала реформа поліції, було запрошено бібліотеку обласного/національного рівня, центральну міську бібліотеку і декілька філій. До уваги бралися успішність співпраці бібліотек у попередніх ініціативах «Бібліомосту», умотивованість бібліотекарів, та величина населених пунктів з тим, щоб охопити проектом якомога більшу частину населення. З огляду на ці критерії, участь у проекті взяли такі бібліотеки: Національна парламентська бібліотека України, м. Київ; Публічна бібліотека ім. Лесі Українки для дорослих та 4 бібліотеки-філії, м. Київ; Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія, м. Дніпро; Центральна міська бібліотека ім. Лесі Українки та 4 бібліотеки-філії, м. Дніпро; Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова, м. Миколаїв; Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих та 4 бібліотеки-філії, м. Миколаїв; Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського, м. Одеса; Центральна міська дитяча бібліотека ім. А. Гайдара Одеської ЦБС для дітей та 4 бібліотеки-філії, м. Одеса; Харківська обласна універсальна наукова бібліотека, м. Харків; і Центральна міська бібліотека ім. В. Г. Белінського ЦБС Дзержинського району та 4 бібліотеки-філії, м. Харків.

Проект дав змогу створити своєрідні комунікаційні майданчики для налагодження взаємодії не лише між поліцією та громадою, а й місцевими ЗМІ та прес-службами патрульної поліції (mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article).

Проект Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців реалізації конституційних прав», що діяв за фінансової підтримки Посольства США в Україні, передбачав проведення тренерами регіональних тренінгових центрів для бібліотекарів у кожній області України циклу із шести вебінарів, що були орієнтовані на навчання громадян України віком від 18 років більш ефективно реалізовувати своє виборче право. Метою проекту було запровадження нової бібліотечної послуги для користувачів, що передбачало організацію та проведення циклу тематичних вебінарів, спрямованих на отримання знань про механізми реалізації конституційних прав громадян під час виборів. Завдяки реалізації цієї ініціативи було досягнуто зростання поінформованості громадян щодо розуміння виборчого процесу як реалізації прав та свобод людини (не виходячи з дому).

Євроінтеграційний прогрес актуалізує просвітницькі проекти щодо ЄС. Так, за ініціативи та підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у Дніпропетровській, Закарпатській, Івано-Франківській і Кіровоградській ОУНБ створено центри європейської інформації (ЦЄІ). Поява їх зумовлена потребою у підвищенні обізнаності громадськості про різні аспекти європейської інтеграції. Відповідно, мета діяльності ЦЄІ – надання широкого доступу до інформаційних ресурсів з питань європейської інтеграції та поширення знань про засади функціонування Європейського Союзу, діяльність керівних інституцій ЄС, відносини між Україною та ЄС, політику європейської інтеграції України, європейські цінності. У ЦЄІ можна замовити й отримати в безкоштовне користування літературу з

питань європейського права чи економіки країн ЄС.

Іншим аспектом роботи в контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є реалізація завдань електронного урядування – як на рівні консультаційних послуг з окремих питань, так і через участь у масштабних проектах із міжнародною участю. Зокрема, у 2013 р. на Вінниччині, Волині та Івано-Франківщині було реалізовано Всеукраїнський проект «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», метою якого було визначено спрощення доступу населення до урядових служб за допомогою всесвітньої мережі. Під час реалізації проекту були проведені тренінги з електронного урядування, зокрема е-урядування, е-уряду, е-демократії та е-послуг, які здійснювались через Інтернет. Навчання реалізовувалось на базі тренінгових центрів ОУНБ та центрів підвищення кваліфікації державних службовців, керівників державних підприємств, установ і організацій та передбачало проведення тренінгів для представників громадських організацій, користувачів бібліотеки, представників влади, вчителів і бібліотечних працівників області [120].

Поширення інформації про наявні послуги електронного урядування національного, регіонального та місцевого рівнів серед різних груп населення здійснюється також громадськими інформаційними центрами, які створені в рамках проекту «Громадські інформаційні центри у Вінницькій, Закарпатській, Львівській і Рівненській областях», які працюють у режимі 24/7 за фінансової підтримки програми «Бібліоміст» (<https://www.slideshare.net/fyrija/247-47826944>).

У центрах систематизуються національні електронні інформаційні ресурси і електронні послуги органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Метою проекту також є розвиток мережі 20 інформаційних центрів громад на базі локальних неурядових організацій, сільських бібліотек за активної участі громад та органів місцевого

самоврядування на рівні малих містечок та сіл чотирьох областей України. Тут можна отримати доступ до достовірної та неупередженої публічної інформації, інформаційні та адміністративні послуги юридичним і фізичним особам електронними засобами в інтегрованому вигляді за допомогою мережі Інтернет. Центри надають допомогу у вирішенні ряду питань, що потребують комунікації громадян із державними установами та відомствами: питання зайнятості, отримання освіти, оформлення документів тощо.

На місцевому рівні бібліотеки допомагають у створенні персонального інформаційно-фінансового ресурсу для громадян: пропонують допомогу в оформленні податкової та фінансової звітності платника податків в електронній формі на сайті Міністерства доходів і зборів України; перевірки свідоцтва платника єдиного податку на сайті Міністерства доходів і зборів України; поданні декларації про майновий стан і доходи фізичної особи – підприємця та громадянина в електронному вигляді на сайті Міністерства доходів і зборів України тощо [115].

Яскравим прикладом історії успіху є реалізація проекту «Українська Мережа громадянської освіти». З 1999 р. проект реалізує Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX). На першому етапі було створено інформаційну мережу (веб-сторінки, списки розсилки Ukcivnet), видання інформаційного бюлетеня, організовано публікації, семінари, конференції та інші події. На базі створеної/розширеної мережі жителі міст, де діють пункти доступу, отримали можливість брати участь в управлінні муніципальним життям, звертаючись через засоби телекомунікації до органів міської влади. Завдяки проекту «Українська мережа громадянської освіти» (<http://osvita.khpg.org/index.php?id=978209611>) були автоматизовані та забезпечені доступом до мережі Інтернет майже всі районні й міські бібліотеки областей, охоплених проектом.

2.3. Бібліотека як інформаційний посередник у забезпеченні доступу користувачів до офіційної правової інформації

Зростаюча роль інформації, що є важливим чинником суспільного життя, визначає затребуваність і розвиток сучасних інформаційних центрів, у тому числі бібліотечних, діяльність яких спрямована на ефективне задоволення потреб соціально активної частини суспільства в розширенні інформаційного забезпечення. Відтак в умовах розвитку інформаційного суспільства на базі трансформації системи соціальних комунікацій зростає значення бібліотек як сучасних інформаційних центрів акумуляції, збереження й організації використання інформаційних ресурсів.

Істотний дослідницький потенціал має проблема участі бібліотек у політико-правовому інформуванні громадян та органів влади. Вона актуалізується, серед іншого, зростаючою потребою в наданні достовірної, повної та своєчасної правової інформації та можливостями бібліотек як агрегаторів необхідних масивів інформації, авторитетних і при цьому демократичних установ. Бібліотеки як інформаційні центри орієнтовані на пошук, акумуляцію, зберігання, організацію та поширення суспільно корисних знань, зокрема й правових, надаючи до них безкоштовний, що досить важливо в нинішніх умовах, доступ.

Одним з кроків на шляху розширення можливостей вільного доступу громадян до правової інформації та посилення ефективності процесів обслуговування користувачів правовими ресурсами для вітчизняних бібліотек стало створення центрів правової інформації (ЦПІ).

Маючи значний ресурсний потенціал у сфері правової інформації та досвід інформаційно-просвітницької діяльності бібліотеки почали створювати умови для забезпечення якісно нового рівня правової

просвіти громадян. Крім того, ця діяльність, що розпочалася в Україні на початку двохтисячних років стала новим імпульсом у розвитку самої бібліотеки як загальнодоступного інформаційного центру.

Головною метою ЦПП створених на базі публічних бібліотек було сприяння прозорості діяльності власних структур, забезпечення інформаційної підтримки органів влади, місцевого самоврядування і населення, створення довідково-інформаційного апарату з питань права і місцевого самоврядування, сприяння обізнаності усіх верств населення з означених питань. З часом функції ЦПП розширювалися і з'явилися нові форми та методи бібліотечного інформування з використанням комп'ютерних технологій і Інтернету (електронна доставка документів, віртуальні довідки, використання е-урядування, скайп-конференції з представниками влади тощо) [43].

Серед функцій, що виконують ЦПП організаційно-методичне забезпечення розвитку діяльності з розповсюдження (надання) правової інформації, її обліку, обробки, зберігання, систематизації та актуалізації; реалізація заходів, спрямованих на забезпечення доступу громадян та організацій до еталонної правової інформації, формування системи правового виховання дітей та молоді, підвищення рівня правової інформованості суспільства. Крім того, ЦПП можуть здійснювати діяльність щодо організації та проведення виставок, семінарів, конференцій та інших заходів, у тому числі спільно з зацікавленими державними органами та іншими організаціями [10].

Завдяки роботі ЦПП учасники та громада міст отримують постійний доступ до актуальної правової інформації, нових надходжень літератури. Збільшується кількість відвідувачів, книговидача, покращилась довіра між бібліотекою та громадою [158].

У бібліотечних центрах доступу до інформації є вільний вихід до Інтернету, ведеться цілеспрямована робота з формування контенту

конкретної спрямованості. Тут інформація надається фахівцями за запитом. Нині пересічні українці часто стикаються з проблемою нестачі кваліфікованої правової допомоги, тим паче безкоштовної. Вирішити цю проблему і покликаний ЦПП. Обов'язковою умовою формування ЦПП є технологічна модернізація бібліотеки чи структурного підрозділу, поява нових засобів пошуку та обробки інформації, збагачення ресурсної бази бібліотеки за рахунок залучення мережевих ресурсів, неопублікованих документів, електронних баз даних; розвиток спектра продуктів та послуг, що пропонуються користувачам. Очевидно, що такі процеси відбуваються інтенсивніше в тих бібліотеках, які мають досить міцну матеріальну та ресурсну базу. Це бібліотеки з потужним парком комп'ютерного обладнання, доступом до Інтернету, копіювально-розмножувальною технікою, мультимедійним обладнанням. Для інших бібліотек важливою є підтримка, особливо фінансова, з боку місцевої влади щодо ідеї створення таких центрів. В умовах недостатнього бюджетного фінансування додатковою можливістю організувати новий структурний підрозділ є отримання цільових грантів.

Як показує досвід, для громадян, незалежно від місця їх проживання, віку, рівня освіти та інших ознак, такі центри є авторитетним джерелом актуальної, доступної та безкоштовної соціально значимої інформації про свої права, можливості та обов'язки як громадянина.

Поряд із завданням формування та постійного оновлення інформаційно-правових ресурсів є їх популяризація. Для організацій, на базі яких відкриваються центри, вони стають додатковим інструментом роботи з цільовою аудиторією – учнями, студентами, науковцями, бізнесменами, лідерами громадських організацій тощо [34].

Створення ЦПП дає можливість активізувати надання бібліотечно-інформаційних послуг органам державної влади та місцевого самоврядування через підготовку та видання бібліографічних та

інформаційних видань (оглядів, експрес-інформацій, дайджестів, пам'яток, буклетів, путівників), надання консультацій.

Формування фондів нормативно-правових документів місцевих органів влади потребує окремої уваги, адже вони є важливою складовою структури інформаційних ресурсів ЦПІ. Документи органів місцевого самоврядування поділяються на опубліковані (статистична інформація про стан економіки, екології, здоров'я, демографії, освіти, культури та інших напрямків) та на неопубліковані (наукові коментарі та монографії, довідкова та учбова література, фахові періодичні видання) видання.

Досвід співпраці ЦПІ бібліотек з органами місцевої влади свідчить про те, що на підставі договорів до центрів мають надходити документи загального характеру в автоматизованому режимі або в друкованому вигляді.

Оперативний пошук правової інформації забезпечують електронні бази даних (інформаційно-пошукові системи), доступ до яких користувачам надають ЦПІ. Найбільш поширеною сьогодні є інформаційно-пошукова система «Нормативні акти України» (ПС «НАУ»), яка містить усі нормативно-правові документи України з урахуванням внесених змін, судові рішення у цивільних, кримінальних та господарських справах, консультації та коментарі до нормативних актів. Дана пошукова система забезпечує швидкий та ефективний пошук документа завдяки наявності найбільш потужного пошуку за контекстом, реквізитами, тематикою, закладками, зв'язками.

Представлена інформаційно-пошукова система – база даних нормативних актів України. Це електронне офіційне джерело правової інформації, на яке можна посилатись під час ведення юридичних справ. Перша така система була розроблена у вересні 1991 р. на замовлення Верховної Ради України. Це повна законодавча база України (близько 490 тис. документів), що вимагає:

- регіональне законодавство (документи обласних рад і держадміністрацій);
- перспективне законодавство (тексти законопроектів ВРУ);
- документи судової практики;
- аналітичні та довідкові документи (консультації, нормативні таблиці, бланки звітності, типові документи, каталог оголошень про банкрутство, словник законодавчих термінів, довідник органів влади та ін.);
- інтегровані з законодавством України бази судових рішень;
- бази перекладів законодавства англійською мовою;
- роботу зі збору, зберігання та надання в користування матеріалів місцевої влади [160].

Послугами правових центрів можуть скористатись як організації, так і звичайні громадяни. Слід враховувати, що існує своя специфіка в наданні правової інформації корпоративним та індивідуальним користувачам. Серед перших можна виокремити органи місцевої влади, громадські організації, навчальні заклади, підприємства тощо. Їхні запити пов'язані перш за все з наданням текстів конкретних офіційних правових актів, нормативних положень загальнодержавного та місцевого рівнів, а також тематичної інформації.

Індивідуальних користувачів можна поділити на такі категорії. Перша – це фахівці, які працюють з офіційними правовими документами постійно, для яких є важливою повнота отриманої інформації. До цієї групи належать юристи, викладачі, студенти, підприємці, фахівці промисловості, сільського господарства тощо. Наприклад, запити учнів та студентів, учителів та викладачів спрямовані на задоволення інформаційних потреб, що виникають у процесі навчання. Їх переважно цікавлять підбірки законодавчих актів за певною темою, матеріали для

написання доповідей, курсових та дипломних робіт, статей та дисертацій, методика складання бібліографічних списків тощо.

Друга група – це користувачі, чиї потреби в такої інформації спричинені, як правило, певними обставинами. Цю групу відвідувачів цікавить передусім відповідь на те чи інше важливе для них запитання. Наприклад, для пенсіонерів – однієї з найчисленніших груп користувачів правових центрів – важливим є законодавство соціальної сфери: пільги, питання нарахування, розрахунку та перерахунку пенсій, законодавство про ветеранів, субсидії, спадкове право [109, с. 4–7].

Соціальна роль ЦПП полягає перш за все у створенні умов вільного та повного задоволення інформаційно-правових запитів соціально-незахищених верств населення. Традиційно до них належать такі соціальні групи, як діти, пенсіонери, малозабезпечені, безробітні, люди з обмеженими фізичними можливостями, мігранти, безпритульні тощо. Люди з обмеженими фізичними можливостями цікавляться пільгами у сфері охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, освіти, житлового права. Тимчасово непрацездатні потребують інформації про те, як стати на облік у центр зайнятості, отримати допомогу у зв'язку з безробіттям. Фермерів цікавить земельне та податкове законодавство.

Проаналізувавши категорії користувачів ЦПП, можна визначити, що пріоритетними напрямками роботи центру є взаємодія з державними органами влади, громадськими організаціями, ВНЗ, – залучення громадян до процесу державного управління, державотворення, а також до місцевого самоврядування; забезпечення та розширення доступу до публічної інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; інформаційного забезпечення запитів керівних кадрів владних структур різних рівнів та юридичних служб.

Виходячи з досвіду роботи публічних центрів правового інформування в Україні, найбільш популярними темами є: права дітей та

підлітків, молодих фахівців; місцеве самоврядування; захист прав споживачів; пенсійне законодавство; житлове законодавство; законодавство про землю; соціальний захист; сімейне законодавство; спадкове право; охорона здоров'я; авторське право; кримінальне право; міжнародне право; податкове законодавство; організація бухгалтерського обліку; права людини тощо [109, с. 8–10].

У центрах правової інформації можуть застосовуватися різноманітні форми бібліотечного обслуговування. Серед них можна виокремити як традиційні, так й інноваційні, у тому числі ті, що розраховані на все населення міста (району), всіх, а також на конкретних користувачів бібліотеки.

Говорячи про діяльності центрів, окремої уваги заслуговує діяльність щодо налагодження партнерських відносин з різними соціальними службами в регіонах, тобто дії на зразок центру громадського життя міста (району).

Виходячи з наявних та потенційних інформаційних запитів індивідуальних користувачів, ЦПІ може запропонувати широкий спектр послуг, спрямованих на їх задоволення:

- пошук правових актів в електронних базах даних;
- пошук правової літератури в електронному каталозі бібліотеки;
- підбір законодавчих актів та юридичної літератури за темою;
- складання списків літератури до курсових і дипломних робіт;
- виконання довідок різних видів: фактографічних бібліографічних, тематичних, у т. ч. віртуальних;
- прийом замовлень на пошук нормативно-правового акта телефоном, електронною поштою;
- надання інформації на дисплеї для короткого ознайомлення;
- надання тексту документа;
- надання правової інформації на CD-ROM;

- доступ до правових ресурсів і сервісів Інтернету;
- надання в тимчасове користування книг та періодичних видань правової тематики;
- відправка правового документа електронною поштою;
- сканування;
- запис на CD;
- ксерокопіювання та роздруковування на принтері правових актів;
- резервування видання для конкретного користувача.

Звісно, охопити весь спектр інформування населення за дуже короткий термін досить складно. Тому сьогодні ЦПП на базі бібліотек мають зосередитись на адресності інформаційно-аналітичного правового інформування. Водночас, незважаючи на важкі умови існування, враховуючи загальнодоступність публічних бібліотек, їхні інформаційно-ресурсні можливості, досвід працівників у роботі з інформацією, діяльність бібліотек сьогодні має бути зосереджена на постійному, методичному підвищенні ефективності задоволення інформаційних, соціальних потреб користувачів та реалізації створення на базі бібліотек справжніх, затребуваних та ефективних центрів соціально-правової інформації.

В контексті ефективної діяльності бібліотек у напрямі розвитку громадянського суспільства важливо звернути увагу на проект зі створення пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в бібліотеках, започаткований УБА в червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку. Через мережу поширюється не лише інформація органів державної влади, а й видання інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек, що є одним з напрямів створення бібліотекою інформаційного середовища правового спрямування, представленого системною сукупністю інформаційно-аналітичних засобів вироблення

інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення, орієнтованою на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах правового характеру. УБА співпрацює з НБУВ, НЮБ НБУВ, СІАЗ НБУВ, Фондом Президентів України (ФПУ) НБУВ, які надають інформацію для поширення.

Досвід співпраці інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ (СІАЗ, НЮБ, ФПУ) та спроби оцінки ефективності роботи пунктів доступу громадян до офіційної інформації, зроблені в спеціальному дослідженні УБА [111], дають змогу зробити висновок про те, що створення спеціально облаштованих комп'ютерних місць у бібліотеках з підключенням до Інтернету, де користувачі можуть самостійно або за допомогою бібліотекаря отримати доступ до інформації органів влади будь-якого рівня, з відповідними інструкціями-порадами щодо здійснення пошуку інформації, навігаційними ресурсами, бібліографічними списками, є ефективним інструментом участі бібліотек у створенні умов доступності й прозорості рішень влади для громадськості та, відтак – розбудови правового суспільства.

За офіційними даними, в блозі УБА, (<https://govinfolibrary.wordpress.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D1%83/>) зазначено, що станом на 2018 р. пункти доступу громадян діють у майже тисячі бібліотек, створюючи мережу ПДГ до офіційної інформації, яка охоплює всі регіони України і надає користувачам можливість отримати інформацію про діяльність органів державної влади (у тому числі з електронних джерел) та дізнатись, яким чином можна долучитися до процесу законотворення та впливати на процес прийняття державних рішень. Основними критеріями відкриття в бібліотеці пункту доступу громадян, і, як наслідок, залучення бібліотеки до мережі ПДГ, є наявність у бібліотеці комп'ютерів з вільним доступом до мережі Інтернет.

Дослідження діяльності мережі дають змогу узагальнити специфіку ПДГ як інформаційного агрегатора і виділити найбільш поширені форми роботи. Крім основного завдання – вільного доступу користувачів бібліотеки до інтернет-ресурсів офіційної інформації, здійснюються також індивідуальні консультації та надаються довідки користувачам щодо джерел і пошуку; здійснюється пошук офіційної інформації на запит користувача – конкретний документ чи підбірку документів за темою. Ці послуги надають понад 80 % усіх бібліотек-учасників. Групові заняття користувачів з методики пошуку офіційної інформації здійснюється переважно публічними бібліотеками – їх проводить лише 35 % бібліотек-учасників. Достатньо поширеними є виставки літератури; складання бібліографічних і вебліографічних списків; допомога в складанні та оформленні офіційних документів; розсилка інформації користувачам (представникам влади, громадським організаціям та ін.); юридичні консультації від волонтерів; друк і запис інформації на електронні носії тощо [111].

Висловлену раніше тезу про доступність і демократичність як визначальні характеристики бібліотек у системі політико-правового інформування підтверджують висновки про специфіку категорій користувачів мережі ПДГ. У дослідженні, проведеному на основі опитування бібліотек-учасниць Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації, визначено, що основними користувачами послуг є соціально незахищені прошарки населення – пенсіонери (84 %), безробітні – (74,6 %), студенти, абітурієнти, люди з обмеженими можливостям тощо – для яких важливе безкоштовне користування. Інша група – бізнес-кола, представники місцевої влади, юристи, для яких очевидна принципова достовірність і якість офіційної інформації.

Оцінки ефективності діяльності мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках дали підстави для обґрунтованого

висновку – робота пунктів доступу в бібліотеках є органічною для бібліотечної діяльності та бібліотечного обслуговування і спрямована на розбудову демократичного й громадянського суспільства, на конкретну інформаційну допомогу громадянам. Зазначимо, що функціонування спеціальних пунктів доступу громадян до офіційної інформації можна розглядати в контексті становлення електронного урядування в Україні. Передумовою цього є інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування. Треба зауважити, що бібліотечні послуги в цій сфері напряму залежать від стану впровадження процесів е-урядування в державі. Водночас, на сьогодні у сфері бібліотечного інформаційно-правового обслуговування, електронні послуги є одним з найбільш перспективних напрямів діяльності. Бібліотека як посередник між владою та суспільством сьогодні може ефективно сприяти залученню громадян до активного використання інформаційної інфраструктури завдяки використанню технологій соціального партнерства, а саме виступаючи об'єднуючим елементом між урядом і громадянським суспільством.

Тут варто звернутися до досвіду бібліотек США, які завжди відігравали важливу роль у забезпеченні вільного та відкритого доступу до світових знань, а також до ресурсів, які забезпечують зв'язок з державними органами на всіх рівнях. Публічні бібліотеки США використовуються як точки доступу до інформації щодо податкової сфери, питань громадянства й імміграції, соціальних сервісів, медичної сфери, надзвичайних ситуацій тощо. Вони задовольняють найважливіші потреби населення в е-урядуванні: виконуючи посередницьку функцію між урядовими установами та користувачами, які потребують допомоги; проводячи навчання основам комп'ютерної та інтернет-грамотності й надаючи доступ до послуг е-урядування; працюючи в зручний час, в тому числі пізно ввечері, коли доступ до державних установ обмежено;

забезпечуючи необхідний рівень інформаційної безпеки при використанні послуг е-урядування; надаючи консультативну допомогу в процесі використання користувачами веб-сайтів е-урядування та ін.

Урядові послуги, ресурси та інформація стають усе більш цифровими, а в деяких випадках – тільки цифровими, тому численні урядові агентства направляють людей, що не мають вдома Інтернету, у місцеві публічні бібліотеки для отримання допомоги та доступу до мережі для взаємозв'язку між громадянами та урядом [21].

Нагальність цього процесу визначена необхідністю аналізу сучасних інформаційних потоків, удосконалення організації співробітництва громадських і державних структур в Україні; новими можливостями інформаційних обмінів, удосконаленням інформаційно-аналітичного забезпечення владних структур, усієї системи користувачів електронної інформації, адже високий рівень доступності правової інформації сприяє, серед іншого, становленню масової грамотності в правовій сфері, стимулює розвиток правової держави, а отже, і громадянського суспільства.

Вивчення досвіду створення мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації дає підстави для висновку про необхідність подальшого вдосконалення механізмів трансляції правової інформації бібліотеками. Розширення каналів правового інформування актуалізується не тільки проблемою рівня доступності інформації в суспільстві, а й питаннями вироблення шляхів і методів розширення кола послуг у цій сфері. Отже, критерії оцінки правового інформування, здійснюваного бібліотеками, можна розглядати як у кількісному вимірі, що знаходить свій вираз у частоті пошуку відповідей на свої запитання користувачем, так і в якісному – доступності та швидкості отримання інформації, її якості, достовірності й повноті.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Основою бібліотечного інформаційно-правового обслуговування є сукупність дій з формування, обробки, надання доступу до якісної, актуальної інформації з різних джерел відповідно до потреб користувачів. Сучасна бібліотека поєднує сьогодні універсальне бібліотечне обслуговування із спеціалізованим бібліотечно-інформаційним та надає доступ до різноманітних інформаційно-документальних ресурсів.

Ефективні форми і напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування зумовлені як активністю традиційної бібліотечної роботи, так і системністю представлення її у інформаційному просторі з допомогою розвитку дистанційних технологій, актуальним наповненням веб-сайтів, що сьогодні є невідомою частиною системи бібліотечної роботи.

Діяльність бібліотеки, як важливої складової масової комунікації, розвиває ефективну співпрацю з усіма категоріями користувачів: громадянами, громадськими організаціями та управлінськими структурами всіх рівнів.

Створюючи інформаційне середовище правового забезпечення громадян, застосовуючи системну сукупність інформаційно-аналітичних засобів представлення інформаційних ресурсів, необхідних для сучасного розвитку, бібліотека здійснює важливий вклад у соціальний розвиток суспільства, стимульований трансформаційними процесами постіндустріального розвитку. Видання інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек є одним з напрямів створення бібліотекою інформаційного середовища правового спрямування, представленого системною сукупністю інформаційно-аналітичних засобів вироблення інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення,

орієнтованою на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах правового характеру.

Ефективність організації сучасного бібліотечного обслуговування характеризується застосуванням двох підходів: бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами як напрям загального бібліотечно-інформаційного обслуговування, яке реалізується всіма підрозділами бібліотеки і базується насамперед на використанні форм традиційного обслуговування. Другий підхід полягає у створенні спеціалізованих підрозділів, що можуть мати статус відділів, інститутів, служб, секторів, центрів, юридичних бібліотек як структурних підрозділів бібліотек, що використовують інноваційні електронні інформаційні технології. Таким чином підвищується ефективність використання фондів бібліотек, формується більш широке коло користувачів і вдається дотримувати спадкоємність національної правової традиції в поширенні правових знань.

Таким чином, одним з ключових напрямів вдосконалення організації інформаційно-правової діяльності бібліотек є розширення внутрішніх і зовнішніх інформаційно-комунікаційних зв'язків бібліотеки, тобто важливу роль тут відіграє налагодження соціального партнерства, що характеризується багаторівневістю, відкритістю, загальнодоступністю та широкомасштабністю. Йдеться про організацію ефективного включення спеціалізованих юридичних бібліотек та відповідних підрозділів вітчизняної бібліотечної мережі в систему сучасних електронних інформаційних комунікацій, про їх роботу в напрямі підвищення якості інформаційних ресурсів в сучасних інформаційних обмінах, що є важливим фактором розвитку українського суспільства.

В контексті вивчення обслуговування правовою інформацією, розглянуто поширення практики реалізації поряд з безпосереднім обслуговуванням користувачів інформацією правового характеру,

консультаційної діяльності, коли бібліотека виступає платформою, а відповідний її підрозділ – організатором і куратором проектів зі створення та функціонування громадських юридичних приймалень на базі бібліотек, де консультивання здійснюють професійні юристи на громадських засадах. Успішною є участь бібліотек у масштабних проектах, спрямованих на підвищення правової культури й забезпечення прав громадян, що їх реалізують міжнародні організації та органи влади різних рівнів.

Узагальнюючи зібрані та проаналізовані матеріали веб-сайтів бібліотек відзначимо, що серед напрямів здійснення бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами слід виділити традиційну роботу з надання доступу до бібліотечного фонду та її трансформації, зумовлені розвитком і впровадженням у бібліотечне обслуговування інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема формування електронних бібліотек, комплексних електронних ресурсів, забезпечення віддаленого доступу до передплачених видань. Навігація інформаційними ресурсами здійснюється за декількома напрямками: орієнтація користувачів у тих ресурсах, що задовольняють їхні громадські права на інформацію, створення віртуальних «книжкових полиць» із оновлюваними тематичними добірками, віртуальних виставок тощо. Бібліотеки, особливо регіональні різних рівнів, доволі часто виконують роль комунікаційних майданчиків та сприяють безпосередній комунікації влада – громадяни, влада – бізнес тощо.

Що ж до специфіки структурних підрозділів, покликаних здійснювати бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами, то, констатувавши їх різноманітність, можна систематизувати як власне бібліотечні підрозділи: сектори або центри правової інформації, патентнотехнічні відділи, так і партнерські структурні одиниці, як от пункти доступу громадян до інформації органів державної влади (проект, яким опікується УБА), громадські юридичні приймальні, інформаційно-

консультаційні центри, юридичні лекторії і клуби.

Бібліотеки залучаються до національних проектів з інформування громадськості про впровадження реформ та забезпечення громадської підтримки реформ. Описана вище участь у державних, регіональних, грантових чи змішаних проектах, що об'єднують діяльність багатьох бібліотек та органів влади, громадських та міжвідомчих організацій, є важливою й перспективною складовою роботи з бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами. Причому залучення державних коштів чи міжнародних грантів для певних проектів часто, хоча й не завжди має результатом функціонування проекту після завершення грантової донорської підтримки за рахунок напрацьованих механізмів. Тож така співпраця є перспективною, особливо в умовах обмеженого фінансування бібліотек.

З метою наочної популяризації правової інформації бібліотекам важливо працювати над оформленням цільових книжкових виставок, стендів, інформаційних табло. Слід звернути увагу на можливість розробки віртуальних виставок. Громадянську активність населення підвищують заходи, що проходять у межах громадської приймальні. Тут можуть організовуватися не тільки консультації з різноманітних юридичних проблем, а й комплексні акції з окремих актуальних тем, на яких представники місцевої влади ведуть роз'яснювальну роботу з населенням, відповідають на запитання щодо діяльності місцевої громади. Формами спілкування з представниками місцевої влади можуть бути зустрічі з депутатами, протягом яких обговорюються актуальні питання, які турбують мешканців міста, району, села.

Соціально-правова діяльність бібліотек має базуватися на диференційованому підході, комплексності популяризації правової літератури та різноманітності її форм, виваженому поєднанні індивідуальної роботи, наочної популяризації книг та ідей, творчих акцій

правової тематики, а також передбачає обов'язкову координацію з іншими зацікавленими установами, закладами, громадськими організаціями, зокрема – правоохоронними.

У другому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел: [116], [117], [118], [119], [120], [121], [122], [128], [129].

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВЕ ІНФОРМУВАННЯ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК

3.1. Публічні юридичні бібліотеки США

Поява публічних бібліотек на території Сполучених Штатів Америки датується практично тим самим періодом, що і утворення цієї країни, а саме XVIII ст. Як відомо, Конституція США 1787 року закріпила багато фундаментальних демократичних свобод, серед яких гарантія справедливості, забезпечення процвітання населення та захист свобод, а вже у 1791 році набрав чинності Білль про права, який містив основні права та свободи громадян, зокрема свободу слова і друку, та гарантії їх реалізації.

Зростання соціального запиту на правову інформацію в Сполучених Штатах Америки пояснюється бурхливим процесом становлення демократичного суспільства зі складною соціальною структурою, чисельність якого збільшилася за сто років, з 1790 по 1890 рік, майже на 60 мільйонів осіб [261] та активним розвитком і ускладненням економічних відносин. Таким чином, забезпечення рівності перед законом та забезпечення правосуддя досягалося, зокрема, і створенням рівного доступу до законів і матеріалів, що роз'яснюють правила процедури і взаємозв'язок законів з іншими нормативно-правовими актами, що стало соціально значимою функцією суспільства. Такий підхід в загальноісторичному вимірі сприяє передачі від покоління до покоління досягнень правової культури як складової загальних цінностей в суспільстві, що в підсумку забезпечує фундаментальні принципи правової держави.

Наочним прикладом є перша юридична бібліотека, яка з'явилася в США у 1802 році у місті Філадельфія, сьогодні ми знаємо її як юридичну бібліотеку Дженкінса (Jenkins Law Library).

Наприкінці 19-го століття бібліотека Дженкінса була в трійці кращих юридичних бібліотек країни за розміром колекції. Сьогодні Юридична бібліотека Дженкінса продовжує свою діяльність як юридична бібліотека з членським доступом, проте зараз, за законом, вона також функціонує як юридична бібліотека для міста і округу Філадельфія відкрита для широкої публіки. По суті це гібридна юридична бібліотека, як із членським доступом, так і публічна бібліотека для населення Філадельфії [204].

На протязі одного століття розгорнулася ціла система публічних юридичних бібліотек, багато з яких з'явилися завдяки грошовим пожертвам приватних благодійників, а їх фонди брали свій старт від великих колекцій книг, які жертвували колекціонери. За останні 200 років публічні юридичні бібліотеки перетворилися на організації, що фінансуються державою.

Безкоштовні публічні бібліотеки в США від свого початку і до сьогодні мають широку громадську підтримку. Розвиток соціальних комунікацій та сучасних інформаційних технологій лише посилили популярність бібліотек у населення, що пояснюється доступністю та відкритістю цих установ для широкого кола користувачів, незалежно від того, чи це громадянин, емігрант або особа засуджена та така, що перебуває в місцях відбування покарання.

Законодавство всіх штатів містить закони щодо створення, організації, обслуговування та фінансування окружних публічних юридичних бібліотек у США [255], крім того, нерідко є місцеві нормативні документи, правила або постанови, що стосуються питань функціонування місцевої публічної юридичної бібліотеки.

Тут треба згадати і про освіту, адже перша бібліотечна школа (вищий навчальний заклад, що спеціалізується на професійній підготовці бібліотекарів) в Сполучених Штатах Америки була заснована в 1887 році в Колумбійському університеті Мелвіллом Дьюї (творцем десяткової системи класифікації Дьюї (ДКД), яка згодом послужила основою для розробки універсальної десяткової класифікації (УДК). Пізніше, після другої світової війни, Вища бібліотечна школа Чиказького університету (University of Chicago Graduate Library School) першою стала надавати ступінь магістра в галузі бібліотечної справи, що в даний час є стандартним професійним ступенем, а потім і докторську ступінь в цій галузі.

Сьогодні в системі бібліотечної освіти США існують окремі програми підготовки фахівців юридичних бібліотек, зокрема програми для випускників. Бібліотечна юридична програма Школи інформації Вашингтонського Університету (The University of Washington Information School (iSchool) [262] згідно рейтингу U.S News & World Report займає перше місце в США, тому що вона забезпечує високий рівень підготовки в сфері юридичної бібліотечної справи. Навчальний план поєднує в собі міцну теоретичну основу принципів інформатики зі спеціальними знаннями в області правових досліджень та адміністрування. Також передбачається стажування, яке передбачає отримання нових навичок використання інформації для підтримки судів, федерального уряду і уряду штату, юридичних шкіл, корпорацій та ін. [235].

Треба наголосити на тому, що прийом в юридичну бібліотечну програму вимагає завершення JD (Juris Doctorate degree) ступінь доктора юриспруденції або ступінь доктора права – вища юридична освіта доступна в Сполучених Штатах Америки, що вважається професійним ступенем.

Зареєстровані в програмі отримують ступінь MLIS (Master of Library and Information Science) зі спеціалізацією в області бібліотечної юридичної справи після успішного завершення річної програми. MLIS це ступінь магістра, який вимагається для більшості професійних посад бібліотекаря в Сполучених Штатах Америки і Канаді. Навчальна програма Law MLIS реалізується в традиційному форматі і недоступна для студентів в онлайн-форматі.

В квітні 2015 року AALL затвердила стандарти для окружних публічних юридичних бібліотек (County public law library standards [222]), де містяться керівні принципи функціонування таких бібліотек щодо управління та адміністрації; бюджету; персоналу; розташування та зручності; технічного забезпечення та колекцій.

Зокрема в документі зазначається, що бібліотека повинна надавати доступ до друкованих та електронних ресурсів, які є основою колекції окружної публічної юридичної бібліотеки та пропонується список джерел, які мають бути в наявності. Вибір формату повинен здійснюватися, перш за все, із урахуванням потреб користувача.

Серед джерел доступ до яких має обов'язково надаватися вказані надійні веб-сайти, які надають вільний доступ до матеріалів з основних юрисдикцій, які обслуговують спільноту користувачів бібліотеки. Також колекція має містити в електронному та друкованому вигляді в належному поєднанні: повну правову базу рідного штату бібліотеки; федеральне законодавство; загальні публікації Сполучених Штатів Америки, зокрема юридичні періодичні видання та юридичні довідкові інструменти, включаючи словники, тезауруси, судові біографічні та юридичні скорочення каталогів, матеріали для самодопомоги та із загальних юридичних питань, що становлять інтерес для громадськості та осіб, що самостійно представляють себе, які включають ресурси для людей з

обмеженим знанням англійської мови та матеріали на інших мовах, крім англійської, для відповідно до потреб користувачів та ін.

Розглянемо детальніше напрями роботи сучасних публічних юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки на прикладі штату Каліфорнія.

Публічна юридична бібліотека округу Сакраменто (Sacramento County Public Law Library, SCPLL) [202] є публічною юридичною бібліотекою в столиці штату Каліфорнія. З моменту свого заснування SCPLL надає безкоштовний публічний доступ до правової інформації (Додаток Б, рис. 1).

Система юридичних бібліотек штату Каліфорнія була заснована в 1891 році і SCPLL є 6-ю за величиною з 58 юридичних бібліотек округу Каліфорнії з фондом більш ніж 65 000 найменувань. Бібліотека спеціалізується на практичних матеріалах для адвокатів і громадськості. Команда висококваліфікованих фахівців, технічних і канцелярських спеціалістів постійно працюють над тим, щоб надавати необхідні ресурси для проведення юридичних досліджень і задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки загалом. Бібліотека володіє і управляє інтегрованою системою, яка містить інформацію про книги, он-лайн бази даних і підписки. Крім того, вона включає в себе інформацію про вартість, дату оновлення та отримання матеріалів, а також про те скільки разів друківані матеріали поширювалися.

Місія SCPLL полягає в наданні вільного доступу до правової інформації судовим органам, посадовцям штатів і округів, членам колегії адвокатів штату Каліфорнія і усім жителям округу. Сьогодні основними користувачами Юридичної бібліотеки SCPLL є члени юридичного співтовариства округу Сакраменто та його жителі. SCPLL надає допомогу користувачам у вирішенні правових питань, зокрема тим хто самостійно представляють себе у судах. Ця послуга надається в багатьох публічних

юридичних бібліотеках США і представляє собою ресурс самопомоги в юридичній бібліотеці – «Цивільний Центр Самопомочі» (Civil Self-Help Center), який надає обмежену юридичну допомогу в кваліфікаційних цивільних справах особам, які не мають адвокатів.

SCPLL пропонує таку допомогу тим, хто перебуває в процесі судового розгляду цивільної справи в суді округу Сакраменто або проживає в окрузі Сакраменто. Також бібліотека проводить безкоштовні семінари (Free Self-Help Workshops) по самопомозі для жителів Сакраменто або сторін в судовому процесі з питань встановлення опіки, відкриття цивільної справи та ін. Бібліотека надає безкоштовні онлайн-довідки по загальним юридичним процедурам, темам і питанням; надає доступ до Self-Help Videos та Self-Help Books на різні теми, покликані допомогти людям представити себе. Крім того, користувачі можуть отримати доступ до електронних версій юридичних книг по самопомозі з дому або офісу. Також бібліотека пропонує програму «Адвокати в бібліотеці» (Lawyers in the Library), що передбачає безкоштовні 20-хвилинні консультації в публічній юридичній бібліотеці округу Сакраменто раз на тиждень.

SCPLL надає безкоштовний доступ до ряду юридичних баз даних і онлайн-ресурсів доступних в межах бібліотеки; сховища публікацій, які розповсюджуються урядом Сполучених Штатів Америки в рамках Федеральної програми депозитарних бібліотек і урядом Каліфорнії відповідно до Закону про депозитарні бібліотеки Каліфорнії. Бібліотека надає послугу міжбібліотечного абонементу (Interlibrary Loan, ILL), тобто може організувати запозичення матеріалів з інших бібліотек для своїх користувачів або надати матеріали іншим бібліотекам.

Слід зауважити про те, що публічна юридична бібліотека округу Сакраменто пропонує послугу з прийому та видачі паспортів, тобто є платформою для надання певних адміністративних послуг. Також в

бібліотеці функціонує комп'ютерна станція ADA (ADA Computer Station) для задоволення потреб людей з вадами зору. Ця комп'ютерна станція оснащена дуже великим екраном комп'ютера та програмним забезпеченням «Zoom Text».

Бібліотека надає послугу Ask Now Law Librarian (запитайте зараз юридичного бібліотекаря): служба для широкої публіки, яка може ставити питання бібліотекарям по всьому штату за допомогою функції інтерактивного чату на сайті та CD для самонавчання. Пропонуються класи безперервної освіти (Continuing Education Classes): різні курси в Навчальному центрі юридичної бібліотеки з кваліфікованими доповідачами, а також деякі програми, пропоновані за допомогою відео на веб-сайті.

Для членів каліфорнійської Асоціації адвокатів штату та юристів, що перебувають в процесі MCLE (minimum continuing legal education) є можливість скористатися аудіовізуальними ресурсами, тобто заробляти акредитаційні бали для підтвердження своєї ліцензії. Останнім часом багато юрисдикцій дозволяють адвокатам робити це в рамках курсів дистанційного навчання, що проводяться в режимі он-лайн або шляхом прослуховування аудіо записів.

Публічна юридична бібліотека округу Контра Коста штату Каліфорнія США (Contra Costa County Public Law Library) [221] була заснована в 1893 році і своєю місією декларує забезпечення всім членам спільноти доступ до дослідницьких матеріалів, допомагаючи розуміти закон та дотримуватися його (Додаток Б, рис. 2).

Юридична бібліотека має сучасну збалансовану колекцію з більш ніж 35 000 найменувань первинних і вторинних федеральних джерел та загальних трактатів, які представляють більшість областей права, та надає доступ до баз даних Westlaw і HeinOnline. Колекція організована відповідно до системи класифікації Бібліотеки Конгресу, доступною для

пошуку через онлайн-каталог, який рубрикований за такими темами: банкрутство; опікунство; кримінальне право; трудове право; екологічне право; сімейне право; еміграція; інтелектуальна власність; оподаткування та ін.

Окружна публічна юридична бібліотека округу Контра Коста обслуговує колегію адвокатів та громадськість. Адвокатська спільнота зазвичай має запит на наукову літературу, судові документи та законодавчі акти. Інші користувачі, як правило, потребують матеріали в яких роз'яснюються закони. Багато ресурсів регулярно використовуються як громадськістю, так і адвокатури. Бібліотекарі надають допомогу у пошуку законодавчих актів, постанов, справ і трактатів, що відносяться до будь-яких правових питань.

В бібліотеці є програма «Адвокат в бібліотеці», яка пропонує особам які самостійно представляють себе в суді або намагаються вирішити інші правові проблеми можливість зустрітись з адвокатом-добровольцем, щоб перевірити документи, отримати відповіді на питання чизагальний напрямок або інформацію про правову проблему.

Публічна юридична бібліотека округу Джефферсон, що знаходиться в місті Луїсвілл штату Кентукі (Jefferson County Public Law Library, JCPLL) [231] була заснована в 1839 році і стала надбанням як місцевої юридичної спільноти, так і суспільства в цілому (Додаток Б, рис. 3). Місія юридичної бібліотеки заснована на переконанні, що доступ до знань та інформації має важливе значення для забезпечення справедливості та поваги до закону та полягає в тому, щоб надати спільноті актуальну колекцію юридичних довідкових матеріалів.

Публічна юридична бібліотека округу Джефферсон працює спільно з різними навчальними закладами, юридичними фірмами, судовими системами і т. д., які зацікавлені в отриманні додаткової інформації про те, які послуги пропонує JCPLL.

Бібліотека проводить різноманітні програми правової підтримки місцевої спільноти. Наприклад, спільно з міською радою Луїсвілля JCPLL запустили програму, яка була спрямована на допомогу в юридичному представництві малозабезпечених жителів округу Джефферсон для ліквідації запису про погашену судимість, тобто видалення із публічного реєстру записів, що відносилися до кримінальної справи.

Всім жителям округу Джефферсон, які вважають, що вони можуть мати право на вилучення запису про стару кримінальну справу, було запропоновано прийти в юридичну бібліотеку та написати відповідну заяву. Адвокати програми розглядали заявки та повідомляли заявникам, чи прийнятне їх питання для розгляду.

Публічна правова бібліотекою округу Олмстед штат Мінесота (Public Law Library County Olmsted) [245] обслуговує судову владу, місцеву колегію адвокатів, місцеві органи влади і всіх жителів округу Олмстед (Додаток Б, рис. 4).

В бібліотеці працює юридична клініка, що дає можливість жителям округу Олмстед або особам, що не проживають на цій території проте мають юридичні справи, подані в окрузі Олмстед зустрітися з адвокатом-волонтером і отримати юридичну консультацію по своїх питаннях. Зазвичай це стосується питань сімейного права, фінансів та ліквідації запису про погашену судимість. Крім того, проводяться лекції з правової просвіти.

Бібліотека надає доступ до безкоштовних програм безперервної юридичної освіти (Continuing Legal Education, CLE) для місцевих суддів, клерків і адвокатів. Варто зазначити, що CLE – безперервна юридична освіта, що складається з професійного навчання адвокатів, яке відбувається після їх первісного надходження до колегії адвокатів. У юрисдикціях США із обов'язковими вимогами CLE адвокати повинні зазвичай отримувати мінімальну кількість кредитів CLE (вимірюються у

годинах) протягом встановленого періоду років. Частина цих кредитів може бути отримана через читання та інше самостійне вивчення. Останніми роками багато юрисдикцій дозволяють адвокатам отримувати кредити CLE як частину дистанційних курсів, що приймаються в режимі он-лайн).

Бібліотека надає доступ до матеріалів правових досліджень щодо Міннесоти і Федерального 8-го округу. Електронні ресурси включають бази даних WestlawNext, HeinOnline і NCLC.

Аналіз діяльності публічних юридичних бібліотек США дає підстави для висновку, що робота таких установих відбувається за типовим алгоритмом, і має незначні розбіжності спричинені особливостями територій розташування таких бібліотек. Основною метою їх роботи є надання вільного доступу до правової інформації та надання допомоги користувачам в задоволенні їх інформаційно-правових потреб шляхом забезпечення розвинутої інфраструктури всередині бібліотеки, включаючи підтримку надійних, сучасних технологій; відповідної, інтегрованої, збалансованої колекції матеріалів в різних форматах.

3.2. Університетські юридичні бібліотеки США

В західному світі активну участь у забезпеченні правової діяльності здійснюють університетські юридичні бібліотеки – як наукові центри з давньою історією та діяльністю, що відповідає найсучаснішим інформаційним потребам. Такі характеристики дозволяють прослідкувати еволюцію інформаційного супроводу правової освіти та практики, що є зрізом діяльності в галузі права загалом.

До найбільш авторитетних юридичних бібліотек, чия робота виходить за межі забезпечення освітнього процесу, належать бібліотеки американських юридичних ВНЗ: Юридична бібліотека Берклі, Каліфорнійський університет – (Berkeley Law Library, University of California); Юридична бібліотека університету Вісконсин (Wisconsin University Law Library); Юридична бібліотека Мічиганського університету (University of Michigan Law Library); бібліотека юридичного коледжу Міннесотського університету (U. of Minnesota Law School Library – UMN Law Library); бібліотека Гарвардського юридичного коледжу (Harvard Law School Library) та інші [133].

Розглянемо детальніше основні напрями роботи університетських юридичних бібліотек.

Юридична бібліотека університету Каліфорнії, Берклі (Berkeley Law Library, University of California, Berkeley) надає доступ до юридичної колекції Берклі, яка багата юридичною історією і матеріалами загального права, має одну з кращих колекцій із порівняльного права, міжнародного та прав людини і громадянського права в світі (Додаток Б, рис. 5).

Юридична бібліотека Берклі обслуговує потреби юридичних досліджень своїх основних користувачів (студенти юридичних факультетів та юридичного факультету Каліфорнійського університету в Берклі), а також прагне задовольнити потреби викладачів і співробітників

Каліфорнійського університету Берклі, суддів і адвокатів, а також широкого загалу. Колекція Юридичної бібліотеки охоплює всі аспекти права США з особливим акцентом на право інтелектуальної власності, екологічного права та конституційного права. До складу фондів входять судові рішення, статuti, юридичні трактати і монографії США, а також юридичні періодичні видання. Юридична бібліотека також має велику колекцію законів багатьох країн світу з акцентом на юрисдикцію цивільного права. Крім того, юридична бібліотека спеціалізується на міжнародному праві та правах людини, договірному і порівняльному праві. Колекція також включає в себе документацію багатьох міжнародних організацій,

Також юридична бібліотека Берклі включає всесвітньо відому колекцію Роббінса, яка по суті є бібліотекою в бібліотеці, що містить більше 300 рідкісних рукописів, що датуються ще 12 століттям. Колекція складається з більш ніж 300 000 колекцій, включаючи книги, інкунабули, мікрофільми і періодичні видання, пов'язані з релігійним і цивільним правом. Входить в число кращих наукових бібліотек світу в області рідкісних книг і рукописів в галузі цивільного і релігійного права [251]. Студенти, викладачі та науковці з усього світу приїжджають в Юридичну бібліотеку і Бібліотеку колекції Роббінса, щоб проводити наукові та юридичні дослідження.

Вивчаючи Стратегічний план Юридичної бібліотеки Берклі Каліфорнійського університету [247], можна виділити декілька важливих аспектів. Наприклад, основоположне значення для місії університетської бібліотеки мають два стратегічні напрямки. Це сприяння нинішнім і майбутнім користувачам в пошуці, оцінюванні, використанні та створенні знання, розширення доступу вчених до ресурсів і допомога у розвитку нових галузей науки. Також стратегічним напрямом роботи є забезпечення розвитку бібліотеки шляхом створення сильної

організаційної культури заснованої на гнучкості, співробітництві, інноваціях, розстановці пріоритетів, комунікації та ефективності; створення і підтримка загальнобібліотечної програми оцінювання, орієнтовуючись на потреби користувача, інформування про колекції, послуги та операції.

Важливим аспектом є співпраця з іншими кампусами університету Каліфорнії, Каліфорнійської цифровою бібліотекою та іншими установами і організаціями для забезпечення підтримки досліджень, розвитку відкритих освітніх ресурсів, партнерства та ініціативи з оцифрування.

Бібліотека Каліфорнійського університету Берклі шукає стратегії як для забезпечення стійкості бюджету, так і для поліпшення послуг, пов'язаних з науковими ресурсами. Стратегії включають в себе вибір ресурсів в різних форматах з урахуванням як змісту, так і зручності використання; науково обгрунтований відбір; спільне придбання і ліцензування; створення спільних партнерських відносин як для створення колекцій, так і для доступу до них; лізинг; міжбібліотечний абонемент та кредитування; і комерційна доставка документів.

Юридична бібліотека університету Вісконсин (Wisconsin University UW Law School Law Library) зосереджує свою увагу на сприянні дослідженням і навчанню в співтоваристві UW Law School (Додаток Б, рис. 6).

Бібліотека надає доступ до значної кількості баз даних та електронних ресурсів. Зокрема, це Bloomberg Law, LexisNexis, Westlaw, HeinOnline, створення сучасного права, ProQuest Congressional, ProQuest Legislative Insight.

Bloomberg Law – сервіс для онлайн-досліджень в області права, який містить керівництво по всьому спектру областей юридичної практики та включає в себе контент з глобальної новинної мережі Bloomberg, правову

аналітику, судові позови (інформацію по судовим справам), звіти від юридичних аналітиків Bloomberg, ділові новини. Також сервіс дозволяє ознайомитися з біржовими діаграмами, шукати історію патентів, знаходити інформацію про відповідних суддів та адвокатів.

Для отримання доступу до бази даних, отримання паролю Bloomberg Law, користувач повинен бути авторизованим або пов'язаним з Юридичною школою.

Юридична бібліотека університету Вісконсин, як і багато інших юридичних бібліотек в США надає доступ до найбільшої в світі бази даних правових досліджень HeinOnline. База містить повнотекстові юридичні періодичні видання, історичні тексти, зарубіжні та міжнародні правові матеріали, включаючи повне зібрання «Congressional Record», «United States Reports» (з 1754 року), відомі світові судові справи (з 1700 року), збірники угод ООН і Ліги Націй, федеральні нормативні акти (з 1938) та ін.

Варто також звернути увагу на ресурс ProQuest Congressional, що охоплює покажчики та безліч повнотекстових публікацій Конгресу США з 1789 року. Включає в себе закони, законопроекти та резолюції, звіти і документи комітетів, звіти конференційних комітетів, показання свідків на слуханнях, вибіркові історії законодавчих актів, протокол Конгресу (щоденні видання), документи виконавчої влади та багато іншого.

Юридична бібліотека університету Вісконсин має цифровий репозиторій, що охоплює матеріали з 1900-х років. Вільно доступні ресурси, які були створені або пов'язані з викладачами та співробітниками юридичного факультету Університету Вісконсин. Включає журнали, що видаються Юридичної школою UW та ін.

Робота юридичної бібліотеки Мічиганського університету (University of Michigan Law Library) спрямована на створення колекцій, забезпечення ефективного доступу до правової інформації в різних форматах, надання

можливостей і послуг для задоволення потреб викладачів і студентів юридичного факультету в викладанні, дослідженнях та освіті (Додаток Б, рис. 7).

Колекції, послуги і політика Юридичної бібліотеки в першу чергу призначені для того, щоб допомогти викладачам, студентам, співробітникам і вченим юридичної школи в рамках програми наукових досліджень Юридичної школи. Юридична бібліотека приймає не тільки викладачів, співробітників і студентів Мічиганського університету, які займаються юридичними дослідженнями, а й адвокатів, дослідників і громадськість.

Колекція юридичної бібліотеки Мічиганського університету охоплює англо-американське, закордонне, порівняльне і міжнародне право і включає законодавство, судові документи і відповідні адміністративні матеріали з усіх юрисдикцій США, Великобританії і країн Співдружності, Європи та більшості країн Африки, Азії та Південної Америки.

Бібліотека є сховищем документів Європейського Союзу і була першим таким сховищем в американському університеті в 1957 році. Вона також є вибірковою сховищем публікацій урядових органів США і активно збирає документи міжнародних міжурядових організацій [127].

Бібліотека Мічиганського університету прагне надати повну колекцію первинних матеріалів по всьому світу, а також колекцію вторинних і дослідницьких ресурсів в друкованому, мікроформному і комп'ютерному форматах на рівні досліджень.

Помітна частина колекцій стосується корінних народів, в тому числі корінних американців, є джерела щодо французької традиції; дорадянської Росії; ранні американські закони, сесії і судові звіти; Римське право; іноземне право і міжнародне право. Бібліотека має в своєму розпорядженні повний набір мікрофішів 19-го і 20-го століть з

каталогом, що містить всі документи Організації Об'єднаних Націй по мікрофішам, а також мікрофільми та паперові документи Ліги Націй.

Для студентів-юристів Мічигану доступні такі послуги як сканування книжок і журналів, відправлення на електронну поштову скриньку; сотні відкритих місць в бібліотеці, призначених виключно для студентів-юристів; кімнати для групових занять; зарядні пристрої для телефонів, підставки для ноутбуків та інші гаджети, доступні для оформлення замовлення і найголовніше – команда юристів-бібліотекарів, яка допоможе зорієнтуватися в правових досліджень.

Юридична бібліотека надає доступ до багатьох баз даних, серед них HeinOnline та ProQuest Congressional, а також Cheetah – юридична пошукова платформа, що дозволяє подивитись як бізнес і право перетинаються, ознайомитись з матеріалами по антимонопольному, корпоративному праву та з цінними паперами, банківською справою, інтелектуальною власністю та податковим законодавством.

Користувачам юридичної бібліотеки Мічиганського університету доступна повнотекстова база даних федеральних, штатних і деяких міжнародних первинних податкових матеріалів, а також ряд важливих джерел вторинних податкових досліджень RIA Checkpoint та Оксфордська довідкова бібліотека: Право (Oxford Reference Library: Law). Це повністю індексована база даних з можливістю перехресного пошуку містить словники, довідник по мові і тематичні довідники, опубліковані видавництвом Oxford University Press з предмету права.

Юридична школа університету Міннесоти (U. of Minnesota Law School Library – UMN Law Library) також має свою бібліотеку, що активно підтримує дослідні та навчальні потреби викладачів, студентів та університетської спільноти загалом, а також колегиї адвокатів, громадян Міннесоти і вчених з усього світу (Додаток Б, рис. 8).

Юридична бібліотека зберігає одну з видатних колекцій правових досліджень в США, надаючи доступ до матеріалів в друкованому та цифровому форматі. Колекції підтримують дослідження практично за всіма традиційними та юридичними темами. Бібліотечні ресурси доступні для юридичних досліджень в більшості юрисдикцій, з особливим акцентом на законодавство Міннесоти, США, Канади, Великобританії, Британської Співдружності і колишніх країн Співдружності, а також Західної Європи, включаючи особливо сильну колекцію шведських матеріалів. Бібліотека також містить потужні державні і приватні міжнародні юридичні колекції.

В юридичній бібліотеці Міннесотського університету функціонує Дослідницький центр Riesenfeld Rare Books, який відкрився, коли в 2001 році був доданий новий факультет юридичної школи, і в 2001 році він був перейменований в зал Уолтера Ф. Мондейла. Тут зберігається одна з найсильніших колекцій рідкісних юридичних книг в Сполучених Штатах Америки, зібраних в першій половині двадцятого століття, і архів юридичної школи. Серцем Riesenfeld Centre є колекція Pulling Rare Books Collection, яка має низку сильних сторін в історичному англійському праві, колоніальному американському і ранньому американському праві, а також у законах американських індіанців та інших. Крім того, Центр зберігає видатну колекцію листів і друкованих робіт великого американського адвоката у кримінальних справах Кларенса Дарроу.

Дослідницький центр рідкісних книг імені Стефана А. Різенфельда при Університеті Міннесоти є однією з визначних колекцій рідкісних юридичних книг в Сполучених Штатах Америки. Книги складають колекцію рідкісних книг Артура С. Пуллінга, більше 25 000 томів рідкісних і спеціальних текстів, надрукованих з XV по XX століття. Колекція представляє собою ресурс для вивчення американського і англійського права та історії, континентального та іншого права.

Центр також є утримувачем архівів юридичної школи, які документують історію юридичної школи та роботу її факультетів. Матеріали в архівах включають в себе роботи, опубліковані колишніми та нинішніми викладачами, документи юридичного факультету та інші колекції рукописів.

Щодо бібліотечних послуг, ресурсів та інформації, то варто сказати про дослідницькі ресурси – довідкову службу, дослідні консультації, бази даних, керівництва з досліджень і багато іншого. Ресурси для курсів і навчальних посібників – безкоштовні електронні версії заданих текстів, іспити, публікації навчальних посібників і багато іншого [129, 133].

Юридична бібліотека університету Міннесоти є афілійованим членом Консорціуму бібліотеки права Нової Англії NELLCO, який веде переговори про вигідні ціни та ліцензійні умови для учасників консорціуму. Нованглія (англ. New England) – північно-східний регіон у США, що включає шість штатів: Коннектикут, Мен, Массачусетс, Нью-Гемпшир, Род-Айленд та Вермонт. Бібліотека співпрацює з університетськими бібліотеками та, коли це доречно, бібліотеки купують ресурси спільно. Існує широкий доступ до численних електронних ресурсів, включаючи загальні індекси, повнотекстові бази даних та електронні журнали. Бібліотека забезпечує загальнодоступний доступ до ресурсів у межах навчального закладу і неформально співпрацює з місцевими юридичними бібліотеками з обміну ресурсами.

Колекції юридичної бібліотеки містять джерела практично з усіх юридичних питань, починаючи з різних джерел від історії права до нових міждисциплінарних предметів. Дослідники мають доступ до поточних, історичних федеральних документів, державних доповідей, зведень, статутів, кодексів та правил. Бібліотека є селективним депозитарієм для федеральних документів США і повним депозитарієм для документів Міннесоти; це одна з небагатьох бібліотек країни, які є депозитаріями

записів Верховного Суду США. Бібліотека підтримує широкий спектр юридичних періодичних видань та продовжує розширювати свою велику колекцію наукових правових трактатів.

Найбільшою академічною юридичною бібліотекою в світі є бібліотека Гарвардської юридичної школи (Harvard Law School Library). Бібліотека надає підтримку для емпіричних досліджень, має значну кількість міждисциплінарних і міжнародних матеріалів, підтримує програми навчання Гарвардської юридичної школи (Додаток Б, рис. 9).

Важливим напрямом роботи бібліотеки є розробка і оцифрування колекцій з метою створення власної цифрової лабораторії.

Бібліотека Гарвардської юридичної школи здобуває, каталогізує, зберігає і надає колекцію світового рівня як сучасних, так і історичних правових матеріалів. Бібліотека прагне співпрацювати з іншими бібліотеками в Гарварді, а також з бібліотеками в інших юридичних школах і установах для досягнення загальних цілей постійного доступу і довгострокового зберігання юридичних матеріалів. Підтримуються найвищі стандарти технічного обслуговування, що забезпечує лідерство у всіх аспектах технічних послуг, включаючи теорію метаданих та застосування; придбання і управління електронними ресурсами; обробку рукописних, історичних і спеціальних збірників та їх збереження. Крім того, бібліотека надає спектр викладацьких послуг, спрямованих на підтримку навчальної програми, в тому числі допомога в реалізації спеціальних проектів та консультації з експертами в області освітніх технологій і навчального дизайну; публікаційна підтримка, включаючи реалізацію політики відкритого доступу Гарвардської школи права.

В бібліотеці є історичні та спеціальні колекції (Historical & Special Collections, HSC), відкриті для всіх дослідників, які містять одну з найповніших в світі збірок дослідницьких матеріалів для вивчення історії права. Бібліотека купує, каталогізує, зберігає і надає дослідникам

матеріали, які документують історію права в цілому і англо-американського права зокрема. Історичні і спеціальні колекції зберігають близько 3000 лінійних футів рукописів, понад 100 тисяч рідкісних книг і більше 70 тисяч візуальних зображень.

Колекції розбиті на чотири основних області: рідкісні книги (колекція рідкісних книг і ранніх рукописів містить більше 100 000 друкованих книг, брошур та інших матеріалів від XV до XX століття) і ранні рукописи, сучасні рукописи (Колекція «Сучасні рукописи» містить понад 250 окремих колекцій, в які входять роботи членів колегії адвокатів і викладачів юридичної професії. Крім того, в ньому зберігаються документи, які стосуються конкретних судових справ США, а також англійські і американські рукописи, написані після 1701 року), колекція під назвою Червоний набір містить факультетські публікації, створені за роки навчання в HLS; студентські роботи, включаючи реферати, дипломні роботи і дисертації; публікації, створені офісами, відділами та програмами юридичної школи; публікації оглядів права та інших студентських організацій), художні та візуальні матеріали (колекція «Мистецтво і візуальні матеріали», одна з найбільших в світі колекцій візуальних матеріалів, що стосуються права, документує історію правових систем в цілому і загального права, зокрема, за допомогою гравюр, фотографій, картин, скульптур і тривимірних артефактів) [128].

Йельська школа права (Yale Lawschool [263]) має юридичну бібліотеку імені Ліліан Голдман (Lillian Goldman Law Library [240]), яка є однією з найбільших юридичних бібліотек в світі та містить близько 800 тис. найменувань, в тому числі близько 200 тис. з міжнародного права та права іноземних держав (Додаток Б, рис. 10).

Юридична бібліотека відкрита для всіх членів Йельської спільноти, включаючи випускників. Всіх відвідувачів бібліотеки, попросять пред'явити дійсне посвідчення особи Йельського університету, пропуск в

юридичну бібліотеку або зелену картку привілеїв бібліотеки Йельського університету. Вільний доступ також надається викладачам і студентам з установ-членів Групи дослідних бібліотек RLG і NELLCO при поданні дійсного посвідчення особи з навчального закладу.

Запросити доступ для використання колекції урядових документів може будь-який бажаючий.

Головною місією юридичної бібліотеки імені Ліліан Голдман [257] є підтримка багатьох освітніх та наукових програм Йельської юридичної школи і Йельського університету. Щодо Стратегічних цілей бібліотеки, мова йде про впровадження, підтримку системи і процесів, які забезпечать найвищий рівень обслуговування викладачів, студентів і співробітників Йельського юридичного факультету; про інноваційні підходи до підтримки досліджень та освіти; створення та підтримку цифрових і друкованих колекцій світового класу, які обслуговують Йельську юридичну школу, а також юридичні і наукові кола; збереження колекції в зручних і доступних форматах; забезпечення інтелектуального доступу до ресурсів юридичної бібліотеки за допомогою надійного опису і організації, яка полегшує пошук, доступ та використання інформації.

Цікавим видається такий напрям роботи юридичної бібліотеки як Creative Librarianship. Мова іде про розробку стратегій та застосування цифрових інструментів для поліпшення правових досліджень. В тому ж контексті можна говорити і про Public Good: робота щодо пропаганди в області інформаційної політики та доступу до правосуддя; підвищення точності надання інформації та відкритого доступу до неї; розвиток відносин з різними професійними групами юридичної школи та бібліотечної професії.

Фонди бібліотеки школи права Йельського університету [227] містять приблизно 1 000 000 найменувань друкованих матеріалів, багато з яких рідкісні або унікальні. Бібліотека Л. Голдман перевищує за розміром

декілька інших юридичних бібліотек світу. Об'єм колекцій дійсно винятковий, це тексти, трактати і монографії з юриспруденції і громадської науки, що відображають традиції Йельського університету. Збірник з 200 000 томів іноземного та міжнародного права, основні матеріали США включають більшу частину рішень федерального суду, опубліковані закони і адміністративні правила, положення та рішення.

Матеріали з іноземного права складаються з первинних і вторинних джерел з більшості європейських юрисдикції та ряду інших країн, зібрані як англійською так і відповідно оригінальними мовами. Бібліотека надає інтегрований доступ до правової інформації в усіх форматах. Наприклад, повнотекстові джерела оцифрованої юридичної інформації, такі як Lexis, Westlaw і Bloomberg Law доповнюються зростаючою кількістю інтернет-ресурсів, в тому числі на основі зображень документів, що завантажуються з бібліотеки. Доступ до всіх цих джерел доступний на веб-сторінках Юридичної бібліотеки (<http://library.law.yale.edu>) і через онлайн-каталог бібліотеки (<http://morris.law.yale.edu>).

Як і всі подібні структури бібліотека Л. Голдман надає доступ до провідних баз правової інформації. Крім друкованих та мікроформних джерел, Юридична бібліотека підписується на все більшу кількість електронних джерел. Крім Lexis, Westlaw і BloombergLaw, до них відносяться правові періодичні покажчики, законодавчі ресурси історії, США і бази даних іноземних законів, електронні журнали і багато інших джерел. Список юридичних баз даних доступний в бібліотеці на веб-сайті (library.law.yale.edu/z--database-list). Більшість баз даних доступні без пароля в Йельському кампусі.

Юридична бібліотека передплачує кілька онлайн-ових юридичних періодичних видань. Наприклад, Legal Source надає цитати англійською мовою юридичних журналів з США, Канади, Британських островів, Австралії і Нової Зеландії з 1918 року по теперішній час. Legal Trac –

охоплює більшість таких самих журналів з 1980 року. Legal Periodicals охоплює основні юридичні журнали, опубліковані в інших країнах і мовами з 1985 року та багато додаткових періодичних показників для інших дисциплін доступні через бази даних університетської бібліотеки та веб-сторінку пошуку статей.

Онлайн-каталоги бібліотеки юридичної бібліотеки (MORRIS) і всіх інших бібліотек Йельського університету (Orbis) доступні по всій бібліотеці і, зокрема, віддалено через Інтернет. MORRIS доступний на кількох мобільних пристроях за адресою <http://mobilemorrison.law.yale.edu>., містить бібліографічний список всіх матеріалів в колекції Юридичної бібліотеки.

Бодлеанська Юридична бібліотека (BLL) є академічною бібліотекою Оксфордського університету (The Bodleian Law Libraries at the University of Oxford [238]) – (<https://www.bodleian.ox.ac.uk/law>) (Додаток Б, рис. 11).

Бібліотека Бодлея в Оксфордському університеті – найбільша університетська бібліотечна система в Сполученому Королівстві. Вона включає в себе основну університетську бібліотеку, яка є бібліотекою обов'язкових примірників протягом 400 років; а також 30 бібліотек по всьому Оксфорду, включаючи основні дослідницькі бібліотеки і бібліотеки факультетів, департаментів та інститутів. Разом бібліотеки зберігають понад 13 мільйонів друкованих видань, більше 80 000 електронних журналів і видатних спеціальних колекцій, включаючи рідкісні книги і рукописи, класичні папіруси, карти, музику тощо.

Бодлеанська Юридична бібліотека (BLL) є однією з найбільших юридичних бібліотек відкритого доступу в Європі, яка містить понад 450 000 томів. Бібліотека користується статусом бібліотеки обов'язкового примірника (депонування), завдяки якому BLL має право вимагати копію будь-якого друкованого юридичного матеріалу, опублікованого в Великобританії та Ірландії.

BLL обслуговує широке коло користувачів, проте основним об'єктом обслуговування є юридичний факультет Оксфордського університету, який включає більш ніж 1100 студентів і аспірантів та 80 академічних співробітників та є найбільшим юридичним факультетом в Сполученому Королівстві. Водночас, завдяки своєму статусу обов'язкового примірника (депонування), BLL також широко використовується юридичними фірмами, юристами і окремими дослідниками як вдома, так і за кордоном.

Бібліотечна колекція містить основні первинні правові матеріали Великобританії, країн Співдружності, США, ЄС, окремих європейських країн та міжнародного права, що збираються на постійній основі разом з ключовими правовими текстами для всіх юрисдикцій. Бодлеанська юридична бібліотека містить повні комплекти випусків основних юридичних видань Великобританії на відкритих полицях.

Вона отримує більше 2000 періодичних видань на рік, в тому числі звіти про законодавство, журнали з усіх юрисдикцій, які перебувають в колекції. Бібліотека містить кілька спеціальних колекцій, включаючи рідкісні книги, колекцію Вінера (Viner collection), колекцію ісламського права Бандар (Bandar Collection of Islamic Law) і колекцію матеріалів трудового права Кан-Фрейнда (Kahn-Freund collection of a bour law material).

Користувачі та читачі бібліотеки мають доступ до всіх провідних правових баз даних Великобританії, а також до великої кількості іноземних правових баз даних, які підтримують дослідження, що проводяться співробітниками, викладачами або студентами факультету.

Юридична бібліотека Сквайр (Squire Law Library) [254] юридичної школи Кембріджського університету класифікується як дочірня бібліотека бібліотеки Кембріджського університету і є однією з найбільших академічних юридичних колекцій в Великобританії, більш ніж 180 000 найменувань. Колекція містить потужну базу британського

законодавства, законодавство інших основних країн загального права (США, Австралії, Канади та Нової Зеландії), а також законодавство Європейського Союзу, Франції та Німеччини та багатьох інших країн (Додаток Б, рис. 12).

Юридична бібліотека Кембріджського університету підтримує викладацьку та дослідницьку діяльність викладачів, студентів та дослідників, пов'язаних з Кембриджським юридичним факультетом та відкрита для всіх власників посвідчення особи Кембриджського університету, квитка читачів Бібліотеки Кембриджського університету, випускників Кембриджа, членів Університету та інших осіб на розсуд бібліотекаря Squire Law.

Переважна більшість матеріалів бібліотеки є у відкритому доступі. Ті книги, які зберігаються в сховищі, можна запросити, звернувшись до довідкової служби бібліотеки. Колекції, які зберігаються в закритому доступі, включають в себе антикварні матеріали з юридичної історії, що зберігаються в залі юридичної історії Мейтленда, юридичні біографії і численні старі видання відомих юридичних текстів та ін.

Юридична бібліотека ім. Роберта Крауна Стенфордської юридичної школи (Robert Crown Law Library at Stanford Law School) [252] підтримує навчальні програми та клініки юридичної школи. Юридична бібліотека має друковану колекцію з більш ніж 500 000 книг і мільйони сторінок онлайн-документів (Додаток Б, рис. 13).

Стенфордське співтовариство має доступ до широкого спектру баз даних. Ці бази даних включають такі матеріали, як історичні газетні архіви (New York Times, Wall Street Journal, Los Angeles Times), поточні корпоративні новини (Business Source Complete) і багато іншого.

Список електронних журналів, доступний через SearchWorks, дозволяє переглядати за назвою журналу або шукати за ключовими словами, щоб визначити, де і як отримати доступ до електронних версій.

Бібліотечний каталог Стенфорда – це вільний доступ до фондів бібліотек Стенфордського університету. Каталог дозволяє здійснювати пошук за ключовими словами і переглядати електронні та друковані ресурси, що належать юридичній бібліотеці, а також численним іншим бібліотекам в кампусі.

Юридична бібліотека імені Роберта Крауна і бібліотеки Стенфордського університету надають доступ до багатьох баз даних для проведення досліджень в області права і суміжних областях.

Юридична бібліотека в Університеті Мердока (Law Library at Murdoch University) [236] містить колекції книг, дослідницькі та навчальні ресурси і колекції світового рівня, в тому числі: електронні ресурси – 329 000 електронних книг; 85 000 електронних журналів (Додаток Б, рис. 14).

Робота системи підтримки бібліотечних послуг з Університетської бібліотеки забезпечується масштабною електронною інфраструктурою, яка включає в себе: систему управління бібліотекою від Sierra (Innovation Interfaces Inc.); «Пошук в бібліотеці» від Summon; веб-сайт університетської бібліотеки, розміщений на Sitefinity; тематичні керівництва від LibGuides; портал підтримки по ServiceNow – Дослідницький репозиторій і цифрові спеціальні колекції Eprints.

На сайті даної юридичної бібліотеки є швидкі посилання на Правові австралійські ресурси: AustLII; CCH IntelliConnect; Статті газети Factiva; Інформаційні журнали та статті; Jade; LawCite; LEGENDcom; Lexis Advance; Westlaw AU. Та міжнародні ресурси: HeinOnline; ICLR; JustisOne (Великобританія; Сінгапур); Kluwer Law Online; Оксфордська бібліотека юридичних досліджень; статті ProQuest; Thomson Reuters Westlaw; Westlaw UK; WorldLII. Також законодавчі: Legify.com.au посилання на: Федеральний реєстр законодавства; Законодавство Західної

Австралії (Вашингтон); LawLex; Законодавство LawNow (Lexis Advance Pacific) тощо.

Всі юридичні бази даних: Австралійське керівництво по юридичній цитуванню (AGLC); самостійні заняття; Дослідницькі керівництва юридичного відділу – Юридичні ресурси за темами і Google Scholar.

Підсумовуючи розгляд юридичних університетських бібліотек можна визначити такі тези:

- користувачами таких бібліотек здебільшого є не лише студенти та викладачі університетів, а й вся професійна спільнота та представники широкої громадськості територій, де розташовані навчальні заклади;

- колекції бібліотек провідних юридичних шкіл світу мають, як правило, столітню історію і сягають світового рівня як за унікальністю, так і повнотою сучасних та історичних юридичних матеріалів;

- головне завдання університетських юридичних бібліотек – інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм, для чого здійснюється акумуляція ресурсів, їх організація (каталогізація), зберігання, забезпечення до них доступу; надаються послуги професорсько-викладацького складу, спрямовані на забезпечення підтримки навчальних планів;

- спектр послуг бібліотек здебільшого ширший ніж просто супровід навчального процесу – практично всі розглянуті юридичні бібліотеки реалізують підтримку науково-дослідних програм юридичних факультетів: допомогу в проведенні досліджень і викладанні, зокрема, через детальні інструктажі для різних користувачів з пошуку ресурсів за необхідною темою, підготовку «гідів бібліотечних досліджень», бібліотечні науково-практичні семінари з формування дослідницьких навичок;

- юридичні бібліотеки здійснюють підтримку публікаційної діяльності, пропонуючи програмне забезпечення для управління

цитуванням, що допомагає організувати результати дослідження і полегшити написання статей. До підтримки публікацій відноситься і реалізація політики відкритого доступу;

– підтримка юридичних досліджень забезпечується через акумуляцію міждисциплінарних і міжнародних матеріалів, електронних журналів. Паралельно юридичні бібліотеки виступають депозитаріями правової інформації, продукуюваної урядами та судовими системами. Регіональна специфіка розташування університетів зумовлює акцент на акумуляції джерел інформації, що відноситься до місцевих державних правових ресурсів. Водночас юридичні бібліотеки реалізують сервіс-забезпечення доступу до світової правової інформації – вибірково з різним рівнем повноти, залежно від регіону;

– юридичні бібліотеки активно співпрацюють з іншими інформаційними центрами задля досягнення загальних цілей безперервного доступу і довгострокового зберігання юридичних матеріалів; на сайтах представляють посилання на інші бібліотеки, каталоги, бази даних та ін.;

– додатково значна кількість розглянутих бібліотеки надають юридичні консультації та інформаційну підтримку, зокрема: пошук адвоката і організацій, що надають спеціалізовану юридичну допомогу; підбір бібліотечних ресурсів відправних точок для основних правових досліджень.

Отже, юридичні бібліотеки університетів виступають поліфункціональними інформаційними центрами, що обслуговують не лише університетську спільноту, а й громадськість. Вивчення їх роботи та запровадження досвіду для правового інформування юридичними бібліотеками видається перспективним напрямком досліджень.

3.3. Корпоративні об'єднання юридичних бібліотек

Глобалізація економіки, політична інтеграція ставлять питання не просто про акумуляцію, обробку, збереження національної правової інформації, а й про створення баз міжнародної юридичної інформації, правову компаративістику, інформаційний супровід транснаціонального права. Відповідно, інформаційно-аналітичні центри правового спрямування активізують корпоративну взаємодію в інформаційній галузі.

Під впливом таких зовнішніх факторів, як інформаційний вибух, скорочення асигнувань на діяльність бібліотек, впровадження нових інформаційних технологій, розвиток конкуренції, з'явилися нові форми організаційних структур управління, зокрема, інтеграція на базі укладених контрактів; віртуальні об'єднання ресурсів (інформаційних, фінансових, інтелектуальних, матеріальних) на базі новітніх комунікаційних систем в тимчасові організаційні структури з метою прийняття узгоджених рішень технологічного характеру. Йдеться про організацію взаємного використання різних бібліотечно-бібліографічних (інформаційних) ресурсів членів на основі кооперації та поділу праці з метою оптимізації технологічних процесів і функцій, а також надання послуг віддаленим користувачам.

Сьогодні можна говорити про те, що бібліотеки, з метою забезпечення науковців передплаченими рецензованими актуальними науковими журналами, мають два шляхи: по-перше, кооперація для закупки і формування спільних баз даних, по-друге – зосередження зусиль на концентрації публікацій у вільному доступі. Активізація діяльності у обох напрямках значним чином пов'язана із активним поширенням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів.

Для спільного створення, використання, збереження й

розповсюдження електронних інформаційних ресурсів, що уможливають поповнення фондів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами, а також дають можливість оптимізувати питання хостингу й архівування, юридичні бібліотеки утворюють консорціуми. Кооперація бібліотек для спільного придбання та використання електронних ресурсів дозволяє зменшити витрати, оскільки консорціуми – добровільні неприбуткові об'єднання бібліотек для спільного створення, використання, збереження та розповсюдження електронних інформаційних ресурсів, мають можливість поповнення фондів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами, а також оптимізувати питання хостингу та архівування. Не менш важливою є роль, яку відіграють консорціуми у створенні єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій та пропозицій нових послуг для користувачів.

З'явившись в 60-х роках минулого століття, передусім у США та Західній Європі, консорціуми були покликані забезпечити спільне використання інтегрованих бібліотечних систем, кооперативний розвиток колекцій, придбання та використання електронних ресурсів (електронних журналів, баз даних тощо) та підвищення кваліфікації персоналу. Особливого розповсюдження консорціуми набули з кінця 1980-х років з огляду на впровадження новітніх інформаційних технологій і необхідність кооперації в цілому, мінімізації зусиль кожної окремо взятої бібліотеки.

Більшість корпоративних проектів розвиваються у напрямі корпоративної каталогізації. Корпоративним бібліотечним об'єднанням притаманна поетапність розвитку, ініціативність, постійне вдосконалення роботи в процесі взаємодії, пошук нових методів та форм взаємодії [124, 125].

Для прикладу розглянемо консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії, що має давню історію. У 1983 році 15 юридичних бібліотек Нової Англії створили спільну мережу для розширення дослідницьких і освітніх можливостей за допомогою програм спільного розвитку колекцій та спільного використання ресурсів. Консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії надає механізм для спільного використання ресурсів і взаємної вигоди між юридичними бібліотеками (Додаток Б, рис. 15). У перші дні це складалося в основному з взаємного міжбібліотечного абонементу та угод про доступ між установами учасниками.

За минулі роки NELLSO розширила як своє членство, так і сферу дії під керівництвом Ради директорів. Перші етапи розширення членства все ще зберігали регіональний характер консорціуму юридичних бібліотек в Нью-Йорку і Пенсільванії, а також неакадемічних юридичних бібліотек в Новій Англії. Це збільшило кількість членів до 25.

Наступна фаза зростання сталася на початку 2000-х років, після дуже цілеспрямованого планування, яке додало нових категорій членів, а також географічне розширення. NELLSO стала національним консорціумом, відкривши членство для бібліотек академічного права на всій території США. Черговим кроком стала розробка правлінням пілотної програми для міжнародних філій, щоб вивчити можливості для транскордонного співробітництва. В кінці реалізованої дворічної програми правління проголосувало за постійне встановлення цієї категорії.

Сьогодні консорціум юридичних бібліотек NELLSO став інтернаціональним та включає більше 120 юридичних бібліотек, в тому числі повноправних і афілійованих членів з 33 штатів США, а також міжнародних афілійованих членів Австралії, Канади та Великої Британії.

За свою більш ніж 30-річну історію NELLSO довела свою цінність для учасників в чотирьох життєво важливих сферах: співпраця, спілкування, інновації та освіта. Бібліотеки-члени NELLSO співпрацюють, щоб максимально використовувати свої ресурси; ефективно спілкуватися з використанням найсучасніших технологій; запроваджувати нововведення, створюючи передові проекти і програми; і навчати своїх членів, допомагаючи їм відкривати і поширювати нові ідеї.

NELLSO керується 6 стратегічними напрямками, сформульованими в процесі ретельного вивчення і оцінки правової інформації та юридичних бібліотек. Ці напрямки: знайти спільну мову; інкубувати інновації; розгорнути сервіс; забезпечити навчання; надавати брокерську експертизу; розширити співпрацю.

Консорціум NELLSO визначає себе як організацію, керовану її членами, що існує для задоволення їх потреб в розподілі ресурсів відповідно до місії організації. У прагненні бути вдумливим, обережним і далекоглядним у прийнятті рішень в NELLSO сформулювали основні цінності організації.

1) Лідерство – NELLSO прагне бути лідером в області спільного використання ресурсів і співпраці між юридичними бібліотеками і між ними.

2) Співробітництво – NELLSO визнає переваги, які отримують її установи, співробітники і користувачі – викладачі, студенти, адвокати, судді та громадськість, а також працівники бібліотек і видавці правової інформації, коли діляться ресурсами, досвідом, часом і енергією.

3) Адаптивність – NELLSO має намір бути гнучкою організацією, здатною адаптуватися до потреб членів і мінливих технологій.

4) Різноманітність – членами NELLSO є бібліотеки різних типів з різними завданнями, різнорідними ресурсами та різними регіональними

потребами. Рішення, прийняті від імені організації, повинні визнавати, поважати і підтримувати ці відмінності в максимально можливій мірі.

5) Освіта – NELLCO високо цінує надійний обмін інформацією та ідеями, як між її учасниками, так і за їх межами, а також за межами консорціуму.

Організація MALLCO була заснована як бібліотечний консорціум юридичної школи Середньої Америки (MALSLLC) і з самого початку мала дуже тісні зв'язки з MAALL (Mid-America Association of Law Libraries). Імпульсом для створення Консорціуму стали проблеми, з якими стикалися бібліотеки юридичних шкіл, особливо збільшення витрат і зменшення площі. Ідея спільного використання ресурсів і співпраці в області міжбібліотечного абонементу, привів до створення офіційної організації в 1980 році.

MALLCO – це консорціум академічних юридичних бібліотек, що в даний час налічує 27 бібліотек-членів з 13 штатів: Арканзас, Іллінойс, Індіана, Айова, Канзас, Міссурі, Небраска, Огайо, Оклахома, Північна Дакота, Південна Дакота, Теннессі та Вісконсін (Додаток Б, рис. 16).

Місія Консорціуму юридичної бібліотеки MALLCO полягає в тому, щоб заохочувати спільні зусилля бібліотек юридичних вузів-членів з метою розширення дослідницьких і освітніх можливостей всіх бібліотек-членів та установ, які вони обслуговують, і для розширення кола юридичної спільноти.

Метою MALLCO є допомога бібліотекам-членам в наданні актуальної, своєчасної і економічно ефективної інформації; сприяння співробітництву, професійному розвитку і постійному обміну ідеями між членами; використання інноваційних технологій, які посилюють ефективні партнерські відносини і значно покращують послуги юридичних бібліотек.

Члени Консорціуму юридичних бібліотек Середньої Америки надають послугу міжбібліотечного абонементу безкоштовно іншим членам MALLCO з хорошою репутацією. Усі транзакції підпадають під дію положень Кодексу міжбібліотечного абонементу ALA і закон про авторське право [123].

Цікавим для вивчення є досвід роботи Консорціуму Юридичної бібліотеки Мікроформ (Law Library Microform Digital Consortium (LLMC Digital) [241], що знаходиться у місті Іган в окрузі Дакота, штат Міннесота, США. LLMC Digital більше 40 років працює на задоволення потреб бібліотек в області дослідження і збереження правового і державного контенту. Консорціум було засновано в 1976 році юридичними бібліотеками Гавайського університету і Уейнського державного університету в Детройті як некомерційний кооператив, заснований на базі юридичної бібліотеки, що працює в сфері мікрофіша (Додаток Б, рис. 17).

На сьогодні LLMC Digital повністю незалежна і самостійна організація, що існує головним чином за рахунок членських внесків, хоча вона також приймає пожертвування, реалізує гранти та використовує інші можливості спонсорства.

У 2003 році консорціум приступив до програми перетворення своїх ресурсів в цифровий формат. До 2005 року весь збір даних, що проводиться LLMC Digital, здійснювався за допомогою цифрового сканування. Більшість книг, мікрофільмів та/або фішок, які було відскановано в цифровому вигляді, було пожертвовані співпрацюючими бібліотеками.

LLMC Digital співпрацює з бібліотеками-членами, які мають колекції, що занадто рідкісні або тендітні для відправки. В таких випадках укладаються угоди, які включають розміщення сканерів LLMC Digital в помешканнях таких бібліотек. Серед бібліотек, які підтримували

проекти зі збору даних LLMC Digital – юридична бібліотека Йельського університету, юридична бібліотека Каліфорнійського університету в Берклі, Державний архів Гаваїв, Бібліотека Конгресу США, Юридична бібліотека Уейнського державного університету, Університет Джорджа Вашингтона, Гавайський університет і юридична бібліотека Лос-Анджелеса.

Статутні члени LLMC Digital в 1977 році склали 35 організацій, а на даний час консорціум обслуговує понад 500 бібліотек по всьому світу. LLMC Digital була прийнята 88,5% американських юридичних шкіл, що входять в AALL, 75% канадських юридичних шкіл і практично кожної бібліотекою, яка обслуговує підрозділи Федеральної судової системи США. В майбутньому LLMC Digital планує підтримувати технічні удосконалення, які приносять користь його членам, сприяє розширенню партнерства, підвищують якість використання контенту, розширюють тематичні ініціативи та доступ для більшої кількості зацікавлених сторін.

LLMC Digital пропонує широкий спектр архівних матеріалів з історії права, а також колекції законодавчих актів, урядових та судових документів, періодичних видань США, Канади, Німеччини, Об'єднаного Королівства Великої Британії та інших країн. Також документи з міжнародного права та ін.

З огляду на вищезазначене, можна говорити про те, що бібліотеки, видавці, інформаційні посередники все частіше об'єднуються в консорціуми задля спільного вирішення питань, пов'язаних зі створенням, використанням, збереженням та розповсюдженням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів. Створення бібліотечних консорціумів дозволяє вирішити завдання забезпечення якості послуг бібліотекарів завдяки впровадженню сучасних інформаційних технологій; модернізації бібліотечної роботи завдяки прийняттю інноваційних рішень з організаційних та технологічних

питань; надання ефективного доступу до інформаційних ресурсів інших бібліотек. Кооперативні засади дозволять заощадити фінансові ресурси, зекономити час на науково-технічну обробку документів, уникнути дублювання, покращити оперативність та якість обслуговування користувачів тощо.

Сьогодні можна говорити про успішну реалізацію ряду корпоративних об'єднань юридичних бібліотек. Аналіз особливостей їх створення, регіонального охоплення, виявлення специфіки членства, задекларованої мети та здійснюваної діяльності дає змогу визначити стратегію діяльності таких об'єднань і загальні передумови успішної корпоративної взаємодії в галузі інформаційного супроводу правової діяльності, з'ясувати її найбільш перспективні напрями.

В функціонуванні сучасних бібліотек ідея підвищення ефективності системи науково-інформаційного забезпечення вчених, фахівців та інших категорій користувачів за рахунок переваг інтеграції інформаційних служб і бібліотек не тільки глибоко усвідомлена, але вже реалізована в багатьох країнах світу. Безперечними лідерами за кількістю (понад 60 %) різних асоціацій та бібліотечно-інформаційних мереж, обсягами електронних ресурсів, а також різноманітності послуг, що надаються, є США та країни Європи. Юридичні бібліотеки тут не просто активні в контексті інтеграційних тенденцій, а і належать до лідерів.

Об'єднання зусиль і підтримка юридичних бібліотек відбувається також у формі асоціацій, тобто об'єднання створеного з метою постійної координації діяльності бібліотек та інших структур або осіб, що об'єдналися в інтересах збереження і розвитку бібліотечної справи в цій царині.

Перша у світі Американська асоціація юридичних бібліотек була утворена 1906 р. Сьогодні асоціації юридичних бібліотек представлені рядом організацій. Серед них Французька асоціація розвитку правової

інформатики L'ADIJ (Додаток Б, рис. 18).

Канадська асоціація юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries), (Додаток Б, рис. 19). Історія канадської асоціації юридичних бібліотек CALL починається з 1950-х років, коли декілька канадських юридичних бібліотекарів неофіційно почали зустрічатися на щорічних засіданнях Американської асоціації юридичних бібліотек (AALL) для обговорення питань, що становлять взаємний інтерес. 5 липня 1963 року CALL став офіційною асоціацією зі своєю власною Конституцією та статутом, в даний час асоціація зареєстрована як федеральна неприбуткова корпорація. Основними завданнями CALL визначено сприяти розвитку юридичного бібліотекознавства, збільшувати кількість канадських юридичних бібліотек та розвивати дух співробітництва серед них; ініціювати та організовувати форуми для зустрічей осіб, зайнятих чи зацікавлених у роботі юридичних бібліотек та заохочувати професійний саморозвиток; співпрацювати з іншими організаціями, які прагнуть просувати об'єкти Асоціації або інтереси її членів.

Наразі CALL налічує близько 400 членів, які представляють широкий спектр інтересів юридичних бібліотек по всій Канаді. Вона є майданчиком для обміну інформацією та ідеями між її членами, сприяє співпраці між юридичними бібліотеками Канади та відіграє активну роль у сприянні доступу до правової інформації для всіх канадців.

Асоціація спеціальних бібліотек (SLA) (Додаток Б, рис. 20) є глобальною організацією для інноваційних інформаційних професіоналів і їхніх стратегічних партнерів.

Як вже зазначалось вище, AALL була утворена на самому початку ХХ століття, коли у 1906 році куратор юридичного відділу Державної юридичної бібліотеки штату Айова запропонував бібліотекарям з різних штатів розглянути доцільність створення окремої організації для

«юридичних бібліотекарів». Ідею підтримали і розпочався процес становлення найвідомішої асоціації юридичних бібліотек (Додаток Б, рис. 21).

Сьогодні членами AALL є співробітники юридичних бібліотек, аналітики, менеджери правової інформації, фахівці з маркетингу та розвитку бізнесу, студенти, адвокати, судді та ін. Основними своїми цінностями асоціація визначає навчання протягом усього життя та інтелектуальний розвиток; різноманітність; постійний доступ громадськості до правової інформації; вдосконалення доступу до правосуддя; співпраця та посилення ролі юридичних бібліотекарів в демократичному суспільстві.

Міжнародна асоціація юридичних бібліотек – це всесвітня кооперативна некомерційна організація бібліотекарів, бібліотек та інших осіб і установ, що займаються придбанням, поширенням і використанням правової інформації з інших джерел, крім їх власної юрисдикції. Заснована в 1959 році, IALL налічує понад 400 членів в більш ніж 50 країнах на п'яти континентах. Члени представляють всі види і розміри юридичних колекцій – від академічних юридичних бібліотек до корпоративних бібліотек, від національних і парламентських бібліотек до адміністративних установ і судових бібліотек (Додаток Б, рис. 22).

У відповідності зі своєю місією, IALL просуває бібліотечну юридичну професію і доступ до юридичної інформації. IALL видає Міжнародний журнал правової інформації та проводить щорічні курси з бібліотечної справи міжнародного права. IALL проводить міжнародний форум для налагодження зв'язків та обміну інформацією між фахівцями в галузі правової інформації по всьому світу і підтримує професійний розвиток, надаючи стипендії для щорічного відвідування курсів і гранти для проходження практики.

Як всесвітня кооперативна некомерційна організація, Міжнародна асоціація юридичних бібліотек сприяє роботі окремих осіб, бібліотек та інших організацій, які займаються розповсюдженням правової інформації; просуває навчання юристів та інших фахівців в галузі правової інформації, надаючи основні освітні програми з іноземних і міжнародних правових систем по всьому світу; підтримує освітні та професійні можливості для нових фахівців в галузі правової інформації, особливо з країн, що розвиваються, надаючи фінансову підтримку у вигляді стипендій та стипендій для щорічного відвідування курсів і стажувань; ділиться юридичними знаннями, стипендіями та розширює доступ до правової інформації по всьому світу через Міжнародний журнал правової інформації та інші публікації, а також на своєму веб-сайті; сприяє встановленню зв'язків і наставництва серед професіоналів в галузі правової інформації на всесвітній основі, шляхом створення і підтримки постійних відносин між IALL та іншими міжнародними, національними та регіональними юридичними бібліотеками та організаціями правової інформації; підтримує і заохочує розробку національної та міжнародної політики в галузі правової інформації та сприяє вільному доступу до правової інформації на всесвітній основі за допомогою програмних заяв і стипендій.

Офіційний Міжнародний журнал правової інформації Міжнародної асоціації юридичних бібліотек International Journal of Legal Information (<http://iall.org/journal-ijli/>) члени IALL отримують як членську допомогу. Починаючи з 2017 року IJLI доступний для бібліотек, організацій і установ по прямій підписці з видавництвом Cambridge University Press.

Міжнародний журнал правової інформації, як офіційне видання Міжнародної асоціації юридичних бібліотек, випускається три рази в рік. Під керівництвом міжнародної редакційної колегії і радників IJLI обслуговує світову спільнота бібліотекарів, юристів і практиків у галузі

права шляхом публікації оригінальних статей, матеріалів конференцій, бібліографій, рецензій на книги, документів, що стосуються права і пов'язаної з законом інформації. Думки, висловлені в таких матеріалах, є відповідальністю окремих авторів і не мають на увазі схвалення Міжнародної асоціації юридичних бібліотек.

IALL пропонує своїм членам численні переваги і можливості, в тому числі зв'язок з всесвітньою мережею професіоналів юридичної бібліотеки; IALL International Journal of Legal Information, де учасники можуть прочитати про поточні тенденції та темах досліджень в області іноземного та міжнародного бібліотечного права; знижки на реєстрацію щорічних курсів IALL; доступ до IALL LISTSERV.

Цікавою є Програма грантів IALL з працевлаштування та стажування, що призначена для допомоги бібліотекарям-юристам. IALL пропонує один грант на рік до 3000 доларів США для покриття витрат на проїзд та проживання. Менший грант може бути присуджений в залежності від тривалості відвідування або розміщення, розташування установи заявника та місця розташування, яка приймає. Одержувачі гранту також отримують річне безкоштовне членство в IALL, яке включає журнал.

Перевага надається здобувачам які можуть внести значний вклад в професію; які є бібліотекарями на початку або в середині кар'єри; з будь-якої країни, яка не може дозволити собі виїхати за кордон для підвищення кваліфікації; які раніше не отримували аналогічний грант для цілей професійного розвитку і які не працювали за межами своєї країни.

BIALL є провідною професійною організацією для фахівців в сфері правової інформації. Асоціація була заснована в 1969 році юридичними бібліотекарями Лондону, Оксфорду, Кембриджута Ірландії, що зокрема мали членство у Міжнародній асоціації юридичних бібліотек (IALL) (Додаток Б, рис. 23).

BIALL отримує дохід в основному за рахунок членських внесків. Роль BIALl полягає в підтримці тих, хто працює в цьому секторі, і в демонстрації важливості ролі професіоналів в галузі інформації в сфері правового інформування.

BIALl [209] надає своїм членам можливість обмінюватися інформацією і передовим досвідом, розширювати свої знання в галузі управління правовою інформацією і пропагувати цінність юридичних бібліотек та фахівців в галузі правової інформації. Асоціація активно взаємодіє з іншими організаціями, що займаються бібліотечною справою і правовою інформацією, допомагає членам відвідувати збори і конференції цих організацій, виступає в якості форуму для фахівців з правової інформації та постачальників правової інформації. Крім того, BIALl заохочує бібліографічне вивчення і дослідження юридичної бібліотечної справи через публікації в журналі Асоціації.

OSALL – це організація юридичних бібліотек Південної Африки заснована в 1976 році (Додаток Б, рис. 24).

У ній працюють близько 150 членів з університетських бібліотек, асоціацій адвокатів, приватних юридичних фірм, державного сектора, судів і видавництва. Головний офіс знаходиться в Гаутенг, однак, але члени організації знаходяться по всій Південній Африці.

OSALL прагне пов'язати і підтримати всіх, хто цікавиться бібліотечною юридичною роботою в Південній Африці. Посилити і розвинути практику юридичної бібліотечної справи і надати можливості для професійного зростання бібліотекарів з правових питань та навчання для тих, хто працює з юридичними матеріалами в бібліотеках або інформаційних центрах в Південній Африці. З цією метою організуються зустрічі і семінари тематичного характеру і за темами професійного інтересу. Також у організації є неформальні зв'язки з різними асоціаціями

міжнародних юридичних бібліотек, такими як BIALL, CALL, SLA, AALL і ін.

Тісні робочі відносини OSALL підтримує з різними юридичними видавництвами в Південній Африці, а також з агентами зарубіжних юридичних видавців. Для заохочення інформаційного обміну організація випускає інформаційний бюлетень і робить регулярну розсилку.

Як бачимо, у випадку утворення асоціацій ідеться про форму взаємодії, що має постійний характер і об'єднує учасників, які платять членські внески, на основі спільних професійних завдань та об'єднання інтелектуальних ресурсів для їх реалізації. У випадку консорціумів – про форму взаємодії, орієнтовану на отримання економічної вигоди при вирішенні спеціальних професійних завдань, що об'єднує інтелектуальні, інформаційні та фінансові ресурси учасників [138]. Проведене дослідження також дає підстави для висновку про те, що активно розвиваються різні рівні об'єднань юридичних бібліотек – локальні – на рівні країни чи її частини; регіональні – такі, що охоплюють американський, європейський, африканський чи інший регіон; транскордонні, що об'єднують бібліотеки сусідніх країн, як у випадку американо-канадської чи британо-ірландської асоціацій. Найвищий рівень кооперації – міжнародний, що охоплює як окремі бібліотеки та інформаційні центри, так і може набувати форм об'єднання національних чи регіональних консорціумів або асоціацій.

Важливим також, на нашу думку, є рівень міжпрофесійної, міжвідомчої інтеграції: аналіз членства в названих об'єднаннях юридичних бібліотек доводить, що в усіх випадках ідеться про контингент, що не обмежується бібліотеками, які працюють у сфері правового інформування, а включає і фахівців суміжних спеціальностей. Ідеться про широке коло організацій:

– видавців, юридичні фірми, нотаріусів, судових виконавців і

судових експертів, колеги адвокатів;

– університетські бібліотеки, університети, їхніх викладачів і дослідників;

– корпоративні юридичні відділи; представники органів центральної й місцевої державної влади.

Деякі об'єднання, наприклад Британська й Ірландська асоціація юридичних бібліотек, уможливають не лише інституційне, а й особисте членство, причому не тільки юристів та інформаційних фахівців, а й, виходячи із завдання подолання інформаційної нерівності, незахищених верств населення – безробітних, пенсіонерів і студентів. Утім, хоча в наведеному вище переліку йдеться про об'єднання різних організацій і навіть персональне членство, саме юридичні бібліотеки виступають інституційною основою для різного роду колаборативних об'єднань у галузі правового інформаційного забезпечення.

Аналіз програмних документів та інших повідомлень, що висвітлюють напрями, завдання, результати та іншу специфіку діяльності, опубліковані на офіційних сайтах досліджуваних об'єднань, дає змогу виявити спільні завдання, на реалізацію яких спрямована їхня діяльність.

Це, по-перше, забезпечення інформаційних майданчиків для фахівців, що працюють з інформацією правового змісту в бібліотеках або інформаційних центрах.

По-друге, підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях. Наприклад, Британсько-ірландська асоціація юридичних бібліотек, що здійснює практичну підтримку та надає консультації через здійснення правового інформування впливовими фахівцями в публікаціях, у тому числі в бюлетені BIALL та за допомогою довідника «Hand book of Legal Information Management», який пропонує органам влади сучасну, передову практику з ключових питань правової інформації та охоплює нові інформаційні технології, у тому числі

соціальні мережі.

Важливим напрямом діяльності є сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек – асоціації виступають «точкою зустрічі та обмінів», зокрема, через щорічні конференції.

Так, практично у всіх розглянутих корпоративних об'єднань у програмних документах зазначено про проведення щорічних конференцій. На обговореннях також порушуються ключові питання, що впливають на професію, пов'язану з правовою інформацією. Для прикладу, Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (IALL) забезпечує міжнародний форум для професійної комунікації International Journal of Legal Information (Міжнародний журнал правової інформації, тричі на рік) та обмін правовою інформацією фахівців в усьому світі.

Корпоративні об'єднання мають на меті заохочення стратегічного використання інновацій і творчості для успішних рішень, зокрема виявлення й просування кращих практик, що підвищують продуктивність роботи. Асоціації юридичних бібліотек спрямовані на просування мережі, професійний розвиток і кар'єрне зростання всіх юридичних бібліотекарів та просування власне юридичних бібліотек.

Важливим аспектом кооперації зусиль різних установ, які працюють із правовою інформацією, є забезпечення міждисциплінарного підходу до питань, актуальних в інформаційному суспільстві, зокрема юридичних питань, порушених у контексті розвитку технологій. Об'єднання юридичних бібліотек встановлюють міцні зв'язки з міжнародними правовими інформаційними асоціаціями; приділяють увагу просуванню юридичної освіти шляхом створення освітніх програм для іноземних і міжнародних правових систем по всьому світу, підтримки освітніх та професійних можливостей юристів з інформаційного та ІТ-права, особливо країн, що розвиваються, надаючи фінансову підтримку у вигляді стипендій і стажування.

Загалом, можна констатувати, що всі подібні асоціації також мають на меті сприяти глобальному співробітництву на некомерційній основі бібліотек та інших установ і організацій, що займаються забезпеченням міжнародного співробітництва в галузі юридичної бібліотечної справи; проведенню наукових досліджень з правових проблем, організації міжнародних наукових контактів між працівниками юридичних бібліотек і правознавцями з різних країн; підготовці бібліографічних проектів на міжнаціональній основі тощо. Надзвичайно важливо звернути увагу й на роботу асоціацій щодо відстоювання безкоштовного постійного доступу громадськості до урядової правової інформації та участь у розробці політики й законодавства, що стосується доступу до правової інформації.

Роль спеціалізованих об'єднань як організуючої інформаційної структури вбачається у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, забезпеченні спеціальних потреб користувачів. Не менш важливою є роль, що її відіграють консорціуми у створенні єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів, що сприяє посиленню інформаційної безпеки як на національному та регіональному, так і на глобальному рівнях.

Світова практика свідчить, що кооперація дозволяє істотно збільшити спектр доступної інформації з одночасним зниженням власних витрат кожного учасника об'єднання або угоди. Така організація діяльності бібліотечних установ виправдана у вітчизняних умовах, коли вони – особливо це стосується бібліотек наукових установ та вищих навчальних закладів України – не завжди мають необхідний матеріально-технічний потенціал, зокрема наявність комп'ютерної та копіювальної техніки, високий рівень кадрового забезпечення [126].

В умовах об'єднання наявні технічні ресурси і кадровий потенціал можуть використовуватися більш ефективно. Це сприятиме підвищенню

якості надання послуг користувачам з метою якнайповнішого задоволення інформаційних потреб; формуванню єдиного науково-інформаційного простору України; використанню бібліотек як інструментів національної політики в галузі освіти та інформації.

Таким чином, роль спеціалізованих об'єднань як організуючої інформаційної структури представляється у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, забезпеченні спеціальних потреб користувачів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Аналіз організаційних засад інформаційно-правового обслуговування користувачів в глобалізованому світі на прикладі публічних юридичних бібліотек США, світових юридичних університетських бібліотек та основних форм корпоративної взаємодії юридичних бібліотек – асоціацій та консорціумів засвідчили актуальність питання інтеграції вітчизняних бібліотек у сфері правового інформування в міжнародний соціально-комунікаційний простір та формування відповідних демократичному процесу практик правової комунікації, заснованих на соціальному й особистісному партнерстві.

Діяльність публічних юридичних бібліотек США має глибоку історичну традицію. Виявлено, що робота публічних юридичних бібліотек відбувається за типовим алгоритмом, і має незначні розбіжності спричинені особливостями територій їх розташування. Основною метою їх роботи є надання допомоги фізичним особам, які самостійно представляють себе в суді та у вирішенні побутових правових питань. Традиційно публічні юридичні бібліотеки пропонують безкоштовні консультації з юристами, надання певних адміністративних послуг на базі публічних юридичних бібліотек.

Аналіз цієї діяльності з'ясовано, що ефективність вітчизняної практики правового обслуговування в бібліотеках може бути значно підвищена із запровадженням накопиченого в світі досвіду роботи публічних юридичних бібліотек США.

На основі аналізу діяльності університетських юридичних бібліотек США виявлено, що основними напрямками роботи є інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм та юридичних досліджень. З'ясовано, що в процесі забезпечення наукового процесу університетськими бібліотеками затребуваними формами обслуговування

є бібліотечні науково-практичні семінари з формування дослідницьких навичок та підтримка публікаційної діяльності, а саме надання програмного забезпечення для управління цитуванням, що допомагає організувати результати дослідження і полегшити написання статей.

Вивчення досвіду в сфері інформаційно-правового обслуговування великих зарубіжних бібліотечних установ, продемонструвало, що спеціальні юридичні бібліотеки, спеціалізовані галузеві підрозділи провідних бібліотек стали відображенням суспільних процесів інформаційного суспільства, пов'язаних з поглибленням змісту правових відносин у соціальній системі сучасного суспільства загалом. Таким чином, розгляд корпоративної взаємодії юридичних бібліотек у глобалізованому світі обумовлений існуванням об'єктивної потреби в оперуванні потужними обсягами правової інформації, що пов'язано з розвитком суспільної активності.

Виокремлено завдання на реалізацію яких спрямована діяльність корпоративних об'єднань юридичних бібліотек (асоціацій, консорціумів):

- підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях;
- сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек;
- заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують продуктивність роботи та уможливають поповнення фондів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами;
- просування власне юридичних бібліотек.

Таким чином, роль таких об'єднань як організаційної основи розподіленої системи інформаційно-правового обслуговування полягає у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, сприянні забезпеченню спеціальних потреб користувачів. Вагомий внесок корпоративні об'єднання юридичних бібліотек роблять у створення єдиного інформаційного простору для групи бібліотек,

ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів

Аналіз організаційно-практичного досвіду роботи сучасних корпоративних об'єднань юридичних бібліотек у формі асоціацій чи консорціумів та інших об'єднань юридичних бібліотек (як локальних, так і регіональних) засвідчив важливість міжпрофесійної та міжвідомчої інтеграції, тобто ефективність досліджуваних об'єднань залежить від розвитку професійної комунікації фахівців юридичних бібліотек та ступеню вмонтованості даних об'єднань в актуальні процеси суспільної трансформації.

У третьому розділі дисертації подано основні результати з наукових праць, включених до Списку публікацій здобувача за темою дисертації і представлених у Списку використаних джерел: [123], [124], [125], [126], [128], [131], [132], [133], [134].

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто мети дисертації, яка полягає у визначенні й розкритті змісту, специфіки та сучасних тенденцій розвитку інформаційно-правового обслуговування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки інформаційного суспільства, що дало підстави для таких наукових висновків:

1. У результаті проведеного аналізу виявлено, що питання розвитку інформаційно-правового обслуговування бібліотек, як соціокомунікаційного процесу в якості окремого змістового напрямку роботи не були предметом комплексного дослідження у вітчизняній бібліотечній практиці.

Науковий доробок Т. Гранчак, Т. Ярошенко, Т. Костирко, Ю. Половинчак, Н. Іванової, Ю. Пасмор, О. Васюк та ін. став теоретичним підґрунтям для розуміння специфіки розширення діяльності бібліотек в сфері інформаційного забезпечення суспільних, політичних, правових та освітніх (в сфері права) процесів. Проте ці дослідження не передбачали вивчення та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду інформаційно-правового обслуговування бібліотек, розгляд якого обумовив наявні зміни в практичному використанні суспільством інформаційних ресурсів, зокрема й правового змісту, ускладнення завдань та запитів інформаційно-правового забезпечення на тлі суспільних перетворень, що відбуваються в Україні.

2. Уточнено зміст поняття «інформаційно-правове обслуговування», що поєднує в собі як функціональну основу діяльності бібліотек, так і безпосередньо мету та зміст зазначеного галузевого напрямку діяльності.

Зокрема, врахувавши існуючі трактування інформаційного обслуговування в діяльності бібліотек, поняття «інформаційно-правове

обслуговування» розглядається в роботі як цілеспрямована та систематична діяльність бібліотеки або структурного підрозділу, що представляє собою сукупність напрямів та відповідно до них – форм задоволення запитів користувачів на різні види правової та суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Встановлено, що роль сучасної бібліотеки в процесі правового інформування, а саме широке розгортання бібліотечної роботи з інформаційно-правового обслуговування користувачів обумовлена розвитком глобалізаційних процесів у сучасному світі, суспільної інформатизації, актуальними завданнями розвитку демократичних процесів в Україні, ускладненням економічних відносин, за яких суспільне функціонування й суспільний розвиток обумовлюються постійним входженням у правові відносини окремих громадян, соціальних структур на різних рівнях соціальної ієрархії, зростаючим значенням і наближенням інформаційних ресурсів безпосередньо до діяльності членів суспільства. Впровадження сучасних електронних технологій у діяльність бібліотек спричинило підвищення суспільно корисного потенціалу і практичної значущості інформаційно-правового обслуговування користувачів.

4. На основі вивчення досвіду роботи юридичних бібліотек або спеціальних/структурних підрозділів бібліотек, що здійснюють правове інформування виділено такі основні напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек, як: традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; інформаційно-аналітична діяльність (результатом якої є бібліотечний інформаційний продукт); посередницька діяльність

(просвітницька робота в партнерстві з державними, громадськими, бізнес структурами та ін.).

Кожен з визначених напрямів роботи має різні форми, зокрема: надання доступу до передплачених бібліотеками баз даних правового змісту; формування електронних бібліотек юридичного спрямування, в тому числі цінних та рідкісних видань, пам'яток історії права, науково-методична допомога для наукових досліджень різних напрямів у галузі права; аналітичне забезпечення роботи владних структур; просвітницька робота та діяльність з надання доступу громадян до офіційної чи іншої правової інформації в рамках різноманітних проектів (державних, регіональних, грантових чи змішаних).

5. На основі аналізу діяльності університетських юридичних бібліотек США виявлено, що основними напрямами роботи є інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм та юридичних досліджень. З'ясовано, що в процесі забезпечення наукового процесу університетськими бібліотеками затребуваними формами обслуговування є бібліотечні науково-практичні семінари з формування дослідницьких навичок та підтримка публікаційної діяльності, а саме надання програмного забезпечення для управління цитуванням, що допомагає організувати результати дослідження і полегшити написання статей.

Проаналізовано діяльність публічних юридичних бібліотек США, що має глибоку історичну традицію. Виявлено, що робота публічних юридичних бібліотек відбувається за типовим алгоритмом, і має незначні розбіжності спричинені особливостями територій їх розташування. Основною метою їх роботи є надання допомоги фізичним особам, які самостійно представляють себе в суді та у вирішенні побутових правових питань. Традиційно публічні юридичні бібліотеки пропонують

безкоштовні консультації з юристами, надання певних адміністративних послуг на базі публічних юридичних бібліотек.

На основі аналізу цієї діяльності з'ясовано, що ефективність вітчизняної практики правового обслуговування в бібліотеках може бути значно підвищена із запровадженням накопиченого в світі досвіду роботи публічних юридичних бібліотек США.

6. На основі ґрунтовного вивчення досвіду в сфері інформаційно-правового обслуговування великих зарубіжних асоціацій та консорціумів, зокрема: консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium, NELLCO), Середньоамериканський консорціум юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium, MALLCO), Американська асоціація юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries, AALL), Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries, IALL) та ін. з'ясовано, що юридичні бібліотеки, спеціалізовані галузеві підрозділи провідних бібліотек стали відображенням суспільних процесів інформаційного суспільства, пов'язаних з поглибленням змісту правових відносин у соціальній системі сучасного суспільства загалом. Таким чином, розгляд корпоративної взаємодії юридичних бібліотек у глобалізованому світі обумовлений існуванням об'єктивної потреби в оперуванні потужними обсягами правової інформації, що пов'язано з розвитком суспільної активності.

Виокремлено завдання на реалізацію яких спрямована діяльність корпоративних об'єднань юридичних бібліотек (асоціацій, консорціумів):

- підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях;
- сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек;
- заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують

продуктивність роботи та уможливлюють поповнення фондів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами;

– просування власне юридичних бібліотек.

Таким чином, роль таких об'єднань як організаційної основи розподіленої системи інформаційно-правового обслуговування полягає у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, сприянні забезпеченню спеціальних потреб користувачів. Вагомий внесок корпоративні об'єднання юридичних бібліотек роблять у створення єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів.

7. Визначено, що процес організації інформаційно-правового обслуговування в діяльності вітчизняних бібліотек через трансформацію соціальних і технологічних умов передбачає такі перспективні напрями розвитку:

– поєднання традиційних для бібліотек функцій з функціями галузевих інформаційних центрів, розвиваючи таким чином сучасний змістовий напрям своєї діяльності – інформаційно-правове обслуговування користувачів. Посилення їх інтеграційної ролі в обслуговуванні користувачів у режимі віддаленого доступу та активне використання для здійснення своїх функцій електронних технологій у процесі організації доступу до структурованої правової інформації, зокрема ретроспективної.

– посилення аналітичних функцій, що обумовлює розширення діяльності щодо забезпечення правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів, інформаційно-аналітичного супроводу економічних, політичних, правових та інших процесів.

– розширення бібліотекою, як важливою складовою масової комунікації, ефективної співпраці та партнерських відносин (з

громадянами, громадськими організаціями, управлінськими структурами всіх рівнів, міжнародними організаціями та ін.) в контексті поширення правових знань та навичок, підвищення ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами; розширення каналів поширення інформації;

– спираючись на зарубіжний досвід юридичної бібліотечної справи, впроваджувати нові форми інформаційно-правового обслуговування (аж до створення окремих бібліотечних структур орієнтованих на роботу із правовою інформацією) та використовувати ефективні засоби популяризації цього напрямку бібліотечної діяльності як серед користувачів, так і професійної бібліотечної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азизов Р. Ф. Правовая информация: теоретические аспекты понимания и особенности законодательного закрепления. *История государства и права*. 2007. № 4. С. 31–35.
2. Бабич В. Бібліографічно-інформаційні ресурси України з питань держави і права. *Бібл. планета*. 2000. № 3. С. 14–16. URL: <http://www.libr.dp.ua/projects/Libr.htm> (дата звернення: 05.08.2017).
3. Белл Д. Социальные рамки информационного общества. *Новая технократическая волна на Западе*. Москва : Прогресс, 1986. 549 с.
4. Бельюкин В. А., Хургин В. М. Практический опыт создания публичных центров правовой информации. *Науч. и техн. б-ки*. 2003. № 9. С. 28–44.
5. Бердяев Н. А. Смысл истории. Москва : Мысль, 1990. 176 с.
6. Беляков К. І. Інформаційно-правові дослідження: походження, становлення, стан та перспективи розвитку. *Інформація і право*. 2011. № 2 (2). С. 4–12.
7. Беляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика. Київ : КВІЦ, 2006. 118 с.
8. Беляков К. І. Правова інформація як складова правової реальності. *Часопис Київського університету права*. 2005. № 1. С. 22–27.
9. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
10. Бібліотека як центр регіональної і правової інформації: Інформаційно-методичні матеріали / уклад. : В. В. Маковська, Ю. М. Гой, В. С. Зваричук. Хмельницький, 2005. 32 с.
11. Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців реалізації конституційних прав. URL:

https://govinfo.library.files.wordpress.com/2012/12/ula_report_03_2015_blog.pdf (дата звернення: 15.11.2017).

12. Боулдинг К. Общая теория систем – скелет науки. *Исследования по общей теории систем*. Москва : Наука, 1969. 457 с.

13. Брежнева В. В., Минкина В. В. Информационное обслуживание: продукты и услуги библиотек и информационных центров. Санкт-Петербург : Профессия, 2006. 303 с.

14. Брижко В. М. До гносеології категорії «інформація». *Інформація і право*. 2011. № 2 (2). С. 13–20.

15. Васюк О. Тенденції розвитку дистанційного навчання у світі. *Молодь і ринок*. 2017. № 9. С. 13–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_9_4 (дата звернення: 12.10.2018).

16. Вилегжаніна М. Задоволення інформаційних потреб користувачів у правовій інформації. *Бібл. планета*. 2009. № 4. С. 18–21.

17. Вилегжаніна Т. І. Бібліотека і право. *Бібл. планета*. 2011. № 2. С. 4–5.

18. Вилегжаніна Т. Кооперація бібліотек: проблеми і переваги. *Бібл. планета*. 2006. № 1. С. 4–6.

19. Вишневська І. Електронні інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб удосконалення обслуговування користувачів. *Україна: події, факти, коментарі*. 2006. № 10. С. 69–82.

20. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені К. А. Тімірязєва. URL: <http://www.library.vn.ua/> (дата звернення: 04.07.2017).

21. Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування : практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування / уклад. Г. М. Гич, Т. О. Михайловська,

О. М. Некипелова, А. Є. Цуканова. Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2013. 120 с.

22. Волинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки. URL: <http://www.ounb.lutsk.ua/> (дата звернення: 04.07.2017).

23. Воронін І. М. Щодо формування системи моніторингу процесів інформатизації суспільств. *Геополітика і екогеодинаміка регіонів*. 2012. Том 8. Вип. 1–2. С. 4–15.

24. Воскобойнікова-Гузєва О. Дискусійні питання розвитку теорії і методології бібліотекознавства. *Бібл. вісн.* 2007. № 2. С. 3–9.

25. Галаган Л. Інформаційний потенціал е-урядування в забезпеченні комунікативних зв'язків органів державної влади з громадськістю. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 56–74.

26. Гапоненко А. Л. Стратегия социально-экономического развития: страна, регион, город. Москва : РАГС. 2001. 224 с.

27. Гидденс Э. Последствия современности. Москва : Праксис, 2011.

28. Горовий В. Бібліотечна діяльність у контексті забезпечення інформаційного суверенітету. *Бібл. вісн.* 2011. № 1. С. 3–7.

29. Горовий В. Еволюція інформаційних запитів суспільства як фактор бібліотечної трансформації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2007. Вип. 18. С. 36–49.

30. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ, 2015. 284 с.

31. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія. Київ, 2010. 360 с.

32. Горовий В. Соціальні інформаційні бази в умовах прискорення глобальних перетворень. *Бібл. вісн.* 2006. № 6. С. 3–6.

33. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія. Київ, 2014. 184 с.
34. Гранчак Т. Бібліотека і політична комунікація : монографія. Київ, 2012. 481 с.
35. Гранчак Т. Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності. *Бібл. вісн.* 2006. № 3. С. 7–10.
36. Гранчак Т. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського.* 2008. Вип. 21. С. 24–35.
37. Гурицька М. С. Громадянське суспільство: теорія і практика. *Вісник Сев. ДГУ.* Вип. 91. 2008. С. 219–222.
38. Давидова І. Бібліотека як комунікаційна система. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). Київ, 2014. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/312> (дата звернення: 24.08.2017).
39. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія. Харків : ХДАК, 2005. 295 с.
40. Дайзард У. Наступление информационного века. *Новая технократическая волна на Западе.* Москва : Прогресс, 1986. 549 с.
41. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта. *Социологические исследования.* 1994. № 5. С. 142–147.
42. Денисова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 315 с.
43. Діяльність центрів правової інформації на базі бібліотек області в сучасних умовах : основні положення та методика дослідження.

URL: <http://biblioteka.od.ua/wp-content/uploads/2018/06/Diyalnist-tsentriv-pravovoyi-informatsiyi-oblasti.pdf> (дата звернення: 14.12.2017).

44. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. URL: <http://www.libr.dp.ua/> (дата звернення: 03.09.2017).

45. Документи УБА. УБА. URL: <https://ula.org.ua/252-dokumenty/dokumenty-uba> (дата звернення: 05.07.2017).

46. Дракер П. Посткапиталистическое общество. *Новая постиндустриальная волна на Западе*. Москва : Academia, 1999. 71 с.

47. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті : монографія. Київ : Генеза, 2004. 208 с.

48. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних досліджень в бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2005. № 1. С. 22–30.

49. Дубровіна Л., Мяскова Т. Архівні та рукописні фонди бібліотек у формуванні суспільства знань. *Бібл. вісн.* 2009. № 6. С. 22–25.

50. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горovий та ін. Київ : НБУВ, 2011. 248 с.

51. Європа та Глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській раді. *Європа на шляху до інформаційного суспільства* (Брюссель, 26 травня 1994 р.). Київ: «Зв'язок», 2000.

52. Задорожнюк М. М., Стогній О. Б. Збереження документів у публічних бібліотеках східної України. *Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України: нова політика і нові технології* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–22 листоп. 2006 р.). Харків, 2007. С. 20–28.

53. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка. URL: <http://www.biblioteka.uz.ua/> (дата звернення: 03.09.2017).

54. Зміни у нашому житті за останні 20 років у цифрах. URL:<http://life.pravda.com.ua/society/2011/08/3/82853/> (дата звернення: 01.10.2017).

55. Зробимо бібліотеку символом демократії. URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/Strategy_UBA_2010.pdf (дата звернення: 12.10.2017).

56. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность). Харьков : КП «Городская типография», 2009. 392 с.

57. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. Москва : Логос, 2000. 304 с.

58. Іванова М. Комплексні онлайнві юридичні інформаційні ресурси Національної юридичної бібліотеки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 33. С. 233–239.

59. Іванова Н. Г. Електронне інформування в правовій сфері як бібліотечний аспект розвитку інформатизації в Україні (1998–2008) : автореф. дис. канд. іст. наук : 27.00.03. Київ, 2010. 19 с. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2010/10ivanova.pdf> (дата звернення: 06.09.2017).

60. Іванова Н. Комунікативна діяльність сучасних інформаційних центрів у сфері правового інформування. *Наукові пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 161–170.

61. Іванова Н. Особливості діяльності бібліотечних установ у правовій сфері в умовах розвитку електронних інформаційних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2008. Вип. 21. С. 43–47.

62. Іванова Н. Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2010. Вип. 26. С. 81–87.
63. Іванова Н. Удосконалення експертно-правового супроводу демократичних трансформацій в умовах розвитку електронних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2009. Вип. 23. С. 164–172.
64. Іванова Н., Половинчак Ю. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на шляху інтеграції в Єдиний європейський інформаційний. *Рукописна та книжкова спадщина України: археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів*. 2011. Вип. 15. С. 238–245.
65. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка. URL: <http://lib.if.ua/> (дата звернення: 22.08.2017).
66. Ільганаєва В. О., Слободяник М. С. Організація діяльності бібліотек : навч. посіб. Харків : Діскус, 1998. 84 с.
67. Іноземцев В. Л. Доповідь і дискусія навколо нього. Трансформації в сучасній цивілізації: постіндустріальне та постекономічне суспільство. *Питання філософії*. 2000. № 1. С. 3–5.
68. Іноземцев В. Л. За десять років. До концепції постекономічного суспільства. Москва, 1998. С. 279–281.
69. Іноземцев В. Л. За межами економічного суспільства. Москва, 1998. с. 176–177.
70. Інформатизація бібліотек: довідкове видання. Київ, 2007. 128 с.
71. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія та розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик, Ю. М. Половинчак, Л. Й. Костенко. Київ, 2013. 206 с.

72. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. Київ, 2012. 202 с.
73. Інформаційне право та правова інформатика : курс лекцій / В. Г. Хахановський, І. В. Мартиненко, В. М. Смаглюк та ін. Київ, 2008. 264 с.
74. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського. URL: <http://library.kr.ua/> (дата звернення: 25.08.2017).
75. Клімушин П. С., Серенок А. О. Інформаційні представництва органів державної влади України. *Теорія та практика державного управління*. 2007. Вип. 1 (16). С. 31–36.
76. Кобелев О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія. Харків : ХДАК, 2012. 246 с.
77. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у системі соціального управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 35. С. 83–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_35_10 (дата звернення: 22.02.2018).
78. Коваленко І. П. Комунікаційні засоби формування правової культури бібліотечних фахівців : автореф. дис. ... канд. наук із соц. Комунікацій : 27.00.03. Харків, 2010. 21 с.
79. Коваленко І. П. Система комунікаційних засобів формування правової культури бібліотечних фахівців. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2009. Вип. 28. С. 158–168.
80. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. Київ : Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.

81. Коновал Л. В. Моделі задоволення інформаційних потреб користувачів: від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 3.0. *Бібліотека. Наука. Комунікація: стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 3–5 жовтня 2017 р.). Київ, 2017. С. 315–318.
82. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Офіц. вісн. України*. 2010. № 72/1. ст. 2598.
83. Костенко Л. Й. Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2006. № 1. С. 23–28. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/libdoc/06klibsz.html> (дата звернення: 16.09.2017).
84. Костирко Т. М. Соціологічні дослідження як метод моделювання перспективної діяльності бібліотеки. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2008. Т. 13. Вип. 8. С. 85–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_bbk_2008_13_8_11 (дата звернення: 12.10.2018).
85. Кретьова Е. А. К вопросу об информации как объекте публичного права. *Право и политика*. 2007. № 11. С. 107–109.
86. Круліковська О. Центр правової інформації НПБУ. *Бібліотечна планета*. 2011. № 1. С. 7.
87. Кушнарєнко Н. Н., Соляник А. А. Социальные коммуникации – новая научная отрасль. *Научные и технические библиотеки*. 2008. № 8. С. 41–49.
88. Кушнарєнко Н., Соляник А. Бібліотечно-інформаційна освіта: перехід у нову якість. *Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні*. 2001. Вип. 3. С. 46–50.

89. Лобузiна К. Технологiя органiзацiї комплексних бiблiотечних юридичних iнформацiйних ресурсiв. *Наук. пр. Нац. б-ки України iм. В. I. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 190–199.
90. Лобузiна К., Лобузiн I. Проблеми адаптацiї, провадження та адмiнiстрування сучасної автоматизованої бiблiотечної iнформацiйної системи. *Бiбл. вiсн.* 2011. № 5. С. 14–21.
91. Маклюен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги. Київ : Ніка-Центр, 2001. 464 с.
92. Маклюен М. Понимание медиа: внешние расширения человека. Москва; Жуковский : «КАНОН-пресс-Ц»: «Кучково Поле», 2003. 464 с.
93. Мар'їна О. Розвиток корпоративних бiблiотечних проектiв в Україні. *Вiсник Книжкової палати*. 2010. № 1. С. 22–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_1_9 (дата звернення: 12.10.2018).
94. Марущак А. I. Iнформацiйне право: Доступ до iнформацiї : навч. посiб. Київ : КНТ, 2007. 532 с.
95. Марущак А. I. Правомiрні засоби доступу громадян до iнформацiї : наук.-практ. посiб. Біла Церква : Вид-во «Буква», 2006. 432 с.
96. Масуда Й. Комп'ютопія. *Філософська і соціологічна думка*. 1993. № 6. С. 36–50.
97. Менеджмент в телекоммуникациях / Н. П. Резникова, Е. В. Демина, В. О. Тихвинский, В. Б. Булгак та iн. Москва : Эко-Трендз, 2005. 392 с.
98. Мотульський Р. С. Общее библиотековедение. Москва : Либерия, 2004. 224 с.
99. Надыгина Е. В. Теоретико-правовой анализ влияния информационных технологий на правосознание : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2007. 211 с.

100. Наукова бібліотека Національного Університету «Одеська юридична академія». URL: <http://library.onua.edu.ua/uk/> (дата звернення: 02.02.2017).
101. Наукова бібліотека Національного юридичного Університету Ярослава Мудрого. URL: <http://library.nlu.edu.ua/> (дата звернення: 02.02.2017).
102. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 02.02.2017).
103. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://nlu.org.ua/> (дата звернення: 05.01.2017).
104. Національна юридична бібліотека НБУВ. URL: <http://nbuviar.gov.ua/> (дата звернення: 02.02.2017).
105. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. Київ : НБУВ, 2011. 154 с.
106. Окинавская хартия глобального информационного общества (Окинава, 22 июля 2000 года). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_163 (дата звернення: 06.05.2017).
107. Онищенко А. С. Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского как многопрофильный научно-исследовательский центр. *Б-ки нац. акад. наук: проблемы функционирования, тенденции развития* : науч.-практ. и теорет. сб. Киев, 2003. Вып. 2. С. 15–39.
108. Онищенко О., Дубровіна Л. Розвиток бібліотечної справи в Україні наприкінці 1950-х у 80-х роках ХХ ст. *Бібл. вісн.* 2006. № 3. С. 24–38.
109. Організація центрів правової інформації в бібліотеках: метод. поради. Донецьк : Сх. вид. дім, 2008. 24 с.

110. Орлов П. І., Луганський О. М. Інформаційні системи і технології в управлінні, освіті, бібліотечній справі. Донецьк : Альфа-прес, 2004. 292 с.
111. Оцінка ефективності діяльності Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках : матеріали дослідження. Київ : УБА, 2012. 89 с.
112. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. Київ, 2014. 314 с.
113. Пасмор Ю. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні: напрями консолідації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків, 2011. 20 с.
114. Пашкова В. Теоретико-методологічний аналіз діяльності професійних бібліотечних об'єднань (за поглядами фахівців). *Бібліотечний вісник*. 1998. № 4. С. 12–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_1998_4_6 (дата звернення: 12.10.2018).
115. Пестрецова О. Бібліотека в системі правового інформування. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек*: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 248–251.
116. Пестрецова О. Бібліотечні проекти з надання доступу до офіційної інформації. *«Бібліотека XXI століття: Перспективи та інновації»* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 квіт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 66–69.
117. Пестрецова О. Бібліотечні установи як центри інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 399–405.

118. Пестрецова О. Бібліотечні центри правової інформації: досягнення і перспективи діяльності. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 540–548.

119. Пестрецова О. Бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами (досвід вітчизняних бібліотек). *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 240–259.

120. Пестрецова О. Відображення діяльності бібліотек із правового інформування у сучасному бібліотекознавстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 48. С. 240–259.

121. Пестрецова О. Доступ громадян до офіційної інформації у діяльності сучасних бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 180–188.

122. Пестрецова О. Інфотворча роль бібліотек в процесі здійснення правового інформування. *Молодь. Наука. Інновації*: зб. матеріалів V міжнар. наук. конф. молодих учених (м. Київ, 15 трав. 2014 р.). Київ, 2014. С. 77–79.

123. Пестрецова О. Кооперація діяльності юридичних бібліотек в контексті забезпечення правового інформування. *Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав* : матеріали третьої міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, квітень 2016 р.). Київ, 2016. С. 38–40.

124. Пестрецова О. Корпоративні об'єднання юридичних бібліотек у сучасному науковому просторі. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 10–11 вересня 2015 р.). Львів, 2015. С. 62–65.

125. Пестрецова О. Корпоративные объединения юридических библиотек в сфере науки и образования. *Библиотека как феномен культуры : Информационные ресурсы библиотек в образовательной, научной и социокультурной среде* : материалы IV Международного конгресса (г. Минск, 4–6 октября 2016 г.). Минск, 2016. С. 225–230.

126. Пестрецова О. Міжнародна діяльність юридичних бібліотек в політико-правових комунікаціях сучасного світу. *Інформаційна діяльність, документознавство, бібліотекознавство: історія, сучасність, перспективи* : матеріали II наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 квіт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 59–60.

127. Пестрецова О. Перспективні шляхи формування системи бібліотечного правового інформування. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 98–100.

128. Пестрецова О. Правові фонди та колекції сучасних бібліотек: формування, розвиток. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2017. Т. 22, Вип. 2 (18). С. 106–113.

129. Пестрецова О. Розвиток інформаційних технологій як ключовий фактор впливу на процес соціокультурних трансформацій в сучасному суспільстві. *Science and Education a New Dimension, Humanities and Social Sciences*. 2017. № V(25). Issue 147. pp. 60–62.

130. Пестрецова О. Роль бібліотек у забезпеченні правової культури як умови формування громадянського суспільства. *Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми інформаційної безпеки держави* : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 квітня 2015 р.). Київ, 2015. С. 75–78.

131. Пестрецова О. Роль бібліотек у процесі організації доступу до правової інформації (на прикладі діяльності Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 160–169.

132. Пестрецова О. Структура організації інформаційного забезпечення правотворення в Бібліотеці Конгресу США. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 251–253.

133. Пестрецова О. Університетські юридичні бібліотеки – сучасні центри інформаційного забезпечення правової діяльності. *Лабіринти реальності* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Монреаль, 30–31 жовтня 2016 р.). Монреаль, 2016. С. 265–267.

134. Пестрецова О. Юридичні бібліотеки в глобалізованому світі: аспекти корпоративної взаємодії. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 43. С. 87–96.

135. Підпригорщук Я. В. Інформаційний простір України і проблема духовності суспільства. *Духовність як основа консолідації суспільства*. Київ, 1999. Т. 15. С. 575–581.

136. Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 – Туніс 2005). Київ, 2006. 87 с.

137. Плєскач В. Л. Електронна комерція. Київ : Знання, 2007. 535 с.

138. Половинчак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 58–68.

139. Половинчак Ю. Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки. *Наук. пр. Нац. б-ки України*

ім. В. І. Вернадського. 2012. Вип. 33. С. 170–179.

140. Положення про Наукову бібліотеку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/Polozhen_2018.pdf (дата звернення: 12.07.2017).

141. Поляков А. В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода. Санкт-Петербург : Издательский Дом Санкт-Петербургского гос. ун-та, 2004. 864 с.

142. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_3_3 (дата звернення: 12.10.2018).

143. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ: Спілка рекламистів України, 1996. 175 с.

144. Присяжна Л. Наукова складова процесу підготовки інформаційно-аналітичного продукту. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2007. Вип. 18. С. 130–135.

145. Про авторське право і суміжні права від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ. *Відом. Верховної Ради України*. 1994. № 13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print1217856518710949> (дата звернення: 01.02.2017).

146. Про доступ до публічної інформації від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відом. Верховної Ради України*. 2011. № 32. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 01.01.2017).

147. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України : Закон України від 30.11.2017 р. № 2411-VI. *Відом. Верховної Ради України*. 2010. № 40. ст. 527. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 5.12.2017).

148. Про засади державної політики України в галузі прав людини : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1999 р. № 757-XIV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=757-14> (дата звернення: 05.01.2017).

149. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956. *Офіц. вісн. України*. 2011. № 71. ст. 2672.

150. Про звернення громадян: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.01.2017).

151. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. *Відом. Верховної Ради України*. 1992. № 48. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12> (дата звернення: 11.01.2017).

152. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI. *Відом. Верховної Ради України*. 2011. № 24. ст. 168.

153. Про науково-технічну інформацію від 25 червня 1993 р. № 3322-XII. *Відом. Верховної Ради України*. 1993. № 33. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12> (дата звернення: 21.01.2017).

154. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.04.2017).

155. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки від 9 січня 2007 року № 537-V. *Відом. Верховної Ради України*. 2007. № 12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 01.04.2017).

156. Про схвалення Концепції розвитку телекомунікацій в Україні від 7 червня 2006 р. № 316-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/316-2006-%D1%80> (дата звернення: 11.02.2017).

157. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8> (дата звернення: 12.05.2017).

158. Про Центр правової інформації. *Центр правової інформації*. URL: http://cpi-cher.blogspot.com/p/blog-page_27.html (дата звернення: 15.12.2017).

159. Проект «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців конституційних прав». *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/2990-proekt-biblioteky-i-vyborchy-protses-navchajemo-bibliotekariv-i-vybortsiv-konstytutsiinykh-prav> (дата звернення: 12.11.2017).

160. Професійна юридична система. *Мега-НАУ*. URL: <http://www.nau.kiev.ua/> (дата звернення: 14.12.2017).

161. Проценко Т. Електронна бібліотека як складова системи бібліотечно-інформаційного забезпечення сімейних лікарів. *Вісн. Кн. палати*. 2009. № 9. С.28–31.

162. Публичные центры правовой, деловой и муниципальной информации в России : сб. материалов. Москва : Либерейя, 2004. 384 с.

163. Публічні бібліотеки – мости до е-урядування. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/1036-publichni-biblioteki-mosti-do-e-uryaduvannya> (дата звернення: 05.11.2017).

164. Резнік О. Особистість і громадянське суспільство: досвід теоретичного осмислення. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2002. № 3. С. 68–79.

165. Результати другого раунду проекту «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». *Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек*. URL: <https://govinfolibrary.wordpress.com/2014/05/22/%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%BD%D0%B4%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83-%D0%BF/> (дата звернення: 05.12.2017).

166. Різун В. В. *Методи соціальнокомунікаційних досліджень*. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2013_52_8 (дата звернення: 10.08.2017).

167. Різун В. В. *Соціальнокомунікаційний підхід у науці та галузі соціальної інженерії*. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Socialniy_pidhid.pdf (дата звернення: 05.08.2017).

168. Різун В. *Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій*. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf (дата звернення: 14.09.2017).

169. Романенко Т. И. *Распределенная информационная сеть в малом городе*. *Библиотека*. 2002. № 5. С. 21–24.

170. Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз): автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03. Київ, 2006. 17 с.
171. Слободяник М. С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 3–4.
172. Соколов А. В. Знакомьтесь: метатеория социальной коммуникации. *Научные и технические библиотеки*. 2001. № 6. С. 4–15.
173. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.
174. Соколов А. В. Социальные функции библиотечной и библиографической деятельности. *Научные и технические библиотеки СССР*. 1984. № 6. С. 19–27.
175. Соляник А. А. Документальні потоки і масиви : навч. посіб. Харків : ХДАК, 2000. 111 с.
176. Соляник А. А. Фундаменталізація – домінуюча тенденція розвитку сучасної бібліотечно-інформаційної освіти. *Розвиток бібліотечної науки, освіти, професії в умовах інформатизації суспільства* : тези міжнар. наук. конф. (м. Київ, 16–17 трав. 2007 р.). Київ, 2007. С. 27–29.
177. Сопілко І. М. До питання класифікації інформації. *Становлення держави та права в умовах глобалізації: теоретичний та практичний аспект* : матеріали II Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 24 лютого 2012 р.).
Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. С. 161–163.
178. Статут Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва. URL: <http://uskv.vn.ua/okv/uploads/files/default/statut-vounb.pdf> (дата звернення: 09.07.2017).

179. Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf (дата звернення: 08.07.2017).
180. Столяров Ю. Н. Научный миф о специальных методах документально-коммуникационных дисциплин. URL: <http://intranet.gpntb.ru/subscribe/?journal=ntb&year=2006&num=10&art=1> (дата звернення: 10.01.2017).
181. Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019-2021 роки. URL: https://ula.org.ua/images/documents/4163/ULA_Strategy_2019-2021.pdf (дата звернення: 08.10.2017).
182. Стрельбицька Л. М., Стрельбицький Л. М. Державне управління крізь призму інформаційної безпеки України. *Інформаційна безпека особи, суспільства, держави*. 2009. № 2 (2). С. 53–56.
183. Сухина В. Информатизация общества как социокультурная проблема. *Космос, цивилизация, гуманистические ценности*. Казанлык, 1990. С. 76–79.
184. Тихомиров О. О. Забезпечення інформаційної безпеки: теоретико-правовий аспект. *Право України*. 2011. № 4. С. 252–259.
185. Тихомиров О. О. Правова інформація: теоретико-правовий аспект. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2012. № 1 (8). С. 29–35.
186. Тюрина О. М. Формирование ресурсов Публичных центров правовой информации. Типовое положение о фонде Центра правовой информации на базе общедоступной библиотеки. *Библиотековедение*. 2004. № 4. С. 56–64.
187. Холод О. М. Методологічні принципи та критерії діагностики розрахунку впливу медіа. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 57. С. 20–26.

188. Холод О. М. Соціальнокомунікаційний інжиніринг як методологія дослідження соціальних комунікацій. *Світ соціальних комунікацій*. 2012. Т. 8. С. 7–12.
189. Чачко А. С. Развивающаяся библиотека в информационном обществе : науч.-метод. пособие. Москва : Либерия, 2004. 88с.
190. Чупракова И. Опыт публичных библиотек Беларуси по правовому просвещению населения. *Библиотечное дело*. 2010. № 1 (115). С. 12–15.
191. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій. Рівне, 2001. 437 с.
192. Шмелев А. А. О правовой информации. URL: <http://www.scli.ru/rights> (дата звернення: 10.06.2017).
193. Шостко Н. І. Збереження краєзнавчих електронних ресурсів бібліотек : проблеми та перспективи. *Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України : нова політика і нові технології* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 20 –22 листоп. 2006 р.). Харків, 2007. С. 106–108.
194. Шульга І. Шляхи забезпечення відкритого доступу до наукових ресурсів у галузі права. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 240–249.
195. Этциони А. От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям: монография. Москва : Ладомир, 2004. 342 с.
196. Юдина И. Г. Информационная функция библиотеки в теории и практике библиотечного дела : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 05.25.03. Новосибирск, 2010. 20 с.
197. Язык закона. Москва : Юридическая литература, 1990. 192 с.
198. Ярошенко Т. Створення та використання електронних ресурсів в університетах України: за результатами дослідження / упоряд.

Ярошенко Т., Чуканова С.; ред. Патрушева О. Київ : Видавничо-поліграфічний центр НаУКМА, 2012. 64 с.

199. AALL'S mission, vision and values. *AALL*. URL: <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/strategic-directions/> (last accessed: 08.10.2017).

200. About BIALL. *BIALL*. URL: <https://biall.org.uk/about/> (last accessed: 05.10.2017).

201. About the Law Collections. *Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/about/collections.php> (last accessed: 16.04.2017).

202. About the Law Library. *Sacramento County Public Law Library*. URL: <https://saclaw.org/about-the-law-library/> (last accessed: 09.10.2017).

203. About the Law Library. *The Law Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/about/welcome.php> (last accessed: 16.04.2017).

204. Adams L., Smith R. The Evolution of Public Law Libraries. *AALL Spectrum*. March 2006. pp. 17–33.

205. *ADIJ*. URL: <http://www.adij.fr/> (last accessed: 05.01.2018).

206. *Amitai Etzioni*. URL: <http://amitaietzioni.org> (дата звернення: 14.12.2018).

207. Aycock A. *The Accidental Law Librarian*. Information Today, Inc. 256 p.

208. Balleste R., Luna-Lamas S., Smith-Butler L. *Law Librarianship in the Twenty-First Century*. 2nd ed. Scarecrow Press, 2013. URL: <https://www.stu.edu/law/faculty-staff/faculty/roy-balleste/> (last accessed: 15.04.2019).

209. *BIALL*. URL: www.biall.org.uk (last accessed: 28.11.2018).

210. Boulding K. E. Income or Welfare. *Review of Economic Studies*. 1949–50. pp. 77–86.

211. Boulding K. E. The Consumption Concept in Economic Theory. *American Economic Review*. 1945. pp. 1–14.

212. Bylaws of New England law library consortium. URL: https://cdn.ymaws.com/www.nellco.org/resource/resmgr/Files/NELLCO_Bylaws_2008.pdf (last accessed: 15.07.2017).
213. Bylaws. *AALL*. URL: <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/bylaws/> (last accessed: 16.04.2017).
214. Bylaws. *MALLCO*. URL: <https://mallco.libguides.com/c.php?g=390601&p=2652876> (last accessed: 15.08.2017).
215. CALL Corporate Charter. URL: <https://www.callacbd.ca/resources/CALL%20ACBD%20Corporate%20Charter%20English%20version.pdf> (last accessed: 16.08.2017).
216. Castells M. *The Informational City: Economic Restructuring and Urban Development*. The Wiley-Blackwell, 1992.
217. Castells M. *The Rise of the Network Society. Information Age*. 2009. Vol. 1.
218. Collections. Law Library. *Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/find/collections.php> (last accessed: 10.02.2018).
219. Comprehensive Index of Legal Reports. *Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/help/legal-reports.php> (last accessed: 08.11.2017).
220. Constitution. *IALL*. URL: <http://iall.org/about-iall-2/constitution-2/> (last accessed: 08.11.2017).
221. *Contra Costa Country Public Law Library*. URL: <http://www.cccplib.org/> (last accessed: 09.11.2017).
222. County public law library standards. *AALL*. URL: <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/policies/public-policies/county-public-law-library-standards/> (last accessed: 07.09.2017).

223. Educational & Research Opportunities. *The Law Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/opportunities/> (last accessed: 16.04.2017).
224. Etzioni A. *The Monochrome Society*. Princeton, 2001.
225. Giddens A. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford university press, 1991.
226. GT Ministerial Conference on the Global Information Society. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1995. 85 p. URL: <http://aei.pitt.edu/33414/1/A161.pdf> (last accessed: 12.07.2017).
227. Guide. URL: https://ia902904.us.archive.org/6/items/2018-law-library-guide_201808/LibraryGuide2018.pdf (last accessed: 09.11.2017).
228. Harmon M. G., Grzybowski S., Thompson B., Cross S. Remaking the Public Law Library into a Twenty-First Century Legal Resource Center. *Law Library Journal*. Vol. 110:1. May 2018. URL: https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2018/06/LLJ_110n1_05_harmon_et_al.pdf (last accessed: 11.01.2019).
229. Harvard Law School Library Mission. *Harvard Law School*. URL: <https://hls.harvard.edu/library/about-the-library/harvard-law-school-library-mission/> (last accessed: 10.09.2017).
230. Home. *MALLCO*. URL: <https://mallco.libguides.com/c.php?g=390601> (last accessed: 12.11.2017).
231. *Jefferson County Public Law Library*. URL: <http://www.jcpll.net/> (last accessed: 09.12.2017).
232. Kahn H., Wiener J. Anthony *The Year 2000: A Framework for Speculation on the Next Thirty-Three Years*. MacMillan Publishing Company, 1967. 432 p.

233. Kroski E. *Law Librarianship in the Digital Age*. Scarecrow Press, 2013. 532 p.
234. Lauren A., Smith R. *The Evolution of Public Law Libraries*. URL: http://311answers.com/filestorage/1800/2889/3011/3524/pub_sp0603_Evolution.pdf (last accessed: 08.11.2017).
235. *Law librarianship. UW iSchool*. URL: <https://ischool.uw.edu/programs/mlis/degree-options/law-librarianship> (last accessed: 05.07.2017).
236. *Law Library Murdoch University*. URL: <https://libguides.murdoch.edu.au/law> (last accessed: 28.11.2018).
237. *Legal Research Guides. The Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/help/how-find.php> (last accessed: 08.11.2017).
238. *Libraries. University of Oxford*. URL: <https://www.ox.ac.uk/research/libraries?wssl=1> (last accessed: 11.11.2017).
239. *Library mission statement & history. Law library*. URL: <https://www.law.umn.edu/library/about-law-library/library-mission-statement-history> (last accessed: 15.09.2017).
240. *Lillian Goldman Law Library*. URL: <https://library.law.yale.edu/> (last accessed: 07.12.2017).
241. *LLMC Digital*. URL: <http://www.llmc.com/about.aspx> (last accessed: 28.11.2018).
242. Masuda Y. *The Information Society as Postindustrial Society*. Washington : Word Future Soc., 1983. 523 p.
243. *Mission & strategic plan priorities. Law School*. URL: <https://law.wisc.edu/about/mission/> (last accessed: 08.09.2017).
244. *Mission and Learning Outcomes. BerkeleyLaw*. URL: <https://www.law.berkeley.edu/about-us/mission-learning-outcomes/> (last accessed: 05.07.2017).

245. Olmsted County Law Library. URL: <https://www.olmstedlawlibrary.com/> (last accessed: 11.10.2017).
246. OSALL. URL: <http://www.osall.org.za/docs/constitution.pdf> (last accessed: 05.11.2017).
247. Our vision for the future. URL: <http://www.lib.berkeley.edu/sites/default/files/files/UCBLibraryStrategicPlan.pdf> (last accessed: 10.01.2018).
248. Paperwork Reduction Act of 1995. URL: <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/244/text?overview=closed> (last accessed: 10.08.2017).
249. Qui sommes-nous? *AFJE*. URL: <https://www.afje.org/info/qui-sommes-nous> (last accessed: 12.09.2017).
250. Resolutions and decisions eHealth. URL: <http://www.who.int/healthacademy/media/WHA58-28-en.pdf?ua=1> (last accessed: 12.07.2017).
251. Robbins Collection Library. *BerkeleyLaw*. URL: <https://www.law.berkeley.edu/research/the-robbins-collection/robbins-collection-library/> (last accessed: 11.02.2018).
252. *Robert Crown Law Library*. URL: <https://law.stanford.edu/robert-crown-law-library/> (last accessed: 28.11.2018).
253. Selwyn L., Eldridge V. Public law librarianship: Objectives, challenges and solutions. Hershey : Information Science Reference, 2013. 343 p.
254. Squire Law Library. *University of Cambridge*. URL: <https://www.squire.law.cam.ac.uk/> (last accessed: 11.12.2017).
255. State laws about county law libraries. URL: <https://www.aallnet.org/gllsis/wp-content/uploads/sites/9/2018/01/laws-about-county-law-libraries.pdf> (last accessed: 05.11.2017).

256. Statuts AFJE. URL: <https://www.afje.org/medias/Qui%20Sommes-nous/Statuts%20et%20r%C3%A8glementation/Statuts%20AFJE%20au%209%20dec%20%202013.pdf> (last accessed: 16.08.2017).
257. Strategic Plan 2018–2022. *Lillian Goldman Law Library*. URL: <https://library.law.yale.edu/strategic-plan-2018-2022> (last accessed: 07.11.2017).
258. The freedom of information act. *U.S. Department of Justice*. URL: <https://www.justice.gov/oip/freedom-information-act-5-usc-552> (last accessed: 11.10.2017).
259. The information society project office: A new market place for ideas. *European Commission*. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-94-1205_en.htm (last accessed: 10.06.2017).
260. The Information Technology Management Reform Act of 1996. URL: <https://www.congress.gov/104/bills/s946/BILLS-104s946is.pdf> (last accessed: 12.11.2017).
261. U.S. Population, 1790-2000: Always Growing. *United States history*. URL: <https://www.u-s-history.com/pages/h980.html> (last accessed: 08.11.2017).
262. *UW iSchool*. URL: <https://ischool.uw.edu/> (last accessed: 05.07.2017).
263. *YaleLawSchool*. URL: <https://law.yale.edu/> (last accessed: 05.01.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Пестрецова О. Бібліотечні установи як центри інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства / О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 35. – С. 399-405.
2. Пестрецова О. Бібліотечні центри правової інформації: досягнення і перспективи діяльності / О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 540-548.
3. Пестрецова О. Роль бібліотек у процесі організації доступу до правової інформації (на прикладі діяльності Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США) / О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2014. – Вип. 39. – С. 160–169.
4. Пестрецова О. Доступ громадян до офіційної інформації у діяльності сучасних бібліотек / О. Пестрецова // Наукові праці

Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 41. – С. 180–188.

5. Пестрецова О. Юридичні бібліотеки в глобалізованому світі: аспекти корпоративної взаємодії / О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 43. – К., 2016. – С. 87–96.

6. Пестрецова О. Бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами (досвід вітчизняних бібліотек) / О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 46. – К., 2017. – С. 240–259.

7. Пестрецова О. Відображення діяльності бібліотек із правового інформування у сучасному бібліотекознавстві / О. Пестрецова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 48. – К. – С. 781–795.

8. Пестрецова О. Розвиток інформаційних технологій як ключовий фактор впливу на процес соціокультурних трансформацій в сучасному суспільстві // *Science and Education a New Dimension, Humanities and Social Sciences*. – 2017. – № V(25). – Issue 147. – pp. 60–62.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Пестрецова О. Інфотворча роль бібліотек в процесі здійснення правового інформування / О. Пестрецова // Молодь. Наука. Інновації: Зб. матеріалів V міжнар. наук. конф. молодих учених (15 трав. 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – С. 77–79.

10. Пестрецова О. Структура організації інформаційного забезпечення правотворення в Бібліотеці Конгресу США / О. Пестрецова // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного

простору: Міжнар. наук. конф. (Київ, 21-23 жовтня 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського – 2014. – С. 251–253.

11. Пестрецова О. Міжнародна діяльність юридичних бібліотек в політико-правових комунікаціях сучасного світу / О. Пестрецова // II Науково-практична конференція аспірантів та студентів «Інформаційна діяльність, документознавство, бібліотекознавство: історія, сучасність, перспективи» // Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 2016. – С. 59–60.

12. Пестрецова О. Роль бібліотек у забезпеченні правової культури як умови формування громадянського суспільства / О. Пестрецова // «Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми інформаційної безпеки держави». Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 квітня 2015 року) / За заг. ред. д. політ. наук, проф. Соснін О.В. – К. – 2015. – С. 75–78.

13. Пестрецова О. Бібліотечні проекти з надання доступу до офіційної інформації / О. Пестрецова // Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотека XXI століття: Перспективи та інновації», Київ-2015 (23 квітня) / Київський Національний університет культури і мистецтв. – К., 2015. – С. 66-69.

14. Пестрецова О. Корпоративні об'єднання юридичних бібліотек у сучасному науковому просторі / О. Пестрецова // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2015 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка», Науково-технічна бібліотека ; [редакційна колегія: О. В. Шишка, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 62–65.

15. Пестрецова О. Перспективні шляхи формування системи бібліотечного правового інформування / О. Пестрецова // Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» : матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 6-8 жовтня 2015 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського – К. – 2015. – С. 98–100.

16. Пестрецова О. Університетські юридичні бібліотеки – сучасні центри інформаційного забезпечення правової діяльності / О. Пестрецова // Збірник наукових праць (за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «Лабіринти реальності» (Україна – Сербія – Азербайджан – Польща – Канада; жовтень, 2016 р.). – Канада, Монреаль, 2016. – С. 265–267.

17. Пестрецова О. Кооперація діяльності юридичних бібліотек в контексті забезпечення правового інформування // Третя міжнародна науково-практична конференція «Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав» // Національний Авіаційний Університет (квітень 2016 р.). – К. – С. 38-40.

18. Пестрецова О. Бібліотека в системі правового інформування / О. Пестрецова // «Бібліотека. Наука. Комунікація». Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовтня 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка ім В.І. Вернадського, Асоц. б-ки України, Рада дир. б-ки інформ. центрів – членів МААН. – Київ, 2017. – С. 248–251.

19. Пестрецова О. Правові фонди та колекції сучасних бібліотек: формування, розвиток / О. Пестрецова // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, Вип. 2 (18). – С. 106–113.

20. Пестрецова О. Бібліотечне правове інформування: організаційно-функціональний аспект / Ольга Пестрецова // Інформація, комунікація і

управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф., Київ, 15 трав. 2018 р. – Київ : КНУКіМ, 2018. – С. 174–177.

Відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи:

– Міжнародна наукова конференція «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь. Наука. Інновації» (Київ, 15 травня 2014 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна наукова конференція «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (Київ, 21–23 жовтня 2014 року, форма участі – публікація тез);

– Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотека ХХІ століття: Перспективи та інновації» (Київ, 23 квітня 2015 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна науково-практична конференція «Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми інформаційної безпеки держави» (Київ, 22 квітня 2015 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна науково-практична конференція: «Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства» (Львів, 10–11 вересня 2015 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна наукова конференція молодих учених «Роль та місце бібліотек в модернізації науково-освітнього простору» – «Молодь. Наука. Інновації» (Київ, 15 травня 2015 року, форма участі – доповідь);

– Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 7 жовтня 2015 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна науково-практична конференція «Лабіринти реальності» (Монреаль, 19–20 жовтня 2016 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна науково-практична конференція «Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав» (Київ, 21 квітня 2016 року, форма участі – публікація тез);

– Науково-практична конференція аспірантів та студентів «Інформаційна діяльність, документознавство, бібліотекознавство: історія, сучасність, перспективи» (Київ, 27 квітня 2016 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 3–5 жовтня 2017 року, форма участі – публікація тез);

– Міжнародна науково-практична конференція «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи» (Одеса, 20–21 червня 2017 року, форма участі – публікація тез).

**Представленість Публічних юридичних бібліотек США,
університетських юридичних бібліотек
та корпоративних об'єднань юридичних бібліотек на порталах**

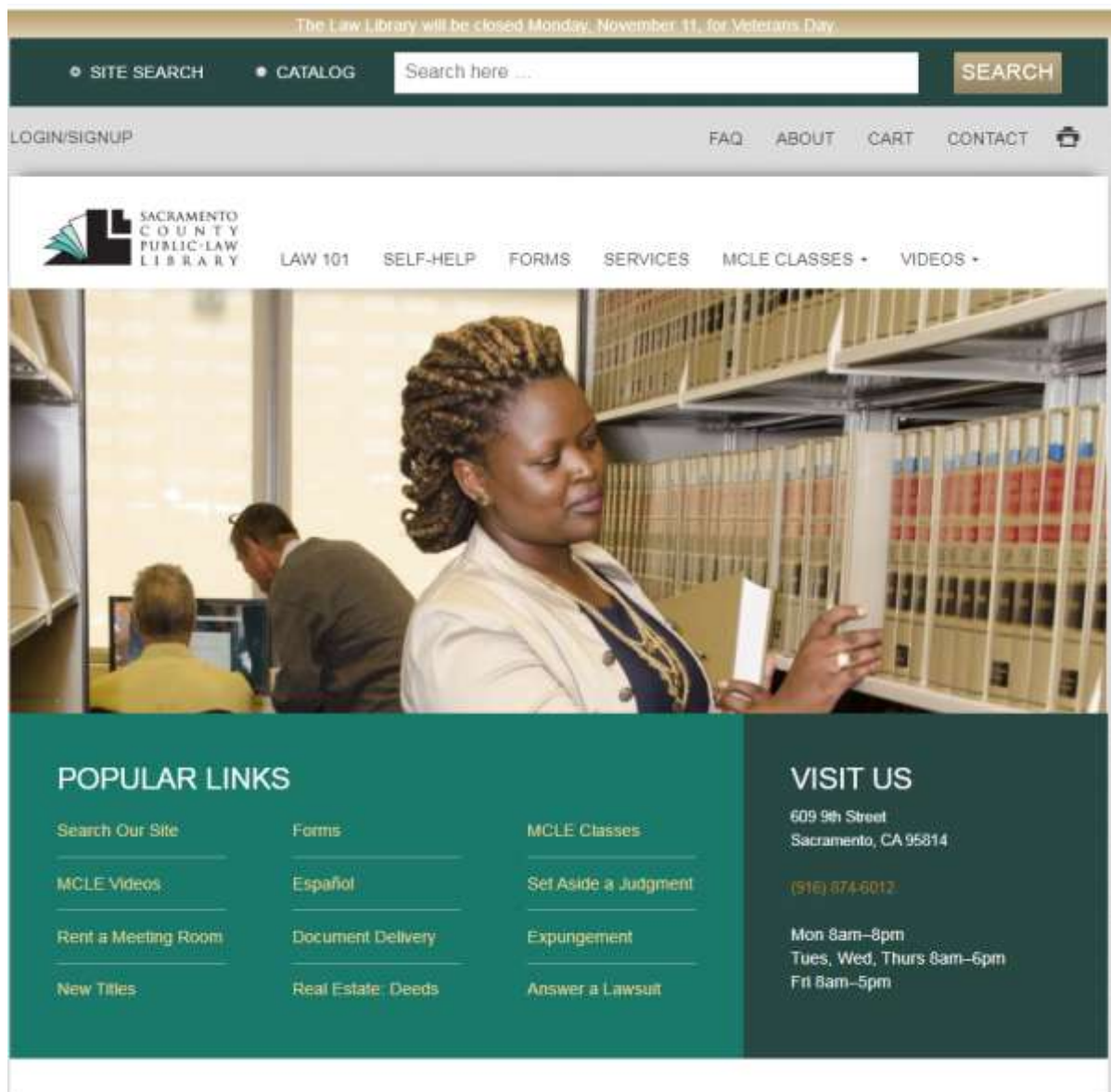

Рис. 1. Представленість публічної юридичної бібліотеки округу Сакраменто (Sacramento County Public Law Library, SCPLL) на порталі. URL: <https://saclaw.org/>

CONTRA COSTA COUNTY PUBLIC LAW LIBRARY

LOCATED:
A. F. Bray Courts Building
1020 Ward Street, First Floor
Martinez, California 94553

PHONE: (925) 646-2783
FAX: (925) 646 - 2438

HOURS:
Monday - Friday
8:00 - 5:00
Closed Saturdays, Sundays
and Holidays

**HELP US HELP YOU BY
MAKING A DONATION!**

- **SELF-HELP RESOURCES:**
 - Forms
 - Calendar of Workshops(May)Calendar (April)
 - Reference Tools & Finding Aids
 - Ask a Librarian
 - Lawyer in the Library - Martinez/Richmond
 - [ATTORNEY](#) Volunteers Sign-up Link
- **ONLINE CATALOG**

- **RESOURCES FOR ATTORNEYS:**
 - California Law
 - Federal Law
 - Associations
 - Reference Tools

- **ABOUT THE LIBRARY:**
 - Locations of Branches with Maps & Directions
 - Policies & Services
 - Conduct in the Library
 - Hours & Holiday Schedule
 - Library Staff

LOCAL ART EXHIBITED

- **BOARD OF TRUSTEES:**
 - Board Members
 - Schedule of Meetings - Agenda

Рис. 2. Представленість публічної юридичної бібліотеки округу Контра Коста штату Каліфорнія США (Contra Costa County Public Law Library) на порталі. URL: <http://www.cccplib.org/>

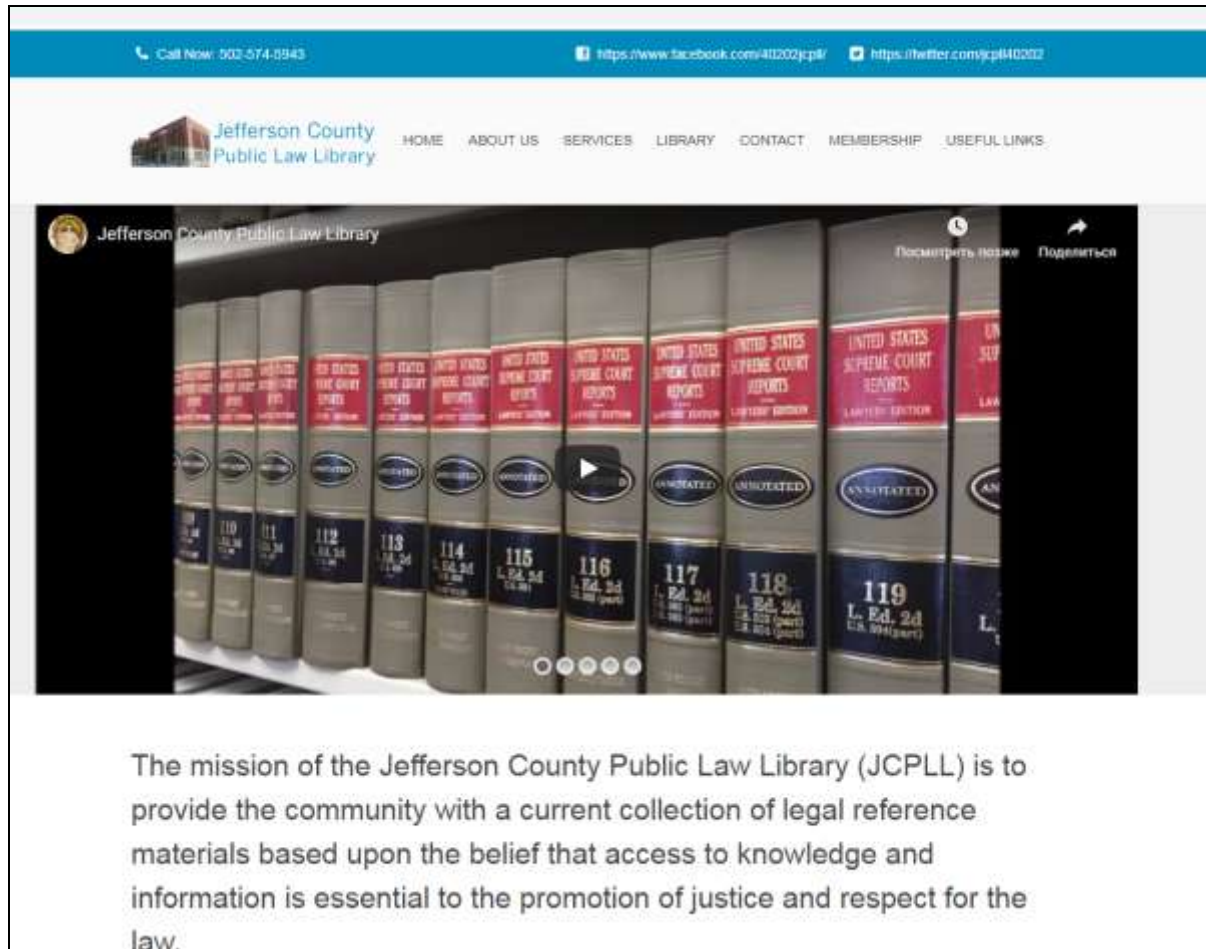

Рис. 3. Представленість публічної юридичної бібліотеки округу Джефферсон (Jefferson County Public Law Library, JCPLL) на порталі. URL: <http://www.jcpfl.net/>

Рис. 4. Представленість публічної юридичної бібліотеки округу Олмстед штату Мінесота (Public Law Library County Olmsted) на порталі. URL: <https://www.olmstedlawlibrary.com/>

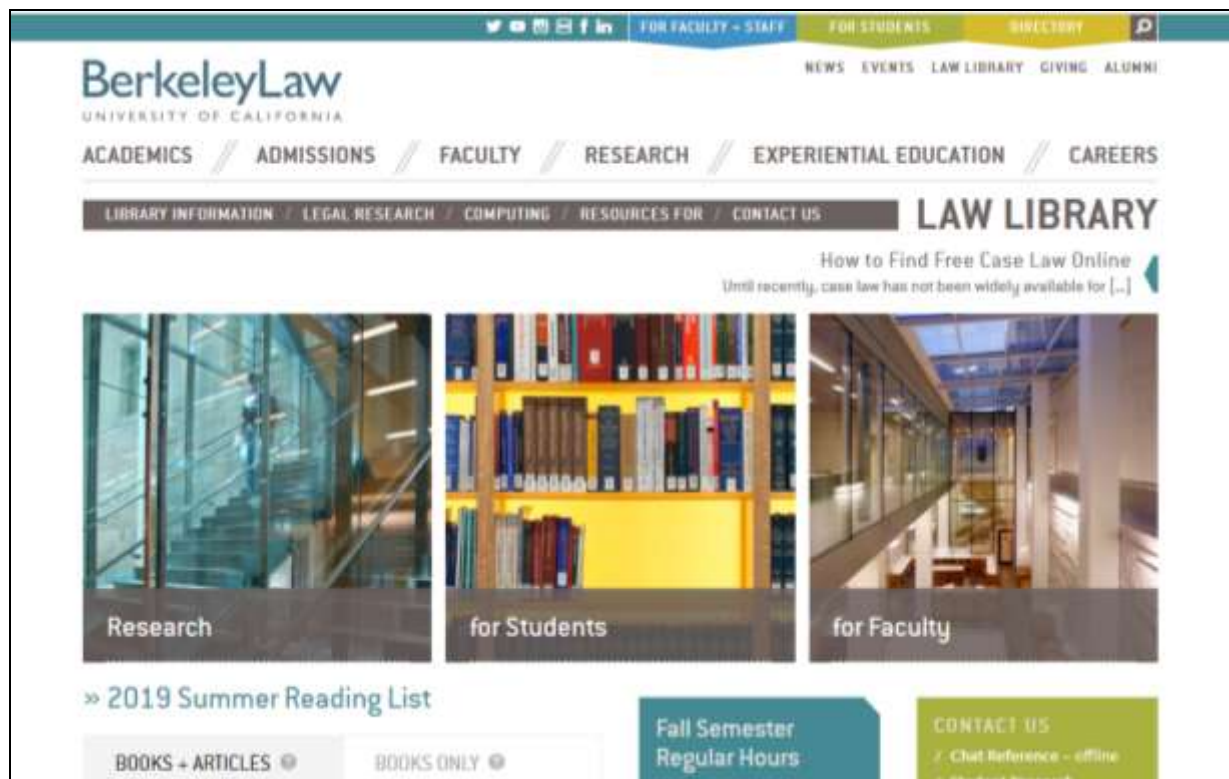
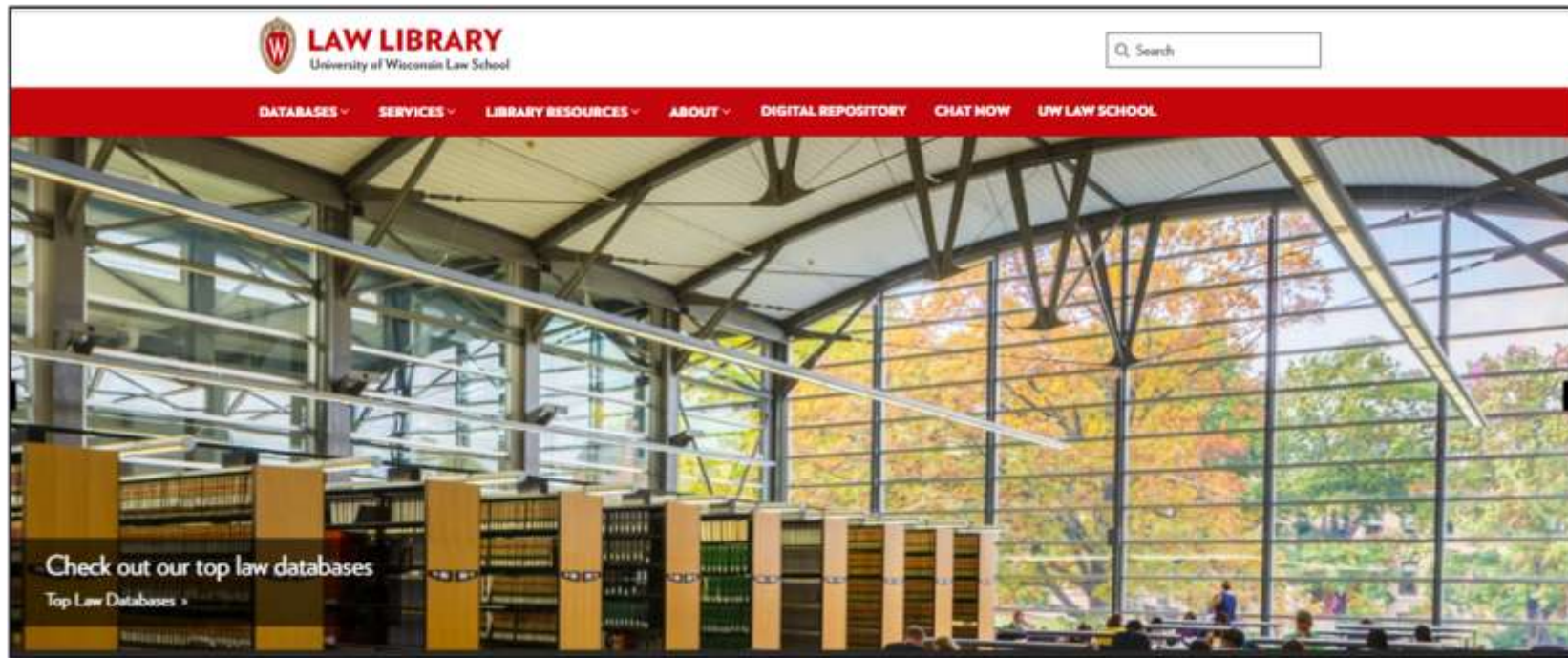
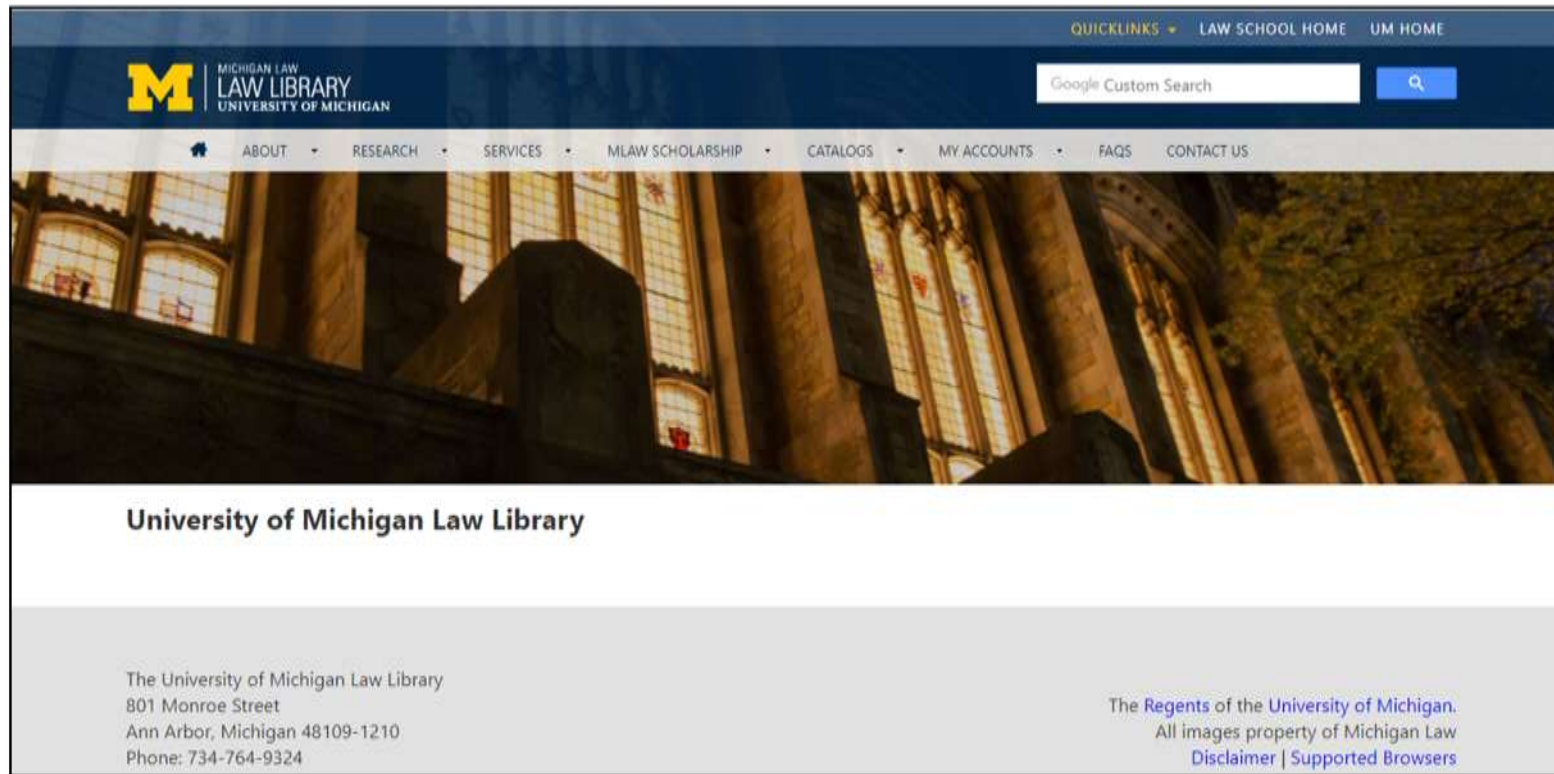

Рис. 5. Представленість юридичної бібліотеки Берклі університету Каліфорнії (Berkeley Law Library, University of California, Berkeley) на порталі. URL: <https://www.law.berkeley.edu/library/>

**Рис. 6. Представленість Юридичної бібліотеки університету Вісконсин
(Wisconsin University UW Law School Law Library)
на порталі. URL: <https://library.law.wisc.edu/>**

**Рис. 7. Представленість Юридичної бібліотеки
Мічиганського університету (University of Michigan Law Library)
на порталі. URL: <https://www.law.umich.edu/library/about/Pages/default.aspx>**

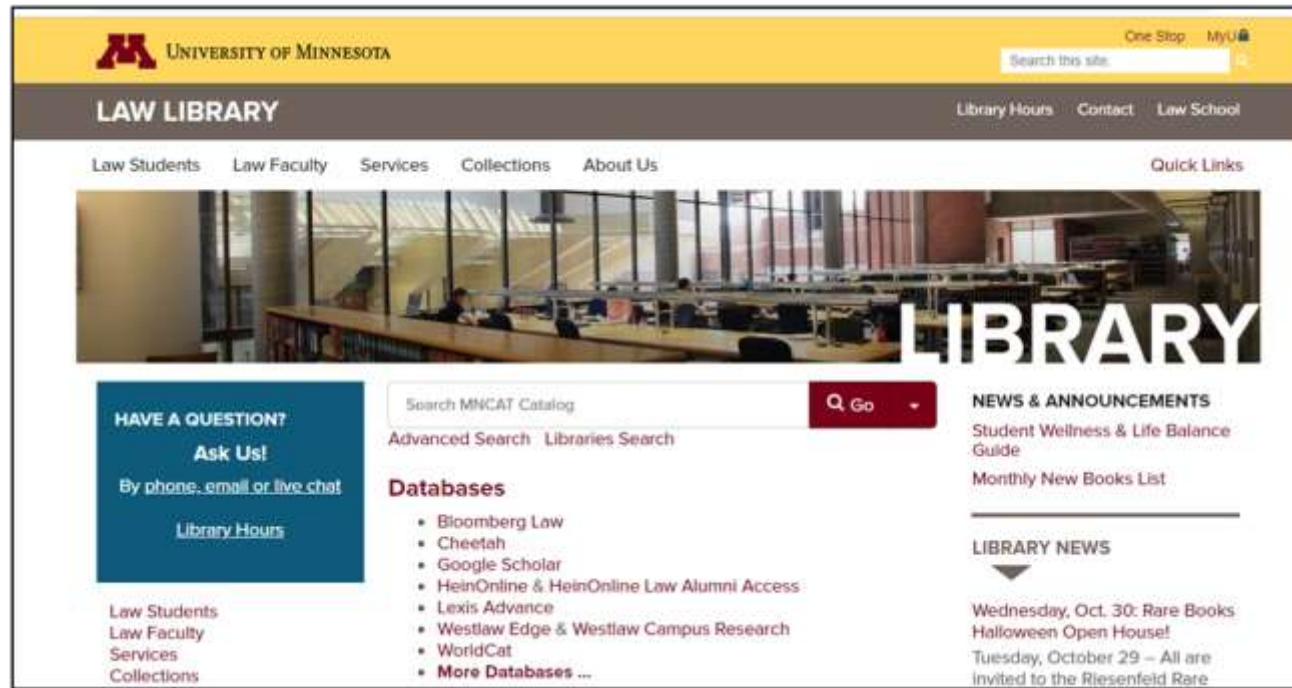

Рис. 8. Представленість юридичної школи університету Мінесоти (U. of Minnesota Law School Library – UMN Law Library) на порталі. URL: <https://www.law.umn.edu/library>

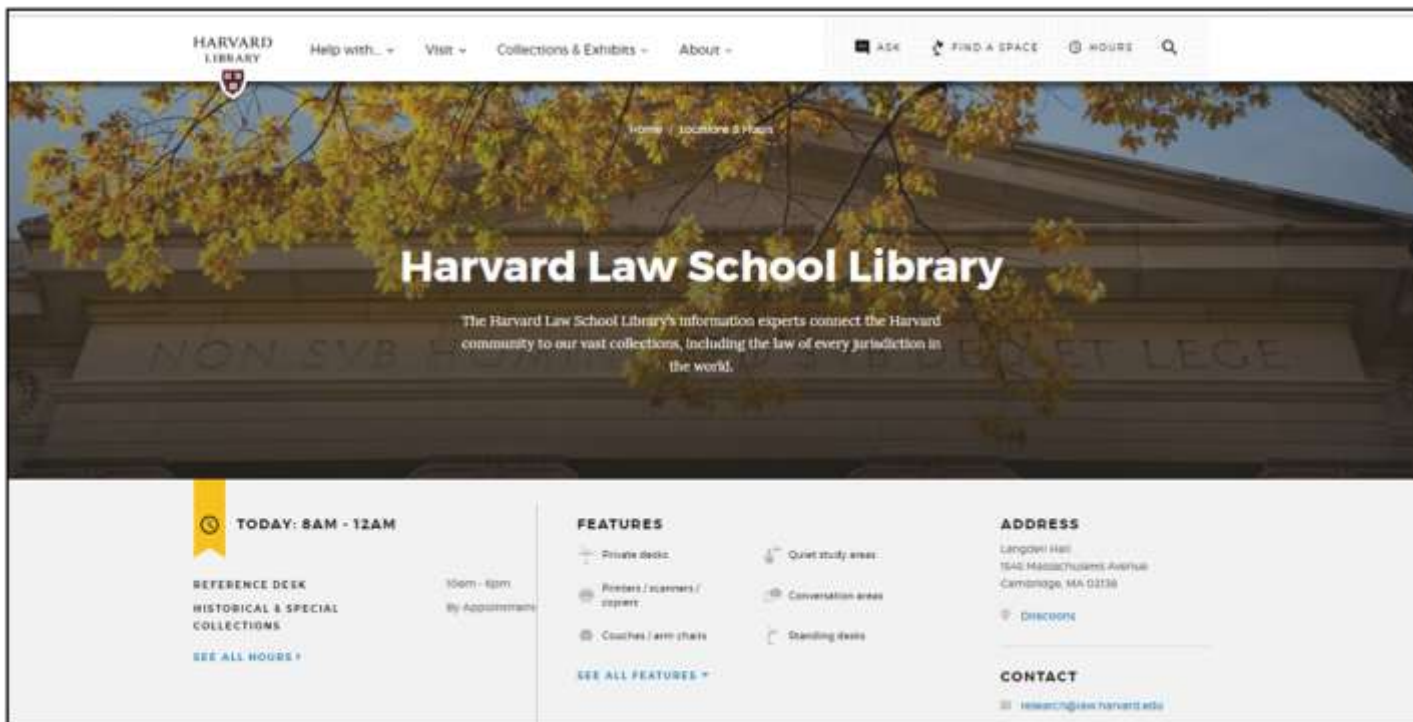

Рис. 9. Представленість академічної юридичної бібліотеки Гарвардської юридичної школи (Harvard Law School Library) на порталі. URL: <https://hls.harvard.edu/library/>

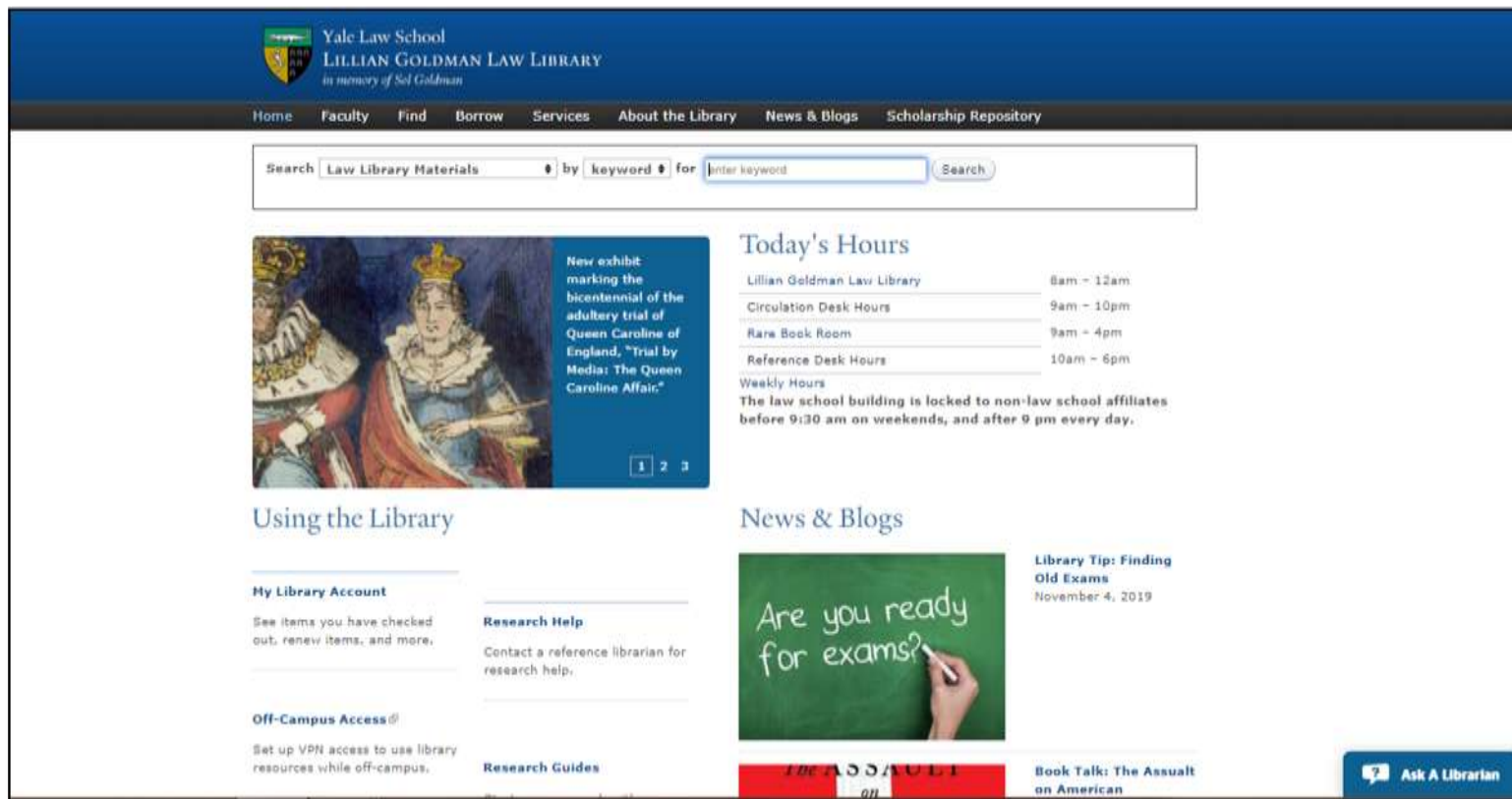

Рис. 10. Представленість юридичної бібліотеки імені Ліліан Голдман Йельської школи права (Yale Law School (Lillian Goldman Law Library)) на порталі. URL: <https://library.law.yale.edu/>

Bodleian Law Library
Bodleian Libraries
UNIVERSITY OF OXFORD

Home Bodleian Libraries Ask a librarian Contact

Website Catalogue (SOLO)

Search this site

FINDING RESOURCES USING THIS LIBRARY RESEARCH GUIDES ABOUT US POPULAR LINKS FACULTY BENEFACTORS

About Us
The Bodleian Law Library is in the St Cross Building on Manor Road. The Library has over 550,000 volumes over 4 floors.
More...

Opening hours:
FULL TERM
Monday - Friday: 09:00-22:00
Sat: 10:00 - 19:00
Sun: 10:00 - 19:00
Further ahead

Please read <http://blogs.bodleian.ox.ac.uk/lawbod/renovations/> for details on the current roof work.

Students and Researchers
Information and services for current students and researchers.

Academic Staff
Information and services for members of the Law Faculty and other academic staff.

Visitors and New Readers
Information for visitors and new readers

Рис. 11. Представленість Бодлеанської академічної юридичної бібліотеки Оксфордського університету (The Bodleian Law Libraries at the University of Oxford на порталі. URL: <https://www.bodleian.ox.ac.uk/law>

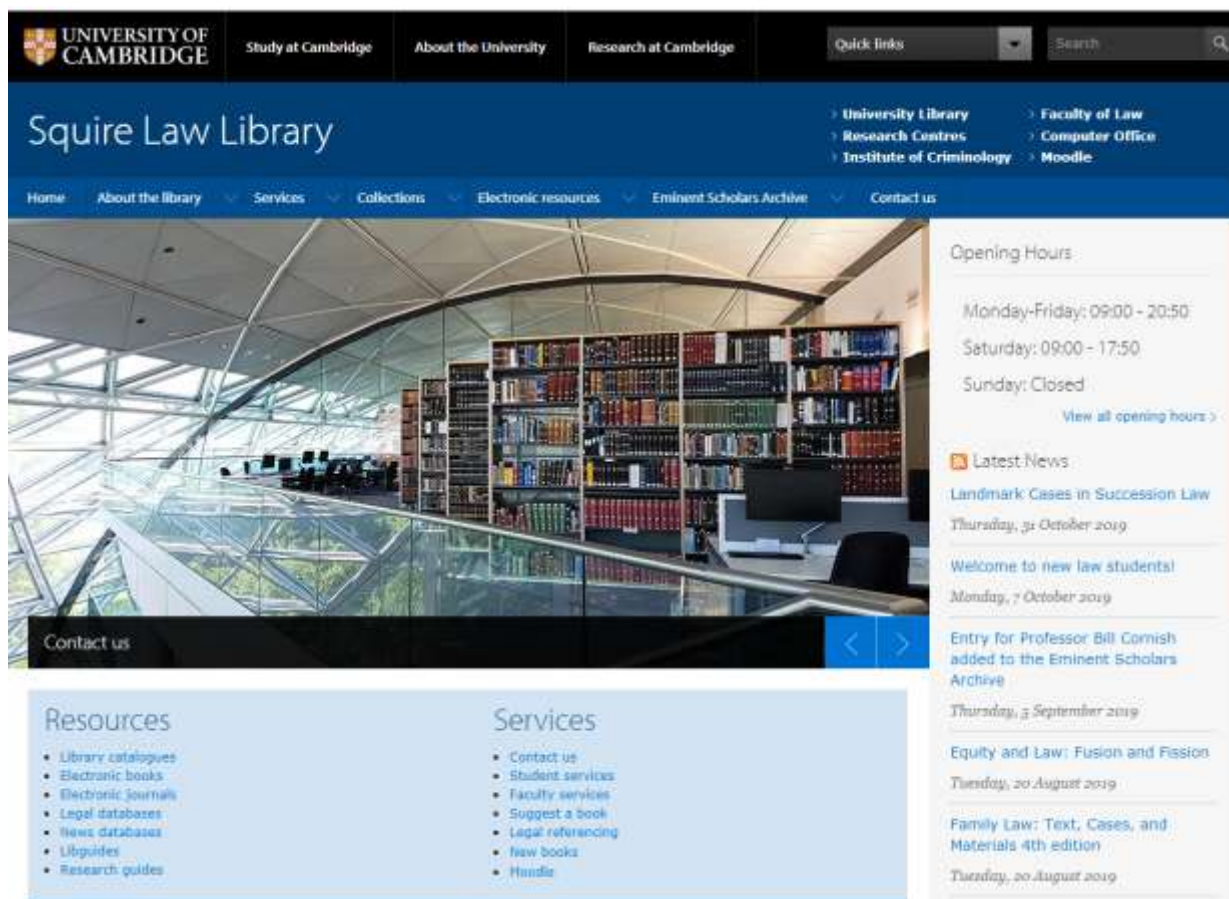

Рис. 12. Представленість юридичної бібліотеки Сквайр юридичної школи Кембріджського університету (Squire Law Library University of Cambridge) на порталі. URL: <https://www.squire.law.cam.ac.uk/>

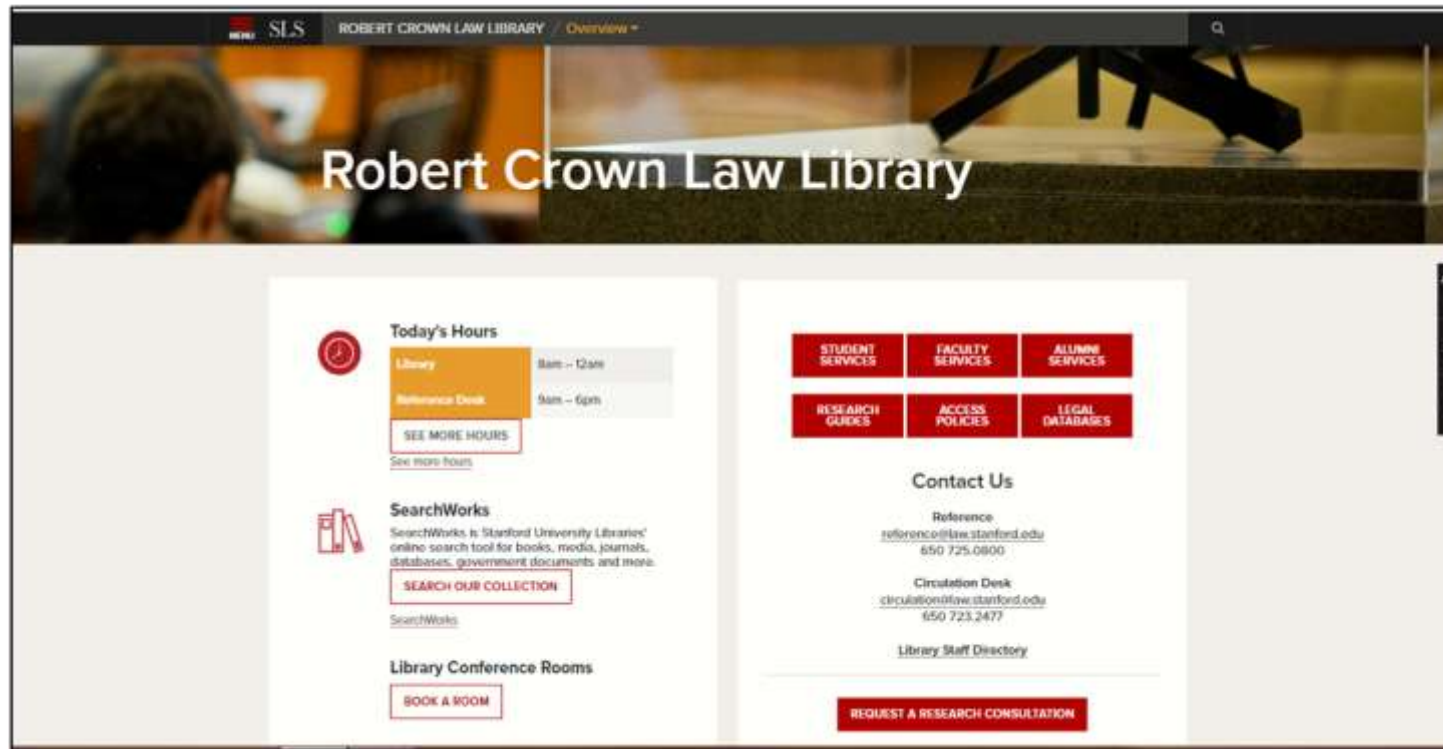

Рис. 13. Представленість юридичної бібліотеки ім. Роберта Крауна Стенфордської юридичної школи (Robert Crown Law Library at Stanford Law School) на порталі. URL: <https://law.stanford.edu/robert-crown-law-library/>

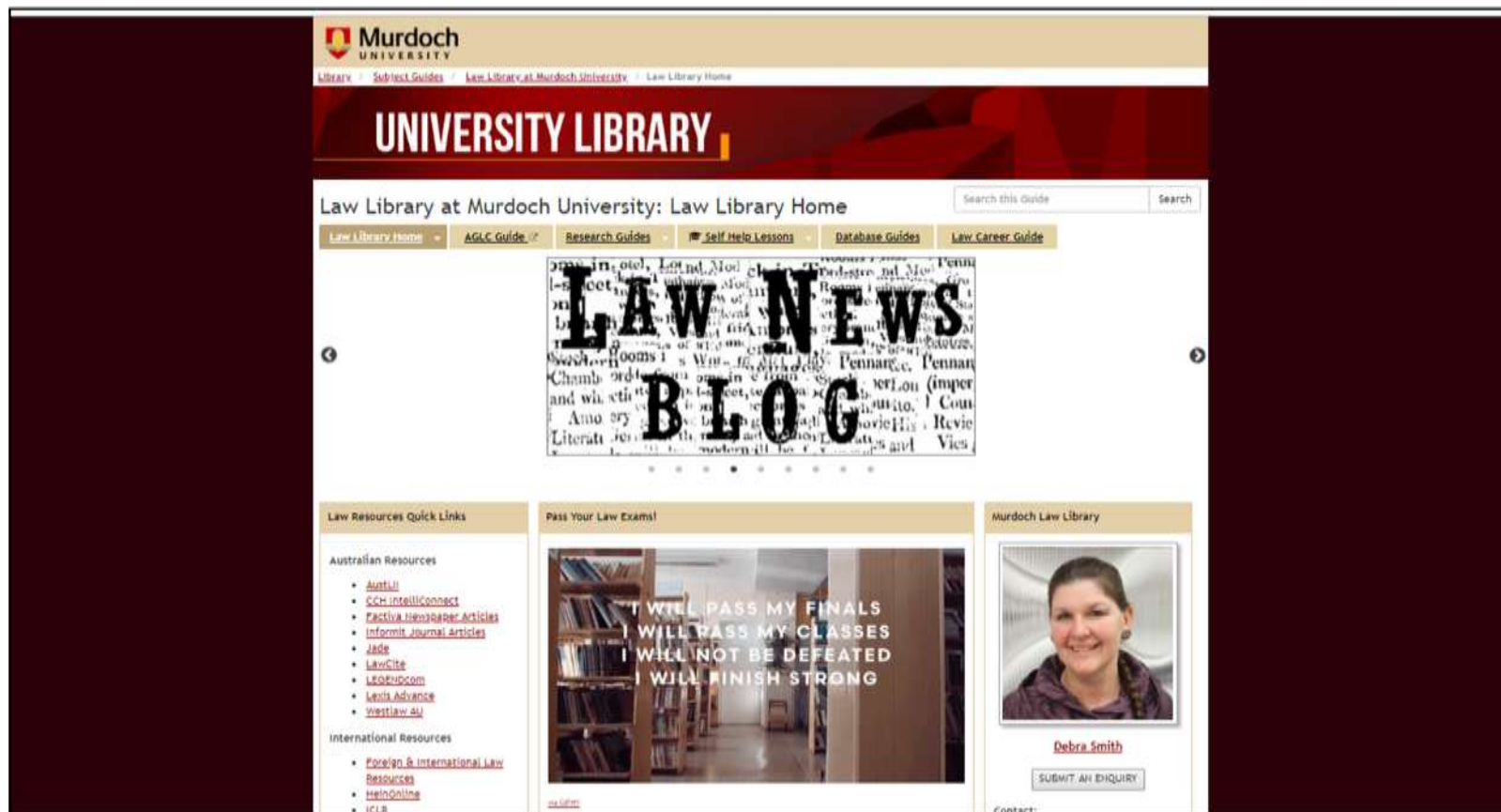

Рис. 14. Представленість юридичної бібліотеки
Університету Мердока (Law Library at Murdoch University)
на порталі. URL: <https://libguides.murdoch.edu.au/law>

**Рис. 15. Представленість консорціуму юридичних бібліотек
Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії
(New England Law Library Consortium, NELLCO,
на порталі. URL: <https://www.nellco.org>**

mallco
Mid-America Law Library Consortium

Mid-America Law Library Consortium (MALLCO) / LibGuides / About / Home

About: Home

Home | Bylaws | History | Officers

Quicklinks

- MALLCO HOME
- BOARD INFORMATION
- DISCUSSION LISTS
- LIBGUIDE SHARING
- MEMBER LIBRARIES
- TREATISE SHARING
- STATE CODE SHARING

Contact

SUSAN URBAN
Executive Director
800 N. Harvey Ave

Description

Mid-America Law Library Consortium (MALLCO) is a consortium of academic law libraries organized as a 501(c)(3) non-profit corporation for the benefit of its members. Currently, there are 27 member libraries, which come from thirteen states: Arkansas, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Missouri, Nebraska, Ohio, Oklahoma, North Dakota, South Dakota, Tennessee, and Wisconsin.

Mission Statement

MISSION STATEMENT

The mission of Mid-America Law Library Consortium (MALLCO) is to encourage and promote cooperative endeavors among member law school libraries in order to advance the research and educational opportunities of all member libraries, the institutions they serve, and the broader legal community.

- GOAL 1.** Assist member libraries in delivering relevant, timely, cost-effective information in a legal, ethical, and collegial manner.
- GOAL 2.** Facilitate cooperative networking, professional development, and an ongoing exchange of ideas among members.
- GOAL 3.** Facilitate mutually beneficial and enduring collection analysis, resource sharing, preservation, and retention arrangements.
- GOAL 4.** Embrace appropriate and innovative technologies which forge effective partnerships and which significantly improve law library services offered by members.

Рис. 16. Представленість консорціуму академічних юридичних бібліотек (Mid-America Law Library Consortium, MALLCO) на порталі. URL: <https://mallco.libguides.com/?b=g&d=a>

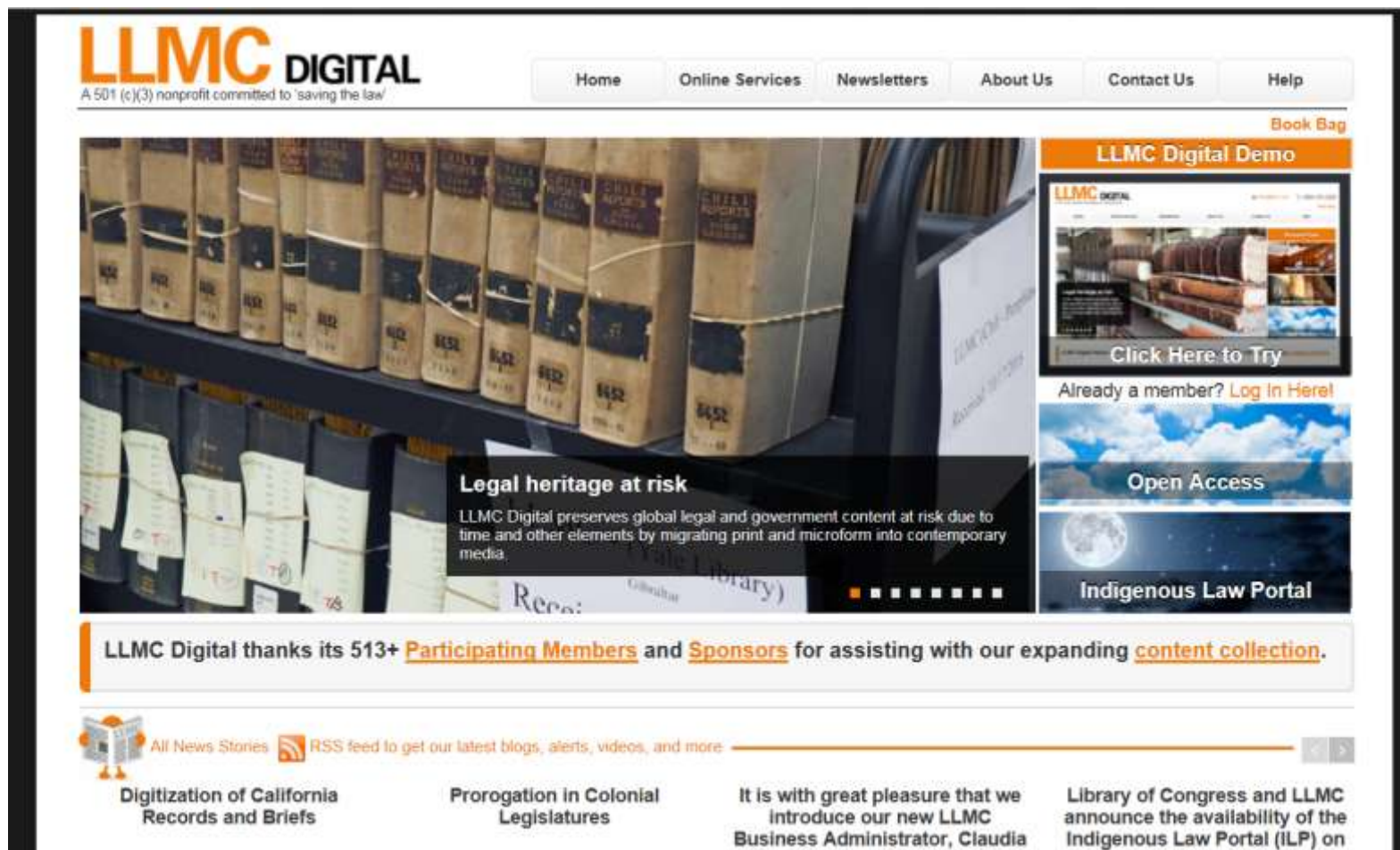

Рис. 17. Представленість консорціуму юридичної бібліотеки Мікроформ (Law Library Microform Digital Consortium, LLMC Digital) на порталі. URL: <http://llmc.com/>

< > invitation 28 mai 2019 – Atelier Protection des données 16 minutes ago f t e in Recherche

Accueil À propos ▾ Ateliers Conférences Section Jeunes Prix ADIJ Adhérer à l'ADIJ Contact

Code des Activités du Numérique

Actualités

APPEL À COTISATION
2018 - 2019

Appel à cotisation 2018 – 2019

Invitation 28 mai 2019 –
Atelier Protection des
données personnelles

23 mai 2019

Atelier Protection des données personnelles
Conférence – DATA PROTECTION Un an après
l'application du RGPD, quels sont les impacts du
Règlement européen et de la modification de la
LIL (ordonnance n° 2018-1125 du 12 décembre
2018 entrant en vigueur le 1er juin 2019), et que
signifient-ils pour la mise en conformité des
entreprises ? Où.

Invitation 9 avril 2019 –
Atelier Protection des
données personnelles

19 mars 2019

Atelier Protection des données personnelles
L'atelier « Protection des données personnelles »
de l'ADIJ, le cabinet d'avocats Artemont et Afnor
Certification ont le plaisir de vous convier à une
réunion sur le thème : RGPD : Quels retours
d'expérience et quelles perspectives ? Focus sur la
certification : outil d'accountability et de confiance
Atelier coordonné par Lorraine

Рис. 18. Представленість Французької асоціації розвитку правової інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique, L'ADIJ) на порталі. URL: <http://www.adij.fr/association/>

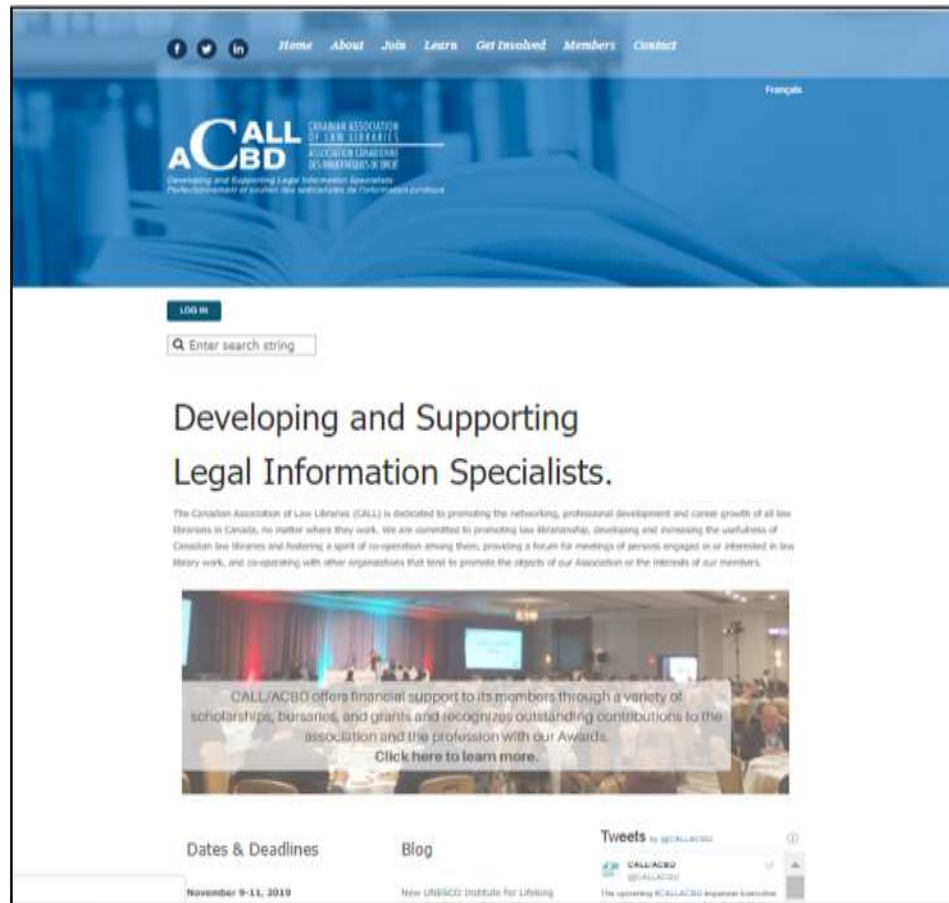

Рис. 19. Представленість Канадської асоціації юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries, CALL) на порталі. URL: <https://www.callacbd.ca/>

Special Libraries Association (SLA)

At this year's Special Libraries Association conference, the APA training focused almost exclusively on the new PsycTESTS™ and PsycTHERAPY™ databases.

The Special Libraries Association (SLA), founded in 1909, now represents thousands of information professionals in more than 80 countries. An organization of specialists, the foundation of SLA was described in this way in a landmark 1914 article in *Special Libraries* by John Cotton Dana:

A few large enterprises, private, public and quasi-public, discovered that it paid to employ a skilled person and ask him to devote all his time to gathering and arranging printed material out of which he could supply the leaders of the enterprise, on demand or at stated intervals, with the latest information on their work.

Through the changes that have occurred over the years, its mission has remained to provide dedicated information. Special librarians are information resource experts. They collect, analyze, evaluate, package, and disseminate information with the goal of facilitating accurate decision-making in their client, whoever and wherever that client may be.

Since 1919 SLA has been holding its conferences independently from those of the American Library Association in recognition of their particular focus. At APA, we too have found that it pays to be where this group is. "These information professionals don't represent our traditional, academic audience," noted Alvin Walker, Manager of Product Development for PsycINFO®, "but they give us a window on an incredible variety of places and ways

VISIT THE BLOG

Related APA Resources

- Web Page (3054)
- Newsletter Article (2504)
- Magazine Article (1174)
- Scholarship/Grant/Award (678)
- Profile (603)

[More resources \[+\]](#)

Рис. 20. Представленість Асоціації спеціальних бібліотек (Special Libraries Association (SLA)) на порталі. URL: <https://www.sla.org>

Рис. 21. Представленість Американської асоціації юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries, AALL) на порталі. URL: <https://www.aallnet.org/>

Рис. 22. Представленість Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries, IALL) на порталі. URL: <http://iall.org/>

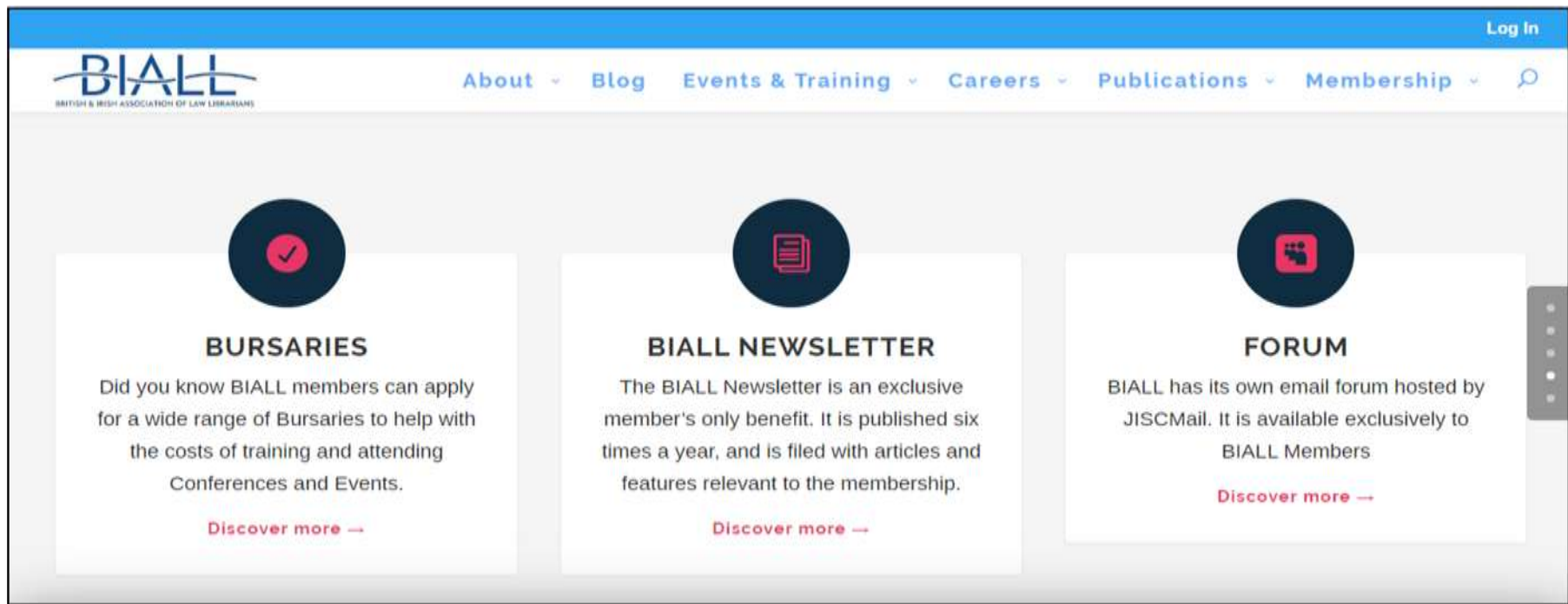

Рис. 23. Представленість Британської й ірландської асоціації юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians, BIALL) на порталі. URL: <https://biall.org.uk/>

Рис. 24. Представленість Південно-африканської організації юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries, OSALL), на порталі. URL: <https://www.osall.org.za/>

